

**DEYİMLERİN HİKÂYESİNİ BİLMENİN
YEDİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN YAZILI
ANLATIMLARINDA DEYİM KULLANIMINA
ETKİLERİ**

Selda TEK
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Bilal UYSAL
Ekim, 2021
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DEYİMLERİN HİKÂYESİNİ BİLMENİN YEDİNCİ SINIF
ÖĞRENCİLERİNİN YAZILI ANLATIMLARINDA
DEYİM KULLANIMINA ETKİLERİ

Hazırlayan
Selda TEK

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Bilal UYSAL

AFYONKARAHİSAR 2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum **“Deyimlerin Hikâyesini Bilmenin Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarında Deyim Kullanımına Etkileri”** adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

01/10/2021

İmza

Selda TEK

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Selda TEK
	Numarası	180648103
	Anabilim Dalı	Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
	Programı	Türkçe Eğitimi
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı	Deyimlerin Hikâyesini Bilmenin Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarında Deyim Kullanımına Etkileri	
Tez Savunma Sınav Tarihi	01.10.2021	
Tez Savunma Sınav Saati	10:00	

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek oy birliği – oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

ÖZET

DEYİMLERİN HİKÂYESİNİ BİLMENİN YEDİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN YAZILI ANLATIMLARINDA DEYİM KULLANIMINA ETKİLERİ

Selda TEK

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Ekim, 2021

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Bilal UYSAL

Deyimler; az söz ile çok şey anlatan, kullanıldığında ifade gücümüze güç katan dilimizin cevherlerindedir. Bu nedenle özellikle son yıllarda Türkçe Eğitimi alanında deyimlerin öğretimi eğitimcilerin dikkatini çekmiştir. Söz konusu alanlarda, deyimlerin öğretiminde kullanılabilir çeşitli yöntem ve teknikler üzerine yapılan araştırmalara duyulan ihtiyaç da artmaktadır. Bu çalışmada deyim öğretiminde, deyim hikâyesini ve gerçek anlamını bilmenin yazılı anlatımda söz varlığını artırmaya ve deyim kullanımına etkisi araştırılmıştır. Araştırmada ön test-son test kontrol gruplu seçkisiz desen kullanılmıştır. Veri analizleri neticesinde Türkçe deyim öğretiminde, deyim hikâyesini ve gerçek anlamını bilmenin söz varlığını artırmaya ve deyim kullanımına etkisinin olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan bağımlı örneklem t-testi sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin ön test puanları ile son test puanları arasındaki farklılığı istatistiksel olarak % 95 güven düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($t = -2.321$, $p = .023$, $p < .05$). Öğrencilerin ön test puanlarının son test puanlarından düşük olduğu, dolayısıyla verilen eğitimin ya da oluşturulan algının öğrenciler üzerinde başarılı olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Deyim, deyimlerin öğretimi, söz varlığı, yazılı anlatım, bağlam.

ABSTRACT

THE EFFECTS OF KNOWING THE STORY OF IDIOMS ON THE USE OF IDIOMS IN THEIR WRITTEN EXPRESSIONS OF SEVENTH GRADE STUDENTS

Selda TEK

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH EDUCATION

October, 2021

Advisor: Assist. Prof. Dr. Bilal UYSAL

Idioms are the features of language that means something different than a literal translation of the words so that these features of language enriches the content of our language. That's why, particularly in recent years, the impact of teaching idioms integrating into the teaching Turkish as a native language has been recognized by educators and it has drawn the attention of researchers in the field. The need of study in research on the various methods and techniques that can be used during the process of teaching idioms is also on the rise. In this study of research, the significance of knowing the stories behind idioms and their accurate meaning has been analyzed to enhance the discourse of language and usage of them. Pre and post-test experimental design has been used through the whole procedure of research. Both groups are measured before and after the experimental groups is exposed to a treatment. With the enlightenment of collected data, the benefits of having the knowledge of idioms and their actual meaning in our mental lexicon has been studied in terms of its efficacy on the written production of language. When the dependent sample t-test results were examined, it was determined that the difference between the students' pre-test scores and post-test scores was statistically significant at the 95 % confidence level ($t = -2.321$, $p = .023$, $p < .05$). It is seen that the pre-test scores of the students are lower than the post-test scores, so the education given or the perception created are successful on the students.

Keywords: Idioms, instruction of idioms, existence of words, written expression, context.

ÖN SÖZ

Deyim öğretiminde etkili yöntem ve teknikleri tespit etmede bir adım olan bu çalışma, deyim hikâyesini ve gerçek anlamını bilmenin yazılı anlatımda söz varlığını artırmaya ve deyim kullanımına etkisini araştırmaya dayalı, ön test-son test kontrol gruplu deneysel desene sahiptir. Deyim öğretimi üzerine yapılan araştırmalarda, hikâyesi olan deyimlerin hikâyelerini ve gerçek anlamlarını bilmenin deyim öğretim sürecine ve öğrencilere katkısını inceleyen araştırmaların çok az olması ve yapılan çalışmalarda öğrenilen deyimlerin anlatma becerisine bir etkisinin olup olmadığını araştırılmaması bu çalışmanın önemini artırmaktadır.

Çalışmanın Giriş kısmında araştırmanın amacı, önemi, problem cümlesi, alt problemleri, varsayımları ve sınırlılıkları yer almıştır. Birinci bölümde araştırmanın kavramsal çerçevesi kapsamında dil ve ana dili tanımlarına, deyim ve deyim öğretimi hakkında bilgilere, söz varlığının ne olduğuna, söz varlığını oluşturan öğelere ve yazılı anlatımda söz varlığı kullanımına değinilmiştir. Literatür taraması sonucu araştırma konusuyla ilgili çalışmalara da bu bölümde yer verilmiştir. İkinci bölümde yöntem, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, uygulama, verilerin toplanması ve verilerin analizi konusunda bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırma sürecinde elde edilen verilere ve bu verilerin t-Testi ve pearson korelasyon analizi sonuçlarına dair bulgular yer almaktadır. Sonuç, Tartışma ve Öneriler bölümde ise bulguların yorumlanmasıyla ortaya çıkan sonuçlar tartışılmış, ulaşılan sonuçlar benzer çalışmalarla karşılaştırılmış ve konuya dair öneriler sunulmuştur.

Çalışma boyunca alıntı yapılan yerlerde, kaynağın yazıldığı tarihteki imla anlayışı sebebiyle günümüz imlasına uymayan durumlarla karşılaşıldığında bu hatalar ve alıntı içerisindeki yazım hataları düzeltilmemiş, eserin aslına sadık kalınmıştır. Çalışmada Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün Tez/Proje Yazım ve Basım Kılavuzu dikkate alınmıştır.

Çalışmanın hazırlanması sürecinde tecrübeleriyle destek veren danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Bilal UYSAL'a, yapıcı eleştirileriyle çalışmaya katkı sağlayan arkadaşım, meslektaşım Nahide Ece SÜSLÜ'ye, hayatımın her anında olduğu gibi araştırmam boyunca da desteklerini hep hissettiğim sevgili annem, babam ve ağabeyime teşekkür ederim.

Selda TEK
2021, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ.....	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLOLAR LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. DİL	6
2. ANA DİLİ.....	7
2.1. ANA DİLİ EĞİTİMİ	8
2.2. YAZMA BECERİSİ.....	11
2.3. YAZMA EĞİTİMİ	12
2.4. YAZILI ANLATIM BECERİSİ.....	13
3. SÖZ VARLIĞI.....	13
3.1. SÖZ VARLIĞINI OLUŞTURAN ÖGELER.....	14
3.1.1. Temel Söz Varlığı	15
3.1.2. Terimler	15
3.1.3. Deyimler	15
3.1.4. Atasözleri.....	15
3.1.5. İlişki Sözleri (Kalıp Sözler).....	16
3.1.6. Kalıplaşmış Sözler (Vecize)	16
3.1.7. İkillemeler.....	16
3.1.8. Argo	16
3.1.9. Jargon	16
3.2. YAZILI ANLATIMDA SÖZ VARLIĞI KULLANIMI	17
4. DEYİM	18
4.1. DEYİMİN TANIMI	18
4.2. DEYİMİN İŞLEVİ VE KÜLTÜR İLE İLİŞKİSİ	19
4.3. DEYİM YAPILARI	21
4.4. DEYİM ATASÖZÜ FARKI	24
4.5. DEYİMİN ANLAMLANDIRILMASI VE BAĞLAM.....	25
5. DEYİM ÖĞRETİMİ	26
6. İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	27
6.1. DEYİMLERİN HİKÂYELEİNİ KONU ALAN YAYINLAR	27
6.2. DEYİMLERİ BAĞLAMLARI ÇERÇEVESİNDE HİKÂYELEŞTİREN YAYINLAR.....	30
6.3. DEYİM ÖĞRETİMİNDE YÖNTEM ARAŞTIRMASI ÜZERİNE HAZIRLANAN ÇALIŞMALAR	31
6.3.1. Doktora Tezleri.....	31

6.3.2. Yüksek Lisans Tezleri	32
------------------------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	36
2. ÇALIŞMA GRUBU	37
3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	40
4. UYGULAMA	40
5. VERİLERİN TOPLANMASI	41
6. VERİLERİN ANALİZİ	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

1.VERİ TOPLAMA ARAÇLARINDAN ELDE EDİLEN SONUÇLARA DAİR BULGULAR.....	44
2.VERİLERİN DAĞILIMINA AİT NORMALLİK TESTLERİ SONUÇLARINA DAİR BULGULAR	45
3.KATILIMCI TEST PUANLARININ CİNSİYETLER ARASI FARKLILIĞINA AİT ANALİZ SONUÇLARINA DAİR BULGULAR.....	50
4.KATILIMCI TEST PUANLARININ GRUPLAR ARASI FARKLILIĞINA AİT ANALİZ SONUÇLARINA DAİR BULGULAR.....	50
5.KATILIMCI ÖN TEST-SON TEST PUANLARI ARASINDAKİ FARKLILIĞA AİT ANALİZ SONUÇLARINA DAİR BULGULAR.....	51
6.KATILIMCI ÖN TEST-SON TEST PUANLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYE AİT KORELASYON SONUÇLARINA DAİR BULGULAR	51
7.KATILIMCI ÖN TEST DEYİM-SON TEST DEYİM PUANLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYE AİT KORELASYON SONUÇLARINA DAİR BULGULAR.....	52
8.KATILIMCI ÖN TEST-ÖN TEST DEYİM PUANLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYE AİT KORELASYON SONUÇLARINA DAİR BULGULAR.....	52
9.KATILIMCI SON TEST-SON TEST DEYİM PUANLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYE AİT KORELASYON SONUÇLARINA DAİR BULGULAR.....	52
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	53
KAYNAKÇA.....	59
EKLER DİZİNİ.....	63
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

TABLULAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Araştırma Modeli.....	37
Tablo 2. Araştırmaya Katılan Kişilerin Demografik Özellikleri	38
Tablo 3. Araştırma İçin Belirlenen Grupların Özellikleri.....	39
Tablo 4. Araştırma İçin Belirlenen Gruplardaki Kız ve Erkek Öğrencilerin Dağılımı .	40
Tablo 5. Veri Toplama Aracından Elde Edilen Sonuçlar	44
Tablo 6. Verilerin Dağılımına Ait Normallik Testleri Sonucu	45
Tablo 7. Katılımcıların Test Puanlarının Cinsiyetlerine Göre Farklılıklarına Ait Analiz Sonuçları	50
Tablo 8. Katılımcıların Test Puanlarının Gruplara Göre Farklılıklarına Ait Analiz Sonuçları	50
Tablo 9. Katılımcıların Ön Test ve Son Test Puanları Arasındaki Farklılıklarına Ait Analiz Sonuçları	51
Tablo 10. Katılımcıların Ön Test Puanları ile Son Test Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları	51
Tablo 11. Katılımcıların Ön Test Deyim Puanları ile Son Test Deyim Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları.....	52
Tablo 12. Katılımcıların Ön Test ile Ön Test Deyim Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları	52
Tablo 13. Katılımcıların Son Test ile Son Test Deyim Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları	52

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Ana Dili Dersinin Çalışma Alanları.....	11
Şekil 2. Araştırmaya Katılan Kişilerin Demografik Özelliklerini Gösteren Dilimli Diyagram.....	39
Şekil 3. Araştırma İçin Belirlenen Grupların Özelliklerini Gösteren Dilimli Diyagram	39
Şekil 4. Araştırma İçin Belirlenen Gruplardaki Kız ve Erkek Öğrencilerin Dağılım Grafiği	40
Şekil 5. Ön Test Puan Dağılım Histogramı.....	46
Şekil 6. Ön Test Puan Dağılım Grafiği	46
Şekil 7. Son Test Puan Dağılım Histogramı	47
Şekil 8. Son Test Puan Dağılım Grafiği	47
Şekil 9. Ön Test Deyim Dağılım Histogramı	48
Şekil 10. Ön Test Deyim Dağılım Grafiği	48
Şekil 11. Son Test Deyim Dağılım Histogramı.....	49
Şekil 12. Son Test Deyim Dağılım Grafiği	49

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

<: küçüktür

%: yüzde

&: ve

=: eşittir

akt.: aktaran

bk.: bakınız

Çev.: çevirmen

Ed.: editör

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

N: veri sayısı

ort.: ortalama

sd: standart sapma

Sig.: anlamlılık

SPSS: The Statistical Packet For Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistikPaketi)

TDK: Türk Dil Kurumu

vb.: ve benzeri

vd.: ve diğerleri

vs.: vesaire

GİRİŞ

İnsanlar arasında iletişimi sağlayan en gelişmiş bildirişim aracı dildir. Dili oluşturan söz varlığındaki sözcükler sınırlı sayıdadır. Ancak insanlar bu kısıtlamayı kabul etmemiş, sınırlı sayıdaki sözcükle sonsuzu anlatmayı amaçlamışlardır. Dillerin millî kimliğinin ortaya çıkması ve dilin bir millete ait kültür ögesi durumuna gelmesi de bu aşamada gerçekleşmiştir. Her millet, kendi dilinde anlatımı güçlendirmek amacıyla yaşadığı farklı tecrübelerden izler taşıyan kalıp sözler (atasözleri, deyimler, vb.) oluşturmuştur.

Deyim; duygu ve düşünceleri en kısa ve etkili bir şekilde anlatan, bazı dilcilerin anlambilimsel yaratıcılık olarak adlandırdığı metaforik anlatımla oluşturulmuş söz varlıklarıdır. Milletler bu varlıkları nesilden nesile aktararak tıpkı atasözleri gibi kalıplaştırmış, onlara bir bakıma dokunulmazlık bahşetmiştir. Günümüzde doğru bilgiye ulaşmada rehber olan öğretmenler, gerek sözlü gerek yazılı anlatımda kullanılabilecek deyimleri öğretmekle de kültüre hizmet etmektedir.

Giriş kısmında çalışmanın; problem durumu, problem cümlesi, alt problemleri, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları ele alınmıştır.

Problem Durumu

Dil, insanların duygu ve düşüncelerini kodlayarak özneler arası iletişimi sağlayan sistemler bütünüdür. Aynı zamanda yaşayan canlı bir varlıktır. Tüm canlıların türlerine özgü bir dil yapısı olduğu gibi her milletin de kendine özgü kodları vardır. Sülükçü (2011: 39)'ye göre seslerden kelimelerin, kelimelerden de önceden belirlenmiş sisteme göre cümlelerin oluşturulması bir şifreleme işlemidir ve her milletin şifreleme ve şifre çözme sistemleri birbirinden farklıdır. Bu şifreleme işleminde milletler, tarihleri boyunca yaşadıkları ortak tecrübeden beslenirler. Bir toplumun uzun bir zaman diliminde bazen bilinçli bazen bilinçsiz oluşturduğu ve oluşturmaya devam ettiği dil, söz konusu toplumu birleştiren, koruyan, kalıcılığını sağlayan önemli bir kültür ögesi hâline gelir.

Dilini teşkil eden millet aynı zaman diliminde kültürünü de yoğurmaktadır. Dolayısıyla dil gelişimi kültür gelişimi ile eşzamanlı ilerler ve bu gelişim sürecinde dil ve kültür birbirleriyle etkileşim hâlinindedirler. Gökalp (2015: 116)'a göre kültür, halkın yarattığı törelerden, örf ve âdetlerinden, uzun zaman boyunca yapılageldiği için zamanla alışkanlık hâlini almış davranışlardan, sözlü veya yazılı edebiyatından, dilinden,

musikisinden, inançlarından, ahlâkından, maddi ve manevi ürünlerinden oluşmuştur. Kültürü besleyen ve kültürden beslenen dil ait olduğu milletin karakterini betimler. Ünalın (2010: 22)'a göre bir milletin, tarihi boyunca biriktirdiği yaşam deneyimleri, ister yazıya geçsin ister geçmesin bir yolunu bularak onun diline, atasözlerine, kısaca söz varlığına ve bu söz varlığı ile oluşturulan edebi mahsullerine yansımaktadır. Böylece kültür ve söz varlığı arasındaki sıkı ilişki, anlaşılır duruma gelmiştir.

Bir dilin söz varlığını yalnızca sözcükleri oluşturmaz. Aksan (2006b: 7) aynı zamanda o sözcüklerin bir araya gelerek oluşturdukları atasözlerinin, deyimler gibi söz öbeklerinin, belli bir alana yönelik kullanılan tabirlerin, kalıplaşmış birtakım vecizelerin ve kalıp ifadelerin, söz varlığının birer parçası olduğu görüşündedir. Kelime hazinesinin aslı değerlerinden biri olan deyimler, bir milletin kültürünü yansıttığından gerek yabancılara Türkçe öğretiminde gerek ana dili olarak Türkçenin öğretiminde büyük önem taşır.

Sinan (2015: 21)'a göre deyim konusunda üzerinde durulması gereken husus, bir araya gelerek deyimleri var eden sözcüklerden birinin veya tümünün, az ya da çok, mutlaka gerçek manasının dışında kullanılmış olması durumudur. Deyimlerdeki bu mecazlı anlatım ve soyut anlamlılık deyim öğretiminde kullanılacak yöntemin belirlenmesini önemli kılmaktadır. Yöntem seçimi kapsamında dikkat gerektirecek diğer bir husus, öğretilen deyimlerin pasif söz varlığında kalmayıp aktif söz varlığına aktarılması olmalıdır. Çünkü deyimler hem anlama hem anlatma becerilerini geliştiren kalıplaşmış ifadelerdir.

Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi “Deyimlerin hikâyesini bilmenin yedinci sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında deyim kullanımına etkisi nedir?” olarak belirlenmiştir.

Alt Problemler

Araştırmanın alt problemleri olarak aşağıdaki maddeler belirlenmiştir.

a) Deney ve kontrol grubu öğrencilerin ön test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

b) Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

c) Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test deyim puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

d) Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin son test deyim puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

e) Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test ile son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

f) Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test deyim ile son test deyim puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

g) Deyim öğrenimindeki akademik başarı ile yazılı anlatımda deyim kullanımı arasında ilişki var mıdır?

h) Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test ile son test puanları arasındaki ilişki anlamlı mıdır?

i) Deney ve kontrol grubu öğrencilerin ön test deyim ile son test deyim puanları arasındaki ilişki anlamlı mıdır?

j) Deyim öğretiminde deyim hikâyesini ve gerçek anlamını bilmenin yazılı anlatımdaki etkilerinde cinsiyete göre fark var mıdır?

k) Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test puanları arasında cinsiyetlerine göre anlamlı bir fark var mıdır?

l) Deney ve kontrol grubu öğrencilerin son test puanları arasında cinsiyetlerine göre anlamlı bir fark var mıdır?

m) Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test deyim puanları arasında cinsiyetlerine göre anlamlı bir fark var mıdır?

n) Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin son test deyim puanları arasında cinsiyetlerine göre anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma; Ortaokul Türkçe dersi deyim öğretiminde, deyim hikâyesini ve gerçek anlamını bilmenin yazılı anlatımda söz varlığını artırmaya ve deyim kullanımına etkisinin olup olmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Önemi

Deyimler; az söz ile çok şey anlatan, kullanıldığında ifade gücümüze güç katan dilimizin cevherleridir. Türküler, ninniler, maniler gibi somut olmayan kültürel

miraslarımız arasında yer alan deyimler, söz varlığımızın önemli bir bölümünü oluştururken aynı zamanda kültürel aktarımı sağlayan bir araç rolünü de üstlenmişlerdir.

Pala (2018: IX)'nın deyim tanımı, en az iki kelimededen oluşan ve kelimelerin temel anlamları dışında bir anlam ifade eden söz öbekleri olduğu şeklindedir. Uzun süre önce *tabir* olarak anılan bu söz öbekleri dilin bünyesinde kalıplaşmış ve dile yerleşmiştir. Değişime ve değiştirilmeye karşı dirençli olan deyimler anlatıma kıvraklık ve güç katarlar. İçerisinde deyim kültürünü yaşatan her dil, köklü bir dil hazinesine sahiptir.

Bizi biz yapan kültürümüzün bir yansıması olan deyimler, ana dili eğitiminin yapıldığı Türkçe derslerinde de önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle deyimler araştırmacıların da dikkatini çekmiş, üzerine pek çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların çoğu genel tarama modeliyle yapılmış, belli eserlerdeki deyimler tespit edilmiştir. Bir kısmında ise deyim öğretiminde kullanılacak yöntemler üzerinde durulmuştur. Söz konusu çalışmalarda gösteri tekniği, karikatürize etme, metinleştirme, drama gibi yöntemlerin etkililiği araştırılmıştır. Ancak hikâyesi olan deyimlerin hikâyelerini ve gerçek anlamlarını bilmenin, yazılı anlatımda söz varlığının zenginleşmesine, deyim öğretim sürecine ve öğrencilere katkısı araştırma konusu yapılmamıştır. Yöntem üzerine yapılan çalışmalarda ise deyim sadece öğrenilip öğrenilmediğine bakılmış, öğrenilen deyimlerin anlatma becerisine bir etkisinin olup olmadığı araştırılmamıştır. Bu nedenle çalışmanın alanda görülen bu eksikliğin giderilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Varsayımlar

Çalışmaya başlarken yapılan varsayımlar şunlardır:

a) Araştırmanın çalışma grubunda yer alan öğrenciler, uygulanma sürecine katılmakta gönüllüdür.

b) Deney ve kontrol gruplarını oluşturan öğrenciler, akademik başarıları, sosyo-ekonomik düzeyleri bakımından birbirine yakın öğrencilerden seçilmeye çalışılmıştır.

c) Deney ve kontrol grubu öğrencileri araştırmanın sonuçlarını etkileyecek şekilde birbirleriyle etkileşime girmemişlerdir.

d) Deney grubu öğrencileri, etkili olma durumu araştırılan yöntem dâhilinde verilen *İki Dirhem Bir Çekirdek* adlı eseri okumuşlardır.

e) Araştırmada kullanılacak ölçme araçlarının geliştirilmesinde güvenilirlik ve geçerliği artırmak amacıyla başvurulan uzman görüşleri yeterli görülmüştür.

f) Öğrenciler uygulama aşamasında kullanılan ölçme araçlarını kendi bilgi ve düşüncelerini yansıtacak şekilde samimi olarak yanıtlamışlardır.

Sınırlılıklar

Bu çalışma;

a) 2020-2021 eğitim öğretim yılıyla,

b) Konya merkez ilçede yer alan Prof. Dr. Fuat Sezgin Ortaokulunun 7. sınıfındaki iki şube ve bu şubelerde öğrenim gören 80 öğrenciyle,

c) İskender Pala'nın deyimlerin hikâyesini anlatan *İki Dirhem Bir Çekirdek* adlı eseriyle,

d) Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarından elde edilen verilerle sınırlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. DİL

İnsanlar arası bildirişim dil ile sağlanır. Bildirişim karşılıklı bilgi aktarımıdır. Duygular, düşünceler, istekler ve hayaller başkalarına söz, yazı veya başka araçlarla iletilir.

Dilin düşünce ile iç içe olması gerçeğinden yola çıkılarak hayatın her alanında dilin kullanıldığı sonucuna varılır. Her alanla ilgisi bulunan dile yönelik araştırmalar da çok yönlü olmuştur. Gelişmiş bir iletişim aracı olan dil üzerine çalışan her araştırmacı dili farklı bir yönüyle tanımlamıştır. Yapılan bu tanımlara bakıldığında dilin çok yönlülüğünü görmek mümkündür.

Türkçe Sözlük'te dil, “İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban” (TDK, 2011) olarak tanımlanır.

Dilin insanı diğer varlıklardan ayıran özelliğine dikkat çeken Ünalın dili, “Beynin ürettiği bilgilerin tek çıkış kapısı dildir. Eğer insan kendine özgü bir dile sahip olmasaydı, diğer canlılar gibi gelişemezdi. Dil, insana ait kültür, medeniyet ve teknolojinin de kaynağı ve taşıyıcısıdır” (2010: 4) şeklinde tanımlar. Yıldız (2013: 9) ise dilin insanın sahip olduğu en değerli özellik olduğunu söyler.

Dili, insan ve toplum ile bir bütün olarak gören dil araştırmacıları da vardır. Aksan (2015:11); dili, birçok konuyla, alanla ve kavramla ilişkisi olan, değişik açılardan incelendiğinde çeşitli özelliklere sahip olduğu görülen, hâlâ çözümlenemeyen yönleri bulunan olağanüstü bir varlık olarak görür. Dil, toplumun ilgi duyduğu bilim, sanat, teknik gibi alanlarla ilişki içinde olduğu gibi aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur. Korkmaz (1995: 2), insanın toplum içindeki binlerce yıllık yaşamının zamanla dile yansıdığını belirtmiştir. Ona göre dil, ayrıntılarına bakıldıkça; insan, millet ve kültür varlığına egemen olan çok nitelikli ve derin manalı bir sistemdir.

Yapılan bu tanımların yanı sıra Ergin'e göre dil, “İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli

anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş sosyal bir müessesedir” (1972: 1). Ergin’in bu tanımı literatürde kabul gören ve hemen herkesçe benimsenen bir tanımdır.

Yakıcı (2017:2) söz konusu kavramı, bir topluluğu oluşturan bireylerin düşünce ve duygularının o toplulukta ses ve anlam bakımından kabul edilen ortak öğeler ve kaidelerden faydalanılarak diğerlerine bildirmesini sağlayan çok yönlü ve gelişmiş bir sistem olarak tanımlarken Banguoğlu (1979: 17), dilin en güzel anlatım aracı olduğunu ifade eder.

Literatürdeki dil tanımlamaları incelendiğinde araştırmacılarının üzerinde durduğu bazı ortak yönlerin olduğu görülür. Bu ortaklıklar dilin genel özelliklerini oluşturmaktadır. Tanımlardan yola çıkılarak ulaşılan ortak özellikler şunlardır:

- Dil, insanlar arasında anlaşma sağlayan bir yapıdır.
- Dil, bir iletişim vasıtasıdır.
- Dil, canlı bir varlıktır.
- Dil bir düzendir ve kurallardan oluşur. Söz konusu kurallar toplum tarafından oluşturulur.
- Dil, belli ses birleşimlerinden oluşmuş bir bütündür.
- Dil, insanı diğer varlıklardan ayıran bir vasıftır.
- Dil, toplumun üzerinde uzlaştığı ortak öğelerden yararlanır.
- Dil sözlü ve yazılı iletişimde kullanılır.

Sıralanan bu özelliklerden anlaşılmaktadır ki dil, duygu ve düşüncelerimizi yazı veya söz yoluyla başkalarına aktarmamızı sağlayan insana özgü bir dizgedir.

2. ANA DİLİ

İnsan, dili kullanma açısından kusursuz bir donanımına sahip olarak doğar. Doğumla birlikte ait olduğu toplumun dili ile tanışır. Birey doğuştan gelen donanım ile çevresinde hazır hâlde bulunan söz varlığını, kavramları ve dil bilgisi kurallarını edinmeye başlar.

“Ana dili; insanın zihnine o farkında olmadan içinde doğup büyüdüğü çevresi tarafından işlenen dil kuralları ve söz varlığıdır. Kişinin edindiği ilk dildir” (Yakıcı, 2017: 7). Aksan (2016a: 20)’a göre insan her şeyden önce edindiği ana dili ile dünyayı tanır. Ana dilinin imkânlarıyla düşünür, onun kavramlarıyla evreni biçimlendirir. Aynı fikri paylaşan Ünal (2010: 103), dile sahip her toplum, çevresini, etrafındaki olayları,

anadilinde var olan kavramlarla anlamlandırıldığını, hakikati ana dilinin imkânlarınca algıladığını belirtmiştir. Dolayısıyla her konuşucu dünyayı öz dilinin penceresinden görmektedir.

İnsan birden fazla yabancı dil öğrenebilmesine karşın duygularını ana diliyle yaşar, onunla düşünür. Yaşam boyu öğrendiği her şeyi ana dilinin üzerinde inşa eder. Bilgin (2002: V)'e göre bu durum çocuk beyninin zorlanmadan, kendine sınırlar koymadan, özgürce yol alacağı tek alanın anadili olmasından kaynaklıdır. Çocuk hayallerini ana dili ile süsler. Sevincini bu dilde yaşar, mutsuzluğunu onun aracılığıyla dile getirir. İkinci bir dili öğrenmenin en önemli yolu da anadilini çok iyi bilmekten geçmektedir.

Ana dili bireyin çevresiyle iletişim kurmasını; çevresinde meydana gelenleri, gördüklerini ve işittiklerini anlamlandırmasını sağlar. Yıldız (2013: V), bireyin kendisinde var olan bilgileri değerlendirebilmesinin, yeni öğrendiklerinin ise yorumlayabilmesinin; hissettikleriyle ve düşündükleriyle kendini iyi ifade edebilmesinin de ana dille gerçekleştirilebileceğini bildirir. Çocuğun benlik bütünlüğünü kazanması ve kimlik oluşumunu tamamlaması da ana dili eğitimine bağlıdır.

Aile ve yakın çevreden edinilen bu ilk dilin çocuğa aktarımında kusursuz bir edinim sürecinden bahsetmek mümkün değildir. Ana dilindeki söz varlığı, dil kurallarının yanı sıra mevcut hâldeki dil yanlışları da edinim sürecine dâhil olur. Bundan dolayı okullarda ana dili öğretimi yapılmaktadır.

2.1. ANA DİLİ EĞİTİMİ

Dili doğru ve yerinde kullanmada ana dilinin doğru öğretimindeki önemi üzerine düşünen Özbay (2013: 5), dilin iki boyutu olduğunu bildirir. Bunlar, anlama ve anlatma boyutlarıdır. Bu beceriler çocuğun örgün eğitimine geçmeden önce içinde bulunduğu çevresinde başlamakla beraber, becerilerin planlı bir biçimde öğretimi ise okullarda yapılmaktadır. Dili oluşturan bu becerilerin gelişmesinde ana dili eğitiminin yeri yadsınamaz.

Eğitim genel anlamda insana doğumdan başlayarak içinde yaşadığı çevrede bilişsel, duyuşsal ve psikomotor davranış değişikliği kazandırmaktır. Bu anlamda ana dili edinimi, ana dili öğrenimi ve ana dili öğretimi terimleri ana dili eğitimi kapsamına girmektedir.

Çocukların ana dili edinimleri ilk olarak dinleme ile gerçekleşir. Dil edinimi bireyin dünyaya gelişi ile birlikte başlayan, kendiliğinden kazanılan, herhangi bir çaba gerektirmeyen bir süreçtir. Birey bu süreç boyunca ana diline ait kuralları doğal olarak edinir ve benimser. Böylece çocuk ana dilini kurallarına uygun olarak kullanma becerisini örgün eğitime başlamadan önce kazanır. Kendiliğinden gerçekleşen ve her türlü etkiye açık olarak edinilen bu kazanımlar *ana dili edinimidir*. “*Dil öğrenimi* terimiyle kastedilen bir kendiliğindenlik sürecidir. Yani, çoğunlukla bireyin kalıtsal özelliklerinden başlayarak, karakteristik özellikleri, içinde bulunduğu ve denetim dışı olan sosyo-kültürel ve politik çevresi, bilişsel, duyuşsal ve fiziksel niteliklerinin dil olgusu ile birleşerek oluşturduğu doğal sentez anlaşılmalıdır. Bu bağlamda dil öğrenimi, daha çok, bir tür informal eğitim sürecidir” (Demir ve Yapıcı, 2007: 181).

Ana dili öğretimi ise, yakın çevrede kendiliğinden işleyen bu edinim sürecinin ardından eğitim kurumlarında plan ve program dâhilinde belirli amaçların kazanımına yönelik yürütülen sistematik ve kasıtlı etkinlikler bütünüdür.

Psikodilbilim uzmanları dil alanında öğretim kavramına karşı çıkmışlardır. Çünkü bu uzmanlara göre dil ve dil yetisi insanda zaten var olan bir olgudur ve öğrenmeyle kazanılacak bir şey değildir. Eğitim ve öğretim sadece bu yetiyi kullanmayı sağlar. Dilbilimciler de bu fikri benimseyerek *ana dili öğretimi* yerine *ana dil edinimi* kavramını kullanmaktadırlar. Yıldız (2013: 46) ise ebeveynler ve eğitimcilerin dille yeni tanışan bir çocuğa dilin inceliklerini, kurallarını yerleştirmek için açıkça ve gizlice ana dilini öğretme çabası içine girdikleri görüşündedir. Yıldız bu görüşüyle edinimde de bir kasıt ve istedik davranışlar kazandırma süreci olduğu vurgusunu yapar. Bundan dolayı ana dili öğretimi veya ana dili edinimi terimlerin yerine kullanımının uygun olduğu düşüncesindedir.

Ana dili eğitiminin amaçları vardır ve bu amaçlar çok yönlüdür. *2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı*’nda belirtilen amaçlar;

- Dört temel dil becerisinin geliştirilmesi.
- Dili kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması.
- Söz varlığını geliştirecek etkinliklerle kelime hazinesini zenginleştirerek dil zevki ve bilincine varmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması.

- Okuma, yazma sevgisi ve alışkanlığı kazandırılması.
- Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki fikirlerini veya savını şifahi veya yazılı olarak etkili ve anlaşılır şekilde ifade etmelerinin sağlanması.
- Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi.
- Basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme yetkinliklerinin geliştirilmesi.
- Okuduklarını anlayıp eleştirel bir tutumla sorgulamalarının ve değerlendirmelerinin sağlanması.
- Millî, manevî, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi.
- Kültür ve sanata ait eserler vasıtasıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması (MEB, 2019: 8).

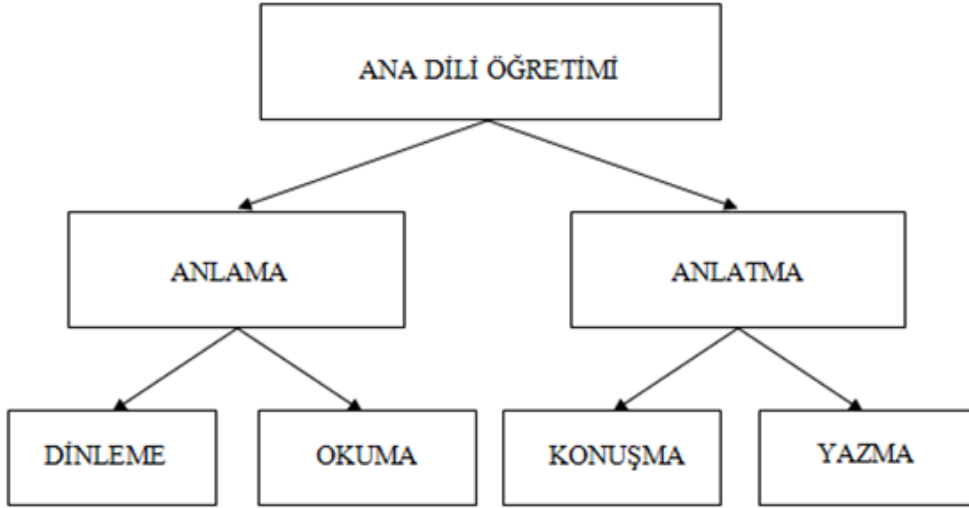
Ana dili eğitimi çok amaçlı bir yapıya sahip olduğundan uygulaması da çok yönlü olmaktadır. Aytaş ve Çeçen (2010: 79)'e göre okuduğunu ve dinlediğini anlama, sözel anlatım, yazarak anlatma, dil bilgisi, kelime çalışmaları, edebiyat sanatının ilkelerini öğrenme ve edebî eserleri anlayıp değerlendirme bu uygulamalar arasında sayılabilir.

Yıldız (2013: 65)'a göre ana dili olarak Türkçe öğretimindeki temel görev dil becerisi konusunda farklı seviyede olan öğrencilerin teşviki ve geliştirilmesidir. Burada hedeflenen ana dilinde öğrencide var olan becerinin geliştirilmesinin yanı sıra farklı alan ve düzeylerde iletişim becerisinin kazandırılmasıdır.

Dilin anlama ve anlatma boyutlarını oluşturan dört temel beceri alanı vardır. Söz konusu amaçları kazandırma, ana dilini doğru kullanım ve etkili iletişim dilin anlama ve anlatma boyutlarını oluşturan bu beceri alanlarının koşut bir biçimde gelişmesiyle mümkündür. Çünkü bu beceriler kesin bir şekilde ayrılamaz, iç içe geçmiş ve birbirlerini besleyen yapılardır.

Dilin anlatma (yazma ve konuşma) becerisinin etkin kullanılması için öncelikle anlama (okuma, dinleme/izleme) becerisini kullanarak kelime hazinesinin zenginleştirilmesi gerekir. Bu bakımdan ana dili dersinin temelinde dört temel beceri alanının geliştirilmesi hedeflenir. Bu alanlar ana dili dersinin çalışma alanlarını oluşturur.

Şekil 1. Ana Dili Dersinin Çalışma Alanları

Kaynak: Yıldız, 2013: 66.

2.2. YAZMA BECERİSİ

Yazma, duygu ve düşüncelerimizi başkalarına yazı aracılığıyla aktarmak, anlatmaktır. İletişimin yazı ile gerçekleştirilen şekli olan yazma bir anlatım yoludur.

Gündüz ve Şimşek (2016: 19)'e göre *yazma*, konuşma becerisi gibi diğerleriyle iletişime geçmenin ve kendimizi bilmenin bir yoludur. Bundan dolayı yazma etkinliği yalnızca yazma davranışını kazanmak değil, güzel ve tesirli yazma becerisi kazanmaktır. *Yazma becerisi* uzun zaman gerektiren uygulamalar sonucu kazanılan bir yetidir. Bu sebeple yazma etkinliği, hem bir düşünme aracı hem de fikirleri, hisleri, hayalleri ve izlenimleri etkili bir biçimde ifade etme aracıdır. Aynı zamanda bazı sembol ve işaretleri belli kurallar çerçevesinde düzenleme becerisi olarak tanımlanabilir.

Yazma ve *yazma becerisi* farklı terimlerdir. “Yazma, sözlü iletişim aracı olan dili, yazı denilen görsel ve tek boyutlu bir dizgeye aktarma eylemidir” (Adalı, 2016: 30). Yazma becerisi ise yazı yazma uygulamaları ile geliştirilmeye müsait, dilin temel beceri alanlarından biridir. “Bireyin yazma becerisini geliştirebilmek ve bu beceriyi iyi düzeyde kazanabilmesini sağlamak için sürekli yazdırmak gerekmektedir. Nitekim “yazma eğitimi yönteminin temel ilkesi yazdırmaktır. Bu beceriyi bir düşünce süreci olarak algılamak ve bilmek önemlidir” (Demirel ve Şahinel, 2006: 111).

Yazma becerisi; dinleme, konuşma ve okuma becerilerinden sonra, en son kazanılan dil becerisidir. Temizkan ve Yalçınkaya (2013: 81-82), yazma becerisini; dinleme, konuşma ve okuma becerilerinin bir sonucu olarak değerlendirir. Bu beceri aynı zamanda dört temel dil becerisinin en zor kazanılanıdır. Kaya (2013: 90)'ya göre,

yazma eyleminin birçok süreci barındırması yazma becerisinin zor bir beceri olarak algılanmasına neden olabilmektedir.

Tüm becerilerde olduğu gibi yazma becerisi de yazma eğitimi ve uygun etkinlikler ile geliştirilebilir.

2.3. YAZMA EĞİTİMİ

Beceriler eğitime, belli etkinlikler ve bazı uygulamalarla geliştirilmeye açık özelliklerdir. Yazma eğitiminin amacı, öğrencilere güzel yazmayı öğretmek değildir. Bu eğitimde temel amaç, öğrencilerin yazılı anlatım becerini geliştirmek, kendilerini yeterli ve doğru şekilde yazılı ifade edebilir düzeye getirmektir.

Yazma ve güzel yazma birbirinin yerine kullanılmamalıdır. Bu iki kavramın farklılığına dikkat çeken Kantemir (1997: 106) güzel yazmanın iyi ve doğru yazmak olmadığını, bir sanat olduğunu ve kabiliyet istediğini bildirir. Oysa iyi ve doğru yazma, kabiliyete bağlı değildir. Doğru yazmak için gerekli olanlar; yazma zevki ve alışkanlığı, yazma teknikleri ve dil kuralları hakkında bilgi sahibi olmaktır.

Doğru yazmak, doğru öğrenim ile gerçekleşir. Doğru yazmayı öğrenebilmek için, öncelikle başarılı yazıları okumak ve daha sonra yazma denemeleri yapmak gerekir. Amaç, yazıda işlenecek konuyla ilgili fikirleri dil bilgisi kurallarına uyarak bir bütün hâlinde yazabilme alışkanlığını kazandırmaktır. Bu amaç doğrultusunda Kantemir (1997: 7), yazılı anlatım çalışmalarına ilköğretimden başlayarak ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarımızda da hak ettiği önemin verilmesi gerektiğini belirtir. Buna karşın Yıldız, “Yazma öğretimi ile yazılı anlatım arasında hem teknik hem de amaçlar bakımından farklar vardır. Yazma öğretimi, öğrencilerin kendilerini, duygularını, düşüncelerini, isteklerini, hayallerini ifade etmelerini sağlamak için, onları cesaret ve zevk eşliğinde geçmiş birikimlerinden faydalanarak bir adım daha ileri sevide yazabilir duruma getirmelidir. Yazılı anlatım ise bu seviyenin daha ilerisi ve daha düzeylisi olmak durumundadır. Bu bakımdan ilk öğretim ikinci kademe öğrencileri için yazılı anlatımdan ziyade yazma öğretimi gereklidir” (2013: 227) diyerek yazma öğretiminin ilköğretim ikinci kademe için; yazılı anlatımın ise üst kademeler için uygun olduğunu bildirir.

Yazma eğitimi kapsamında gerçekleştirilen etkinlikler sırasında öğretmenlerden beklenen öğrencilerin yazmaya karşı olumlu tutum geliştirmesini sağlamaktır. Yazma eğitimi sürecinde yazılı anlatım çalışmalarının oyun ve eğlence eşliğinde yapılması,

öğrencilerin cesaretlendirilmesi, seviyelerine uygun zevkli türlerin seçimi yazma alışkanlığı kazandırmada dikkat edilmesi gereken hususlardır.

2.4. YAZILI ANLATIM BECERİSİ

İnsan, doğası gereği kendini ifade etme, varlığını bildirme eğilimindedir. Bu eğilim dil vasıtasıyla iki şekilde davranışa dönüşür: sözlü ve yazılı anlatım.

Yazılı anlatım düşünmeyle başlar. Bu anlatımda dilin bütün inceliklerini kullanarak mesajı en etkili ve kalıcı bir şekilde yazı vasıtası ile alıcıya ulaştırmak esastır. Yazılı anlatım bir diğer ismiyle yazılı kompozisyon dil eğitimi kapsamında düşünüldüğünde, eğitim kurumlarında yazma alışkanlığı kazandırmak için öğrencilere verilen yazı görevi, yazma çalışmalarınıdır. Benzer düşüncede olan Göçer (2010: 179)'e göre yazılı anlatım, düşünme yetisine sahip insanların fikir ve duygularıyla gözlemlerini, deneyimlerini, belli bir tutarlılık çerçevesinde planlayıp dilin kurallarına uygun biçimde anlatmasıdır.

Türkçe eğitiminde en çok üzerinde durulması gereken noktalardan biri yazma becerisinin toplumun her kesiminde yaygın bir biçimde gerçekleştirilmesidir. Yalçın (2018: 354), eğer toplumda yazma becerisi nitelikli bir biçimde yaygınlaştırılmamışsa, o toplum için yazılı anlatım becerisinin bir önemini kalmayacağını söyler. Eğitim kurumlarında yazma eğitiminin verilmesi yazının toplum içinde yaygın ve etkin bir biçimde kullanılmasını sağlayacaktır.

3. SÖZ VARLIĞI

Dil, parçaların bir araya gelmesiyle oluşmuş bir bütündür. Bu bütünü oluşturan parçalar söz varlığı olarak adlandırılır. Söz varlığının *Türkçe Sözlük*'teki tanımı "Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler" (TDK, 2011) şeklinde yapılmıştır. Korkmaz (1992: 100); (bk. kelime hazinesi) söz varlığını bir dilin bütün kelimeleri, bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı şeklinde tanımlamıştır.

Söz varlığı kapsamı çok geniş bir ifadedir. Aksan (2006a: 13) bir dilin sözcüklerini, terimlerini, yabancı dillerden aldığı kelimeleri ve kelime öbeklerini, atasözlerini, deyimlerini, insanlar arasındaki ilişkilerde kullanılagelmiş kalıp sözlerini ve kalıplaşmış özdeyişlerini söz varlığı başlığı altında inceler. Ünalın (2010: 103-106)'a göre söz varlığının bir dilin sadece kelimelerini karşılayan bir terim olmadığı yönündedir. Söz varlığını yalnızca dildeki seslerin bir araya gelerek oluşturduğu

simgeler, kodlar, göstergeler ya da işaretler olarak görmek yanlıştır. Söz varlığı; dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddî ve manevî kültürlerinin yansıtıcısı ve dünya görüşünün bir kesitidir.

Ait olduğu dilin beslendiği kültürden izler taşıyan söz varlıkları toplumların, düşünce yapılarını yansıtmanın yanı sıra tarihindeki toplumsal gelişmelerle de değişime uğramıştır. Aksan (2006b: 11), söz varlığının ait olduğu dilin tarihine ışık tuttuğunu belirtir. Yüzyıllar boyunca ortaya çıkan biçim ve anlam değişikliklerini, hangi dillerin etkisiyle nasıl bir değişim geçirdiğini yansıtmaktadır. Bundan dolayı bir milletin tarihi ne kadar köklü ise söz varlığı o denli geniştir.

Türk dili çok köklü bir dildir; köklü bir geçmişe sahip olmanın yanında zengin bir kültürden beslenen bir dildir. Geçmişine paralel olarak zengin bir söz varlığına sahiptir. “Bugün, bir bölümü dile dönüşmüş pek çok lehçesiyle Asya’nın kuzeydoğusundan Avrupa içlerine kadar yaygın bulunan Türkçenin sözvarlığı, en eski dil ürünlerinden başlayarak bir bütün halinde incelenecek olursa, dünyanın en eski, en güçlü dillerinin birinin karşısında bulunduğu ortaya çıkar” (Aksan 2006a: 11). Bu konuda Hengirmen (2011a: 6), Türkçe deyimler üzerine yaptığı çalışmaların neticesinde Türkçede yaklaşık on bin deyim var olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aksan (2006a: 17), günümüzde canlılığını koruyan iki bin civarında atasözünün varlığını kaydetmiştir. Söz varlığını oluşturan ögeler bunlarla da sınırlı değildir.

3.1. SÖZ VARLIĞINI OLUŞTURAN ÖGELER

Dil bir bütündür ve bu bütünü oluşturan her parça söz varlığı olarak adlandırılır. Söz varlığını da oluşturan ögeler vardır. Aksan (2006b: 13-14), dilin kendi ögelerinden oluşan kimi zaman da yabancı dillerden alınıldığımız *temel söz varlığı*, dildeki diğer sözcüklerin yanı sıra bilim ve sanat gibi alanların kavramları olan *terimleri* söz varlığının içerisindeki ögeler olduğunu söyler. Aksan’a göre bir durumu veya bir olayı betimlemek için kullanılan *deyimler*, her dilde bulunan ve yaşam tecrübeleri içeren *atasözleri*, insanların toplum yaşamlarında kullandıkları *ilişki sözleri (kalıp sözler)*, *kalıplaşmış sözlerin* yanı sıra anlatım gücüne güç katan *ikilemeler* de söz varlığı içerisinde değerlendirilir.

Aksan’ın bu sınıflamasına ek olarak Ünalın (2010: 109-110), söz varlığının önemli bir kısmını oluşturan *argo* ve bir grup kişinin anlayabildiği, zamandan tasarruf için kullanılan *jargonlar* da söz varlığını oluşturan unsurlardandır.

3.1.1. Temel Söz Varlığı

İnsan yaşamında birinci derecede önemli olan çekirdek sözcüklerdir. Aksan (2006b: 26), nesilden nesile aktarılarak dilde kalıcı hâle gelen fiillerin, organ adlarının ve insanın fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayan sözcüklerin bu grubu oluşturduğunu bildirir. Dilin söz varlığı sürekli değişen bir yapıya sahip olmasına karşın bu grup içerisindeki sözcükler dilde en az değişime uğrayan öğelerdir. Temel söz varlığı kapsamındaki sözcüklerin yeni sözcükler türetme ve anlam aktarımlarıyla kullanım alanlarını genişletme gücü vardır.

3.1.2. Terimler

Terim; bilim, teknik, sanat vb. özel alanlarda kullanılan kavramlara verilen addır. Bu grubu oluşturan sözcüklerin genel olarak tek anlamlı olduğunu söyleyen Aksan (2006b: 36), toplumun bu dil öğelerini türetirken yeni anlamlar yükleme, birleştirme, canlandırma, çevirme ve türetme gibi yollara başvurduklarını bildirir.

3.1.3. Deyimler

Az sözle çok şey ifade etme amacıyla oluşturulan deyimler “asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. İki veya daha çok kelimededen kurulu bir çeşit dil ifâdesi olan bu sözler, duygu ve düşüncelerimizi, dikkati çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil görünüşlü gramer unsurlarıdır” (Elçin 1986: 642).

Dilimizin anlatım gücüne güç katan deyimler, “Genellikle bir durumu, karşılaşılan olayların özelliklerini, insan karakter ve davranışlarını, insanların çeşitli fiziksel ve ruhsal niteliklerini betimlemek üzere, birden çok sözcükle oluşturulur” (Aksan, 2006b: 95). Korkmaz (2018: 21)’a göre iletişim sırasında Türkçede yaygın olmalarından dolayı istemeksizin kullanılan deyimlerin, açıklanmak istenen düşüncüyü alıcının zihninde net olarak yansıtma işlevi vardır.

3.1.4. Atasözleri

Her dilde var olan ve her milletin kendi deneyimleriyle oluşturduğu atasözleri tıpkı deyimler gibi kalıplaşmış söz öbekleridir. Atasözlerinin genellikle bir cümle şeklinde olduğunu belirten Aksan (2006b: 33), bu kalıpların yargı bildirdiğini vurgular. Atasözlerinin öğüt verme niteliği taşıması bu söz varlıklarını deyimlerden ayırır.

3.1.5. İlişki Sözlere (Kalıp Sözlere)

Bu ögeler bir toplumu oluşturan bireyler arasındaki iletişim sırasında kullanılması alışkanlık hâlini almış sözlere. Ünalın (2010: 108); hoşça kal, güle güle, merhaba, afiyet olsun vb. söz öbeklerinin bu gruba örnek olabileceğini söyler.

3.1.6. Kalıplaşmış Sözlere (Vecize)

Ünlü kişilerin bir olay karşısında söyledikleri, dile yerleşen ve farklı dillere çevrilerek genelleşen sözlere. Aksın (2006b: 35), bu grup için Shakespeare'ın *Hamlet* adlı oyununda geçen “*To be or not to be, that is the question*”, Diogenes'in Büyük İskender'e söylediği “*Gölge etme, başka ihsan istemez*” ve J. Caesar'a ait olan “*Sen de mi Brutus*” sözlerini örnek verir.

3.1.7. İkilemeler

“Dünya dillerinde benzerleri bulunmakla birlikte, Türkçede bambaşka bir yer tutan ve anadilimize büyük bir anlatım gücü kazandıran ikilemeler de yine sözvarlığı içinde yer alır” (Aksın, 2006a: 14).

3.1.8. Argo

Ünalın (2010: 109), söz varlığının önemli bir kısmını oluşturduğu için argo tabirleri ayrı bir başlık altında incelemiştir. Argo tabiri *Türkçe Sözlük*'te genelde eğitimsiz kişilerin kullandığı ancak her yerde ve zamanda kullanılmayan, kullanılmaması gereken söz veya deyim biçiminde tanımlanmıştır (TDK, 2011).

3.1.9. Jargon

Aksın'ın söz varlığı kapsamında sınıflandırmaya dâhil etmediği jargonları Ünalın ayrı bir başlık altında değerlendirir. Ünalın (2010: 109)'a göre her alanın ve her uğraşın teknik terimlerden, kelimelerin ilk harfleri yan yana getirilerek oluşturulmuş adlardan, unvanlardan ve özel anlamları olan sözcüklerden meydana getirdiği bir jargonu vardır. Jargonlar ait olduğu topluluktaki insanların kendilerine özgü olarak kullandıkları özel söz varlıklarıdır.

Bu sınıflandırmanın dışında kalan yabancı kelimeler, çeviri kelimeler ve doldurma sözlere de diğer söz varlığı ögeleridir.

3.2. YAZILI ANLATIMDA SÖZ VARLIĞI KULLANIMI

Yazılı anlatım bilişsel bir hazırlık gerektiren anlatım biçimidir. Düşünmeye başlayan birey bu işlemi söz varlığının sınırları içerisinde gerçekleştirebilir. “Kelime hazinesi dili kullanan bireylerin hem akademik hem de gündelik hayatta anlama ve anlatma becerilerinin sınırlarını belirlemektedir” (Özbay, 2013: 101). Bireyin duygu, düşünce ve isteklerini doğru bir şekilde ifade edebilmesi için edindiği veya öğrendiği söz varlığının anlatıma elverişli düzeyde olması gerekir. Korkmaz (1995: 184)’a göre konuşma veya yazmada anlatımın işlek, açık ve etkili olması için kişi ana dilini iyi kullanmalıdır.

Bireyin sahip olduğu söz varlığı iki bölümden oluşmaktadır. Bunlar aktif ve pasif söz varlıklarıdır. Baş (2006: 105)’a göre yazma ve konuşma becerileri ile gerçekleştirilen anlatım sırasında bireyin kullandığı sözcüklerin toplamı üretici söz varlığını diğer bir adıyla aktif söz varlığını oluşturur. Anlama (okuma ve dinleme/izleme) etkinlikleri sırasında kullanılan sözcükler ise alıcı söz varlığı diğer bir adıyla pasif söz varlığı olarak adlandırılır. Pasif söz varlığının aktif söz varlığına göre daha geniş olduğu bilinmektedir.

Anlamaya dayalı beceriler pasif söz varlığını geliştirirken anlatmaya dayalı beceriler aktif söz varlığından beslenir. Konuşma gibi yazma becerisi de aktif söz varlığı üzerine kurulur. Yalçın (2018: 361), yazma becerisinin gelişmesi için aktif söz varlığı ile pasif söz varlığı arasındaki açığın azaltılması ve genel olarak söz varlığının da genişletilmesinin gerekliliğine vurgu yapar.

Ana dili dersinde söz varlığını geliştirmeye yönelik planlanan etkinlikler hazırlanırken beceriler arası koşutluk göz önünde bulundurulmalıdır. Okuma ve dinleme/izleme etkinliklerine paralel olarak yazma ve konuşma etkinliklerinin yaptırılması bu koşutluğu sağlamanın bir yoludur. Böylelikle okuma yoluyla pasif söz varlığına eklenen sözcüğün yazma etkinliğiyle aktif söz varlığına geçmesi sağlanabilir. Aksi durumda aktif ve pasif söz varlığı arasındaki fark gitgide artar ve kişi kendini, duygularını, düşüncelerini ifade edemeyen bir birey hâline gelir. Kendini ifade edemeyen birey iletişimden ve sosyal yaşamdan kaçınır.

4. DEYİM

4.1. DEYİMİN TANIMI

İnsan zekâsının dile yansıyan yönü olan deyimler bir duyguyu, düşünceyi dile getirmek veya bir durum ya da olayı en az çaba ile betimlemek için kullanılan söz varlığıdır. Deyimler en az iki kelimenin çoklukla gerçek anlamlarının dışına çıkarak bir araya gelmesiyle oluşur. Ait olduğu milletin yaşanmışlıklarından ve kültüründen izler taşıyan deyimlerle ilgili yapılmış tanımlar şu şekildedir:

“Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir” (TDK, 2011).

“Deyimler kısa metinlerdir; duyguları, düşünceleri, hayal ve istekleri, hayat deneyimini en kısa yoldan dilin verdiği güçle, çoğu zaman mantığın dışına taşarak ortaya koymaya çalışan sözlerdir. Deyimler insan hayatının her safhasını, her türlü kişilik yapısını sergileyebilecek yapıda sözlerdir. Bu bakımdan insanların sözü etkili kılma yolunda başvurduğu araçlardan biridir” (Sinan, 2015: 14).

“Gerçek anlamlarından farklı bir anlam taşıyan ve çekici, bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği” (Korkmaz,1992: 43).

“Deyim, gerçek mânâsı dışında kullanılarak yeni bir mânâ ifade eden ve bir düşünceyi dile getiren, iki veya daha çok kelimedenden meydana gelen kalıplaşmış söz dizisi olarak tarif edilir” (Adıgüzel, 2016: 6).

“Bir tür sözlüksel birim oluşturan anlambirim toplaşması; genellikle öz anlamından az çok ayrı bir anlam içeren kalıplaşmış söz” (Vardar, 2002: 71).

“Deyim (locution, expression; locution, phrase, term, idiom; Resensart ve Ausdruck), belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür” (Aksan, 2015, C.III: 35).

“Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce” (Aksoy, 1993: 52).

“Genellikle gerçek anlamının dışında kullanılan, anlatımı daha güzel ve etkileyici yapan, toplum tarafından ortak olarak benimsenen kalıplaşmış sözlere deyim denir” (Hengirmen, 2011a: 7).

“Deyimler, düşünce, kavram, nesne ve kişilerin durumlarını, özelliklerini yansıtmak için kullanılan ve gerçek anlamı dışına çıkmış özel anlam/anlatım boyutuyla kalıplaşmış söz öbekleridir” (Akyalçın, 2012: 10).

Literatürdeki bu tanımlar incelendiğinde deyimlerin genelgeçer bazı özelliklerine vurgu yapıldığı görülür. Yapılan tanımlara göre deyimler;

- Kalıplaşmış söz öbekleridir.
- Kısa ve özlü anlatım araçlarıdır.
- Anlatımı çekici hâle getirirler.
- Toplum tarafından ortak benimsenen yapılardır.
- Birden çok sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşurlar.
- Deyimlerde kullanılan sözcükler gerçek anlamlarından az çok uzaklaşır.
- Bir araya gelen sözcükler yeni bir kavramı karşılar.

4.2. DEYİMİN İŞLEVİ VE KÜLTÜR İLE İLİŞKİSİ

Dil ve kültür birbirini oluşturan, yaşatan ve şekillendiren iki ayrı olgudur. Malinowski (1990: 39); kültürü, toplumsal gruplaşmalar için yapılan anayasal belgelerin, insan hayatını kolaylaştıran aletlerin ve tüketim mallarının, inanç ve törenlerin, insana özgü düşün ve becerilerin toplamından oluşan bütünsel yapı olarak tanımlar. Kültür insan eliyle yapılan her şeydir. Bundan dolayı Korkmaz (1995: 9), kültürün insana özgü, yalnızca onda var olan ve insanı diğer varlıklardan ayıran bir özellik olduğu görüşündedir.

Kültürü oluşturan insan hem kendi hem de ait olduğu toplumun mantığını, düşüncesini, duygularını ve inançlarını değerler adıyla kültüre yansıtır. Yıldız (2013: 15); kültürü, bir toplumun geçmiş yaşamlarından biriktirdiği bütün değerler olarak görür.

Kültürü kuşaktan kuşağa aktararak devamlılığını sağlayan en önemli öge dildir. “Dil, varlığın evidir; insanın dünyaya baktığı penceredir. Aşklar, sevgiler, kinler ve nefretler dilde mayalanır, dilin hamurunda pişer ve günlük hayatımızın her alanına kültür olarak dille servis edilir. Dil, bir anlaşma vasıtası olmaktan öte, iç dünyamızın dış dünyaya açıldığı bir kapıdır. Dilin güçlü etkisi, kültür varlığının her alanında kendisini hissettirir: toplum, din, edebiyat, tarih, bilim, eğitim gibi kültürün her alanı, dilin damgasını taşır” (Ünalın, 2010: 227).

Her dil onu konuşan milletin kültürüne işaret eder. Aksan (1993: 14), bu konuda bir dil, ait olduğu milletin yaşam biçimini, dünya görüşünü, tarihini, diğer kültürlerle etkileşiminin izlerini, en geniş anlamda kültürünün etkilerini yansıttığını belirtir.

Doğan'ın dil ve kültür arasındaki ilişkiye yorumu “Dillerin malzemesi olan kelimeler, yan yana gelerek kelime gruplarını, cümleleri ve nihayet bir dili meydana getirir. İşte kelimelerin yan yana gelişi, her kültürün, dolayısıyla her milletin kendi düşünce sistemine yani mantığına, kendi zevkine göredir. Kelimelerin yan yana gelişinde, o milletin duygu ve düşünceleri, mantığı, ifade zevki, tecrübeleri vs. bulunur” (1992: 9) şeklindedir. Çolak (2007: 5)'a göre kelime grupları durumundaki deyimler de tıpkı atasözleri gibi etkili söz gücünün yanı sıra milletin sahip olduğu zekânın ve toplumsal kültürün önemli yansıtıcılarındandır.

Deyimi oluşturan hikâyeler araştırmacılara topluma ait kültürel dokuya ilişkin ipuçları verir. Yavuz (2017: 23), deyim oluşturan bu hikâyelerde toplumun yaşayışı, gündelik hayatları, ilgileri, öncelikleri, değer yargıları hakkında bilgi edinmenin mümkün olduğunu savunur. Bu konuda Aksan, “Unutulmaması gereken bir gerçek, başka dillerde olduğu gibi, Türkçede de atasözü ve deyimlerin, toplumda yaşam boyu edinilen deneyimleri, gözlemlenen gerçekleri dile getirerek toplumun çeşitli niteliklerini, değer yargılarını inançlarını ve insanlar arasındaki ilişkilerde uyulması gereken birtakım gelenek ve alışkanlıkları aydınlattığı” (2008: 199) görüşündedir.

Dildeki her sözcük iletişimde oluşan bir boşluğu gidermek için türetilir. Her sözcüğün var edilmesinde bir amaç vardır. Günay (2007: 87), dildeki her sözcüğün bir değeri, anlatımda gerçekleştirilmesi beklenen bir işlevi olduğu düşüncesindedir. Kavas'a göre deyimlerin de temel işlevi “bir hali ifade etmektir” (1991: 13). Deyimler toplumların anlatımda kullandıkları vazgeçilmez ifadelerdir. Deyimler olmadan konuşmanın mümkün olmayacağını bildiren Hengirmen, “Atasözleri konuşmamıza zenginlik katar. Ama atasözlerini konuşmamızda kullanmazsak önemli bir eksiklik hissetmeyiz. Ancak deyimler hayatımıza öyle girmiştir ki çoğu zaman deyimleri açıklarken bile başka bir deyime gerek duyarız” (2011a: 6) diyerek deyimlerin vazgeçilmez ifadeler olduğu vurgusunu yapar.

Deyimlerden beklenen; anlatımı güçlü, etkin kılmasıdır. Ancak deyim temel işlevini yerine getirebilmesi için uyulması gereken bir kural bir vardır. Bu kural deyim bağlama uygun yerde ve doğru zamanda kullanılmasıdır. “Yerli yerinde deyim kullanan

bir kişinin yaptığı konuşma zevkle dinlenir. Yine yazılarında gerekli yerde uygun deyim kullananların yazıları okuyucuyu sürükler. Sıkılmadan okumayı sağlar. Yazar da bir konuyu sayfalarca açıklamak yerine birkaç sözcükle duygu ve düşüncelerini karşısındakilere açıklamış olur” (Batur, 2006: 12). Deyimlerin yazı ve konuşmalarda yerli yerinde kullanılması durumunda çok beğenileceğini söyleyen Çotuksöken (2000: 85)’e göre deyimli anlatımlar duygu ve düşünceleri, olay ve gözlemleri daha iyi aktarma olanağı verirken konuşanın iyi dinlenmesini, yazarın/konuşmacının ilgiyle okunmasını/dinlenmesini sağlar.

4.3. DEYİM YAPILARI

Deyimler yapıları bakımından değişiklik gösteren dil varlıklarıdır. Kimi deyimler söz öbeği şeklindeyken kimi deyimler tümce özelliği gösterebilmektedir.

Yapıları açısından deyimleri inceleyen ilk isimlerden biri Ömer Asım Aksoy’dur. Aksoy’un sınıflandırması şöyledir:

- Ögeleri ekli ya da eksiz ad tamlaması biçiminde olanlar; anasının gözü, kaçın kurası vb.
- Ögeleri ekli ya da eksiz sıfat tamlaması biçiminde olanlar; iki büklüm, dik başlı vb.
- Tamlanan - ad yapısında olanlar; kanı pahasına, ardı sıra, ucu ucuna, günü gününe vb.
- Tamlanan - önad yapısında olanlar; kulağı delik, sütü bozuk, alını açık, canı tez vb.
- Ekli ya da eksiz ad - önad yapısında olanlar; et kafalı, gün görmüş, çöp atlamaz, kendi gelen vb.
- Biri ya da her ikisi ekli iki addan oluşanlar; el ele, art arda, karşı karşıya, kim kime vb.
- Biri ya da her ikisi ekli iki sıfattan oluşanlar; Üst üste, yarı yarıya, birdenbire, uzaktan uzağa vb.
- İki eylemden oluşanlar; oldum bittim, inan olsun, bilir bilmez, oldu olacak vb. (Aksoy, 1993: 45-50).

Dilbilimci kendi yaptığı bu sınıflamaya dâhil olmayan değişik yapıdaki deyimlerin varlığını da bildirmiştir. Bu tür deyimlere *her ne kadar*, *hiç olmazsa*, *ne var ki* vb. örnek verilebilir.

Aksoy ile benzer bir sınıflama yapan Aksan, farklı olarak deyimleri yapı bakımından sınıflandırmanın yanı sıra anlam açısından da sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma şu şekildedir:

- Sözdizimsel Açısından

- *Ad Tamlamaları:*

Kuyruk acısı

Sır küpü

Ömür törpüsü

Cırcır böceği

Şamar oğlanı vb.

- *Sıfat Tamlamaları:*

Çöpsüz üzüm

Kirli çıkı

Fermanlı deli

Eli sopalı

Çenesi düşük vb.

- *Yüklemsel Olmayan Sözcük Bağdaştırmaları*

Kaşla göz arasında

Tepeden tırnağa

Hem ziyaret hem ticaret

Durup dururken

Ne demeye vb.

- *Eylemlilikle Kalıplaşmış Yüklemsel Sözcük Bağdaştırmaları*

Kılı kırk yarmak

Taşı gediğine koymak

Dört ayak üstüne düşmek

Deveye hendek atlatmak

Kırk kapının ipini çekmek vb.

- *Yüklemliler, Tümce Biçiminde Kalıplaşmış Deyimler*

Ustamın adı Hıdır, elimden gelen budur.

Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş.

Durdu durdu, turnayı gözünden vurdu.

İçi beni yakar, dışı eli yakar.

Eski çamlar bardak oldu vb.

○ *Deyimleşmiş İkilemeler*

Paşa paşa

Yerli yersiz

Az buçuk

Tatsız tutsuz

Paldır küldür vb.

Bu sınıflanmanın dışında kalan sözdizime sahip deyimler de bulunmaktadır.

• Anlambilim Açısından

○ *Benzetmeler*

Kedi ciğere bakar gibi

Tereyağından kıl çeker gibi

Dut yemiş bülbüle dönmek

Gözleri kan çanağına dönmek

Çakı gibi vb.

○ *Deyim Aktarmaları (Somutlaştırma Türü)*

Tavşana kaç, tazıya tut demek

Kendi yağıyla kavrulmak

Baltayı taşa vurmak

Kel başa şimşir tarak

Kılı kırk yarmak vb.

○ *Ad Aktarmaları*

Bacası tütmez olmak

Cebine indirmek

Dünyaya gelmek

Ağzını bıçak açmamak

Bir yastıkta kocamak vb.

○ *Çeviri Yoluyla, Kavram Aktarılarak Oluşturulanlar*

Güneşi balçıkla sıvamak

Kur yapmak
Soğuk savaş
Kraldan çok kralcı olmak
Rekor kırmak vb.

o *Sözcükleri Göndergesel Anlamda Kullanılan, Aynı Zamanda Deyimleştirme Gösteren Kalıplaşmış Anlatım Birimleri*

İcabına bakmak
Mide bulandırmak
Eli ayağı tutmak
Hizaya gelmek
Hesap görmek vb. (Aksan, 2006b: 174-180).

Kavas, “Deyim yapımında, dilin bütün imkânları kullanılarak çeşitli söz sanatlarından faydalanılır. Deyimlerde en çok kullanılan söz sanatları mecaz (kelimenin asıl mânâsının dışında başka bir mânâda kullanılması), teşbih (aralarında mecazen münasebet bulunan şeylerin birbirine benzetilmesi), istiare (bir kelimenin mânâsının geçici olarak diğer bir kelime hakkında kullanılması) ve kinaye (bir sözün hem hakiki, hem de mecazî mânâda ele alınması)dir” (1991: 20) sözleriyle deyim yapısı hakkındaki görüşlerini belirtir.

Deyimleri sınıflandıran bir diğer isim Hengirmen’dir. Hengirmen biçimi dikkate alarak yaptığı sınıflamada yapıları bakımından deyimleri; “Deyimlerde kalıplaşma, sözcük öbeğinden oluşan deyimler, sonunda eylemlik bulunan deyimler, tamlamalardan oluşan deyimler, cümlelerden oluşan deyimler, deyimlerde vezin ve uyak, konuşma biçiminde deyimler” (2011a: 9) başlıkları altında incelemiştir. Anlam özelliği başlığı altında ise; deyimlerde anlam aktarması ve somutlaştırma, gerçek anlamlarında kullanılan deyimler, konularına göre deyimler bulunmaktadır.

Çotuksöken (2004: 84-85)’in yapıyı dikkate alarak oluşturduğu sınıflamada deyimler: “bileşik eylem (ad+eylem), tümleş+eylem, tümce, ikileme, ad tamlaması, sıfat tamlaması, ilgeçlerle kurulan ve eksilteli öbekler” şeklindedir.

4.4. DEYİM ATASÖZÜ FARKI

Deyimler çoklukla atasözleri ile birlikte değerlendirilmiş, genelde atasözü ve deyimler sözlüğü şeklinde tek eser hâlinde derlenmiştir. “Eskiler, bunları birbirinden

ayırmağı doğru bulmamışlardır. Nitekim Ahmet Vefik Paşa, şinasi, Ebüzziya Tevfik ve diğer üstatlar eserlerinde bu yönden bir ayırma yapmamışlardır” (Tülbentçi, 1977: 6).

Bugün bilinen bir gerçektir ki; atasözü ve deyimler farklı söz varlıklarıdır. Sinan (2015: 23), bu iki ayrı dil varlığının karıştırılmasının sebebini iki söz varlığı arasında sıkı bir münasebet olması şeklinde yorumlar. Bu münasebetin kaynağı ise kimi atasözlerinin deyimlerden, kimi deyimlerin ise atasözlerinden türetilmesidir. Albayrak (2009: 17)’a göre bunun sebebi “Türkçedeki bazı sözlerin kullanım durumuna göre hem deyim hem atasözü olabilmesidir”.

Deyimleri atasözlerinden ayıran özellikler şunlardır:

- Deyimlerin ders verme, yol gösterme veya öğüt verme amacı yoktur. Öğüt verme özelliği söz varlığı içerisindeki öğelerden sadece atasözlerine özgü bir özelliktir.

- Deyimin asıl amacı anlatıma çekicilik katmak, ifadeyi güçlü kılmaktır. “Deyimler bir duygu ve düşünceyi en güzel şekilde anlatmaya yarayan bir anlatım biçimidir” (Hengirmen, 2011b: 5).

- Yargı bildirmeyen ve bir kavramı belirtmek için kullanılan deyimler olduğu gibi cümle durumunda kullanılan deyimler de vardır. Bu tür deyimler ile atasözlerinin ayırımı noktasında Hengirmen, “Bazı deyimler cümle biçimindedir. Cümle biçiminde olan bu deyimlerde yargı vardır. Bu nedenle de atasözleri ile çok karıştırılır. Yargı vardır ama öğüt yoktur. Bu durumda atasözleri ile deyimler arasındaki en önemli farkın öğüt olduğunu söyleyebiliriz” (2011a: 55) diyerek bu gibi durumlarda ayırımın anlamdan çıkarılabileceğine işaret etmiştir.

4.5. DEYİMİN ANLAMLANDIRILMASI VE BAĞLAM

Anlamlandırma algılama ile başlayan bir süreçtir. Günay (2007: 54)’a göre anlamlandırma, gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkiyi belirtir. Bir nesneyi, bir varlığı, bir kavramı, bir olayı zihnimizde canlandırabilecek bir göstergeye bağlayan oluş için anlamlandırma sözcüğü kullanılır. Yine anlamlandırma, gösterenle gösterilenin birleşme sürecini, anlam aktarma ve anlam verme eylemini, anlamın eklemlenişi ile anlamın üretiliş ve kavranışını belirtir.

Anlamlandırmanın doğru bir şekilde yapılabilmesi için de sözcükler arası anlam ilişkileri yorumlanmalı, bağlama dikkat edilmelidir. Bağlam, bir dil ögesinin ilişki içinde bulunduğu diğer öğelerle ve kullanıldığı ortamla oluşturdukları anlamsal bütünlüktür.

Saussure ile birlikte dilin bir dizge olduğu görüşünün kabul görmesinin ardından dilbilimciler bağlam kavramına önem vermişlerdir. Bağlam konusundaki araştırmalarında “1950’lerde derinleşen Z. S. Harris, tümcenin, bir düşüncenin anlatılmasında yeterli olmadığını belirlemekte, dilce adını verdiği, tümceden büyük söz parçalarının kendilerine özgü yapı özellikleri olduğuna değindikten sonra bir tümceden çıkacak anlamın, dilcenin bütün parçalarının birbirleriyle olan karşılıklı ilişkileriyle aydınlatılabileceğini ileri sürmekteydi” (Aksan, 2015, C.III: 202).

İngiliz dilbilimci John Rupert Firth, anlamın belirlenmesinde dil içi ve dil dışı etkenler olduğunu bildirmiştir. “Firth, dil birimlerinin iki tür ilişki içinde bulunduğunu belirtmektedir: Durumsal ve biçimsel ilişkiler. Durumsal ilişkiler, dil öğeleri ile dildışı öğeler arasında durum bağlamının (context) ortaya çıkardığı anlamsal ilişkilerdir. Biçimsel ilişkiler ise birlikte kullanılabilen sözlüksel birimler arasındaki ilişkiler, dilbilgisel ulamlar arasındaki dizimsel ilişkiler, dizgedeki terimler arasındaki ilişkiler ve benzeri diliçi bağlamsal (co-text) ilişkilerdir” (Eken, 2015).

Deyimler düşünüldüğünde durumsal ve biçimsel ilişkilerin deyimlerin oluşturulmasında ve kullanılmasında önemli olduğu görülür. Çünkü “Bir söz öbeğinin, deyim olabilmesi için öylesi bir anlam boyutuna geçmesi gerekir ki, artık o anlam boyutunu deyimler sözlüğü dışındaki sözlüklerde bulamazsınız” (Akyalçın, 2012: 11).

Deyimlerin yerli yerinde yani doğru bağlamda kullanılması için söz konusu dil varlıklarının anlamlandırılmasının doğru yapılması gerekir. Emir (1974: 5)’e göre deyimlerin oluşum hikâyeleri bilinirse anlamları bütün ayrıntılarıyla kavranılmış olur.

5. DEYİM ÖĞRETİMİ

Dili etkili bir şekilde kullanmak isteyen konuşucu dilin kendisine verdiği bütün imkânları kullanabilmelidir. Bundan dolayı konuşucu her şeyden önce dilinin imkânlarını, inceliklerini ve mantığını iyi bilmelidir. Kişi çevresinden edindiği bilgiler ile çok yönlülüğe sahip olan dilin mantığını bir noktaya kadar kavrayabilse de inceliklerini göremez. Dolayısıyla dilinin imkânlarından bihaber kalır. “Türkçe öğretiminde öğrencilerin kazanımlar ve etkinlikler yoluyla okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerini geliştirmeleri, dilimizin imkân ve zenginliklerinin farkına vararak Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmaları hedeflenmektedir” (Özbay, 2016: VI).

Anlatımı güçlü kılmak için dilin verdiği imkânların başında deyimler gelmektedir. “Sözvarlığının önemli bir bölümünü oluşturan deyimler, bir dilin çeşitli

özelliklerini yansıttığı gibi, dile iyice egemen olabilmek için öğrenilmesi, bilinmesi gerekli olan sözlerdir; dilbilgisiyle, sözcükleriyle bir dil iyice öğrenilmiş olsa bile, deyimleri öğrenilmedikçe çaba eksik kalır” (Aksan, 2015, C.III: 35). Deyimler mecazlı ve soyut anlamlı söz varlıkları olduğundan öğretimi konusuna diğer söz varlıklarına nispeten ayrıca dikkat edilmesi gerekir. Öğrencilerin söz varlıklarını soyut yapıdaki söz konusu dil öğeleri ile zenginleştirmek için ana dili öğretmenleri çeşitli yöntemler ve etkinlikler kullanarak bu öğretimi gerçekleştirmelidir. “Deyimlerle ilgili etkinlikler daha çok deyimleri anlamlarıyla eşleştirerek cümle içinde kullanmak şeklinde gerçekleşmektedir. Deyimler bağlam içinde verildiğinde öğrenciler hangi durumlarda hangi deyimleri kullanmak gerektiğini daha iyi öğrenebilmektedir” (Düzenli, 2011).

Çotuksöken (1988: 16), konuşurken deyim kullanan insanların, deyimlerin büyüğü, süslü, albenili havasını konuşmasına sindirerek, hem kendisini daha iyi dinlettiği hem de duygu ve düşüncelerini daha iyi aktarma olanağına kavuştuğunu bildirir. Bundan yola çıkarak öğretmenlerin deyim kullanan kişiler olması hem deyimleri öğrenciye sezdirmede hem öğrencileri deyim kullanımı için güdülemede hem de deyimlerin doğru bağlamlarını öğrenciye hatırlatmada çok önemli bir yere sahiptir.

Türkçe ders kitaplarında ve öğrencilerin sınıf içi/dışı okumalarında etkileşim hâlinde olduğu eserlerde öğrenci seviyesine uygun ve yeterli sayıda deyimlerin bulunması deyim öğretiminde gerekli görülen bir diğer husustur.

6. İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Bu bölümde tezin konusuyla ilgili yayın ve araştırmalara yer verilmiştir. İlgili yayın ve araştırmalar; deyimlerin hikâyelerini konu alan yayınlar, deyimleri bağlamları çerçevesinde hikâyeleştiren yayınlar ve deyim öğretiminde yöntem araştırması yapılan araştırmalar olarak sınıflandırılmıştır.

6.1. DEYİMLERİN HİKÂYELERİNİ KONU ALAN YAYINLAR

Bu bölümde deyimlerin oluşum hikâyelerini anlatan yayınlar tanıtılmıştır. Eserinde benzer bir listeye yer veren Sinan, “Mevcut olan eserler incelendiği zaman deyimlerin kökeniyle ilgili bilgi veren kaynakların anlatmış olduğu hikâyelerin birbirini tutmadığı, tutuyorsa birinin diğerinin tekrarı olduğu görülür. Bir başka önemli nokta da araştırmacıların eserlerinde kaynak göstermemeleridir. Bir deyim için kaynağını, geçmişini ya da hikâyesini yazmış olan eser sahipleri bu bilgileri nereden sağladıklarını

yazmamışlardır” (2015: 40) ifadesiyle deyimlerin ilk defa nerede, kim tarafından, ne zaman kullanıldığının tespit edilmesinin imkânsız olduğuna dikkat çeker.

Arvas, “Zamanla deyimi ortaya çıkaran olay hiç hatırlanmasa da o olayın doğurduğu deyimler dilde tüm canlılığıyla yaşamaya devam eder. Deyimleri ortaya çıkaran bu olayların kimi de halk arasında dilden dile aktarılır ve deyim hikâyesi olarak toplumsal hafızaya kaydedilir” (2016: 16) diyerek aranan kaynağın halkın belleği olduğu vurgusunu yapar.

Bu başlık altındaki söz konusu yayınlar incelendiğinde hikâyelerin edinildiği kaynak ile ilgili açıklamalara rastlanılmamıştır. Bununla beraber yayınların çoğunda ortak olan kimi deyimlere ve hikâyelerine rast gelinmiştir.

A. Suad Yağmur (2014), tarafından kaleme alınan *Deyimler ve Öyküleri* adlı eser, deyimlerin hikâyelerinin yanı sıra bazı deyimlerin bağlamları çerçevesinde hikâyeleştirildiği görülür. Eser dört yüz on bir sayfadan oluşmaktadır. İlk basım 2014 AZ Kitap yayınevine aittir. Yazar atasözlerinin, türkülerin ve efsanelerin hikâyeleri üzerine de yayınlar yapmıştır.

Ahmet Turan Sinan (2016)’ın, *Deyimlerin Kısa Hikâyeleri* adlı eseri Türkçenin yarattığı kültüre ve deyim hikâyelerine ilgi duyan gençler ve yetişkinlere yönelik hazırlanmıştır. Kitapta beş yüz yetmiş dokuz deyimın kısa anlamı ve olay örgüsü bulunmaktadır. Öyküler değişik kaynaklar taranarak saptanmış ve yeniden yazılmışlardır. Kimi kitaplarda sayfalarca anlatılan olay örgüsü basite indirgenerek okuyucunun kullanımına sunulmuştur. Eser iki yüz yetmiş sekiz sayfadan oluşmaktadır.

Hale Eştürk Altay (2019), *Deyimlerin İlginç Hikâyeleri* adlı eseri deyimlerin ortaya çıkış hikâyelerinden oluşan bir seridir. İbrahim Çiftçi tarafından resimlenen kitap dokuz yaş ve üzeri çocuklar için uygundur. Bu seri beş eserden oluşmaktadır. Yazar deyimlerin yanı sıra atasözlerinin ilginç hikâyelerini de ayrı bir seride toplamıştır.

Atasözleri ve Öyküleri adlı eser, Hüdayi Kalender (2009) tarafından kaleme alınmıştır. Atasözlerin hikâyelerini konu alan eserde bazı deyimlerin de hikâyelerine yer verilmiştir. Bu deyimler; *etten evvel çömleğe düşmek, maymun gözünü açtı, Halep oradaysa arşın burada* vb. Kitap, yirmi yedi atasözü ve deyimın hikâyesini içerisinde barındırmaktadır.

İskender Pala (2018), *İki Dirhem Bir Çekirdek* adlı eserinde doksan dokuz deyimın tarihî kaynağına ve oluşum hikâyelerine yer vermiştir. 2019 yılında iki

yüzüncü baskı sayısına ulaşan bu eserin ilk baskısı 2000 yılında yapılmıştır. İki yüz on iki sayfadan oluşan eserde deyimler alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir. Yazar, deyimlerin hikâyelerini vermekle kalmamış deyimler hakkında yanlış bilinen bilgilere de değinmiştir. Pala, *Sunuş* bölümünde eserin hazırlanma sürecinde iki kitaptan yararlandığını belirtmiştir. Bu kitaplar; Osman Çizmeciler'e ait *Ünlü Deyimler ve Öyküleri* ve Yusuf Ziya Bahadınlı'ya ait *Deyimlerimiz ve Kaynakları* adlı eserlerdir. Yazar, eserin yazılış amacını, yararlandığı kitapları işaret ederek “Her iki çalışma da maalesef bugün artık kitapçı vitrinlerinde yer almamaktadır. Okuyucuya ilginç gelen bu tür hikâyelerin topluca bulunabileceği bir kaynak ihtiyaçtır ki, elinizdeki kitabın oluşmasına vesile oldu.” (2018: XI) sözleri ile bildirir. Eser, 2004 yılından bu yana Kapı Yayınları tarafından basılmaktadır.

Necla Yavuz ve Kevser Münire Baş (2017)'ın hazırladığı *Deyimlerin Hikâyeleri* adlı eser, barındırdığı altı yüz kırk üç deyim hikâyesi ile çok kapsamlı bir içeriğe sahiptir. Birçok literatür taranarak oluşturulmuş bu eser zengin bir deyim hikâyesi antolojisi niteliğindedir.

Ömer Celep (2013)'in, *Dillerden Düşmeyen Deyimler ve Öyküleri* adlı eseri iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yüz on bir deyim hikâyesi anlatılırken ikinci bölümde deyimler sözlüğüne yer verilmiştir.

Selcen Yüksel Arvas (2016) tarafından kaleme alınan *Deyimler ve Hikâyeleri* adlı eserde doksan bir deyim hikâyesine değinilmiştir. Eserde okuyucu için deyim tanımlanmış; deyimlerin biçim özellikleri ve kavram özellikleri hakkında genel bilgiler de verilmiştir.

Deyimler ve Öyküleri adlı eser yedi kitaptan oluşmuş bir seridir. Selim Gündüzalp tarafından kalem alınmış ve her kitapta farklı deyimlere ve hikâyelerine yer vermiştir.

Süleyman Bulut'un, *101 Deyim 101 Öykü* adlı eseri yüz bir adet deyim ortaya çıkışını ve hangi olaylar esnasında kullanıldığını hikâyeleştirerek anlatan bir eserdir. Çocuklar için yazılmış olan eser, Burcu Yılmaz tarafından resimlenmiştir. Eser, iki yüz dört sayfadan oluşmakta ve Can Çocuk Yayınları tarafından basılmaktadır.

Süleyman Bulut'un, *101 Atasözü 101 Öykü* adlı eseri her ne kadar atasözlerini kapsayıcı bir eser olarak görünse de *görünüşe aldanma, etten önce çömleğe düşme,*

vermeyince Mabud, neylesin Sultan Mahmut vb. deyimlerin de ortaya çıkış hikâyelerine yer vermiştir.

Yakup Kavas (2016), *Deyimlerin Hikâyeleri Maymun Gözünü Açtı* adlı eseri iki yüz yirmi dört sayfadan oluşmaktadır. Eserde tek bir deyim (maymun gözünü açtı) ortaya çıkış hikâyesi anlatılmaktadır.

Funda Gökçen tarafından resimlenen *Çılgın Deyimler* adlı eserin yazarı Yusuf Asal (2018), on yedi deyim hikâyesini ele almıştır. Eserde deyimlerin ortaya çıkışlarının yanı sıra bağlamları üzerinde durulmuş, deyimlerin okuyucu tarafından anlamlandırılmasına önem verilmiştir.

6.2. DEYİMLERİ BAĞLAMLARI ÇERÇEVESİNDE HİKÂYELEŞTİREN

YAYINLAR

Habib Bektaş tarafından yazılan *Öykülerle Deyimler Uzun Lafın Kısası* adlı eserde deyimler hikâye içerisinde bağlamına uygun olarak kullanılmış, bağlam okura sezdirilmeye çalışılmıştır. Kitap, içerisinde bulunan *Deyimlerle Etkinlikler ve Sınıf Etkinlikleri* bölümleri ile okula yardımcı bir kaynak olarak kullanılabilir duruma getirilmiştir. İki yüz on sekiz sayfadan oluşan eser, dört ve beşinci sınıflar için uygundur.

Suat Batur (2006), *Öyküleriyle Türkçede Deyimler* adlı eserinde seksen sekiz deyime yer vermiştir. Eserde bu deyimlerin kullanılması gereken bağlam okuyucuya kısa hikâyelerle sezdirilmiştir.

İlkokul kademelerinde deyimlerin sezdirilmesi amacıyla kullanılacak bir eser olan *Masallarla Deyimlerimiz* adlı eser Vesile Albayrak Sak (2012) tarafından kaleme alınmıştır. Otuz deyim üzerinde duran Sak, deyim seçiminde *burnu havada, içine doğmak, etrafında dört dönmek vb.* gibi hitap ettiği yaş grubunun günlük hayatta karşılaşılabileceği deyimlere ağırlık verdiği görülmektedir.

Editörlüğünü Yusuf Doğan (2016)'ın üstlendiği *Deyim Yerindeyse* adlı eser yüz on bir deyim ve bu deyimlerin bağlamının verildiği kısa hikâyelerden oluşmuştur. Eserde bağlamın yanı sıra deyim görselleştirilmesi deyim öğretiminde akılda kalıcılığı artıracak bir unsurdur. Kitap iki yüz yirmi iki sayfadan oluşmaktadır.

6.3. DEYİM ÖĞRETİMİNDE YÖNTEM ARAŞTIRMASI ÜZERİNE HAZIRLANAN ÇALIŞMALAR

6.3.1. Doktora Tezleri

Çalışkan (2009) tarafından hazırlanan *Kavramsal Anahtar Modeliyle İki Dilli Çocuklara Metafor ve Deyim Öğretimi* adlı çalışmada amaç; Kavramsal Anahtar Modeli'ne göre yapılan öğretimin 10-12 yaş arası iki dilli çocukların ana dillerindeki figüratif dil becerilerinin gelişimine katkısı olup olmadığını ortaya koymaktır. Bu amaç kapsamında kavramsal anahtar modeli ile geleneksel öğretim arasında metaforları hatırlama, duygularla ilgili deyimleri hatırlama ve yorumlama vb. farklılıklar sorgulanmıştır. Elde edilen bulgular yorumlandığında; metaforların günlük dilde sık kullanılıyor olmasından kaynaklı kavramsal anahtar modeli, ana dilde metafor öğretimi açısından deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmadığı, ana dilde deyim öğretimi açısından deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturduğu, deney grubu öğrencilerinin, öğrendikleri deyimleri klasik yöntemle eğitim alan kontrol grubu öğrencilerine göre daha iyi hatırladığı ve yorumlayabildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Uluçay (2016) tarafından hazırlanan *Etkinlik Temelli Kelime Öğretiminin Ortaokul Öğrencilerinin Söz Varlığını Geliştirme Sürecine Etkisi* adlı çalışmada amaç; etkisi araştırılan öğretim yönteminin kelime hazinesini zenginleştirme amacına uygunluğu incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda bir alt düzey ve bir üst düzey okul belirlenmiştir. Bu okulların çalışma öncesi ve sonrası söz varlığı gelişim düzeyi, kelimeleri kullanma durumları sorgulanmıştır. Araştırma sonunda yalnızca ders kitaplarındaki kelime ve kavram öğretimi ile ilgili etkinliklerle yeterli düzeyde kelime öğretimi gerçekleştirilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın kelime öğrenme stratejilerinin kullanıldığı etkinlik temelli kelime öğretimi çalışmaları alt ve üst düzey okullardaki deney grubu öğrencilerin söz varlığına katkı sağladığı saptanmıştır. Her iki deney grubunun söz varlığı gelişim göstermiş; üst düzey okuldaki deney grubu söz varlığı geliştirme oranının alt düzey okula kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür.

Yılmaz (2014), *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme Yöntemlerinin Deyim Öğretiminde Kullanılmasına Yönelik Bir İnceleme* adlı çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin deyimlerin öğretiminde etkililiğini sorgulanmayı

amaçlamıştır. Sürecin sonunda öğrencilerin deyim testinden aldıkları puanlarda olumlu yönde ve gözle görülür bir değişim görülmüştür.

6.3.2. Yüksek Lisans Tezleri

Aydemir (2019)'in hazırladığı *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Deyim ve Atasözlerinin Bağlamdan Anlamaya Dönük Video Destekli Öğretimi: Bir Eylem Araştırması* adlı çalışmada dokuz amaç belirlenmiştir. Bu amaçlar arasında en çok dikkat çeken amaç şudur: Filmler aracılığıyla bağlamdan hareketle video destekli deyim ve atasözü öğretiminin yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin öğrenme hızına ve başarılarına etkisi nedir? Çalışmadan elde edilen veriler yorumlandığında uygulama derslerinde dizi-film sahneleri izletilerek deyim ve atasözü öğretiminin yapıldığı deney grubu öğrencileri dizi kesitlerinden yeni bilgiler öğrenmiş ve dizi kesitleri deyim ve atasözü öğrenme kolaylığı sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Balaban (2019), hazırladığı *Ortaokul Türkçe Derslerinde Deyimlerin Öğretiminde Metinsel Bağlamın Etkisi* adlı çalışmada öğrencilerin, deyimlerin anlamını metin bağlamında ve metin olmaksızın kestirebilme düzeylerini ve deyimleri özgün tümcede kullanabilmede metin bağlamının etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Elde edilen bulgular neticesinde, bağlam olmaksızın deyim öğretiminde istenen düzeyde başarı sağlanamayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde İletişimsel Yaklaşımın Deyim Öğretimindeki Başarıya Etkisi adlı çalışmada Dalak (2017), yarı mecaz ve mecaz deyimlerin öğretiminde sadece deyim anlamının öğrenenlere aktarımı gibi geleneksel öğretim yönteminin mi yoksa iletişimsel temel alınarak tasarlanmış öğretimin mi daha etkili olacağı sorusuna cevap aramıştır. Elde edilen bulgular neticesinde her iki öğretim sürecinde deyim anlama-tanıma seviyeleri gelişmiş ancak iletişimsel yaklaşım temel alınarak hazırlanan ders sürecinin daha fazla gelişim gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Demirel İşbulan (2010), hazırladığı *7. Sınıf Türkçe Çalışma Kitaplarındaki Deyimlerin Öğretiminde Kullanılan Etkinliklerin Etkililiği* adlı çalışmada; çalışma kitaplarındaki deyim öğretimi etkinliklerinin öğrencilerde anlamlı bir öğrenme oluşturup oluşturmadığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Bunun yanı sıra farklı öğretim tekniklerinden yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanan etkinliklerle öğrencilerin deyimleri kavrama durumlarını tespit etmek ve bu iki yöntemin ayrı ayrı uygulandığı öğrenciler arasında deyim öğrenimi konusunda anlamlı bir fark olup olmadığı

sorgulanmıştır. Veriler doğrultusunda çalışma kitabındaki deyim öğretimi etkinliklerinin etkili öğrenmeler sağladığı, araştırmacı tarafından geliştirilen etkinliklerin deyim öğretiminde anlamlı öğrenmeler oluşturduğu, iki etkinlik uygulaması arasından araştırmacı tarafından geliştirilen deyim öğretimi etkinliklerinin çalışma kitaplarında yer alan etkinliklere göre daha anlamlı ve daha etkili olduğu ulaşılan sonuçlar arasındadır.

Gülcan (2010)'ın *Deyim Öğretiminde Gösteri Tekniğinin Etkililiği* adlı çalışmasında; ilköğretim ikinci kademe yedinci sınıftaki öğrencilerin sözcük dağarcığını zenginleştirme amacıyla deyim öğretiminde kullanılan gösteri tekniğinin etkililiği araştırılmıştır. Bu amaç kapsamında; cinsiyet, sözlük kullanımı, baba eğitim durumu, anne eğitim durumu, gelir durumu gibi değişkenlerin deney grubuna uygulanan gösteri tekniği ve kontrol grubuna uygulanan klasik yöntem üzerindeki etkililiği sorgulanmıştır. Veriler neticesinde; geleneksel yöntemin bir dereceye kadar etkili olduğu, gösteri tekniği ile gerçekleştirilen deyim öğretiminin, geleneksel öğretim yöntemi ile gerçekleştirilen deyim öğretime göre daha etkili olduğu, sözlük kullanan öğrencilerin sözlük kullanmayan öğrencilere nazaran daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cinsiyet değişkenine göre deney grubundaki öğrencilerin ön test puanlarında kız öğrencilerin daha başarılı olduğu ancak son test puanlarında kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Kontrol grubunda ise ön test ve son test başarı puanlarında kız öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık görülmüştür. Baba eğitim durumu ile öğrencilerin başarı puanları arasında önemli bir farklılık görülmüştür. Araştırmacı bu bulgu ile eğitim seviyesi yüksek olan babaların çocuklarıyla daha iyi ilgilendikleri sonucuna ulaşmıştır. Anne eğitim durumu ile öğrencilerin başarı puanları arasında önemli bir farklılık görülmemiştir. Gelir durumu ile öğrencilerin başarı puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Çalışmada elde edilen bulgulara göre ailelerin gelir durumu arttıkça öğrencilerin başarısı da artmaktadır.

Gürel (2020), hazırladığı *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Deyimlerin Metinleştirilerek Öğretimi: C1 Seviyesi* adlı çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğretimi C1 seviyesindeki öğrencilerin deyimleri anlamı verilerek mi yoksa hikâyeleriyle mi daha iyi öğrendiğini saptamaya çalışmıştır. Araştırma sonunda deyimlerin ortaya çıkış hikâyelerinin öğrenciye verilmesiyle deyimlerin hangi durumu anlatmak için nasıl ortaya çıktığını öğrenen öğrencilerin, deyim anlamıyla öğrenen öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunduğu görülmüştür.

Kazıcı (2008), *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Derslerinde Deyim ve Atasözlerinin Öğretiminde Dramatizasyon Yönteminin Etkililik Düzeyi* adlı çalışmada; ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin söz varlığını atasözü ve deyimlerle zenginleştirirken dramatizasyon yönteminin ne derece etkili olduğunu belirlemeyi amaçlamıştır. Elde edilen bulgular yorumlandığında dramatizasyon yönteminin atasözü ve deyimleri öğrenmede etkili bir teknik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Örge (2003) tarafından hazırlanan *İlköğretim I. Kademe Beşinci Sınıfta Deyimlerin Öğretimine İlişkin Kullanılabilecek Aktivitelere Yönelik Araştırma* adlı çalışma; öğrencilerin yeni karşılaştıkları deyimleri öğrenmesi ve kavraması ile ilgilidir. Çalışmada amaç; belirli bir öğretim yöntemi olan resim gösterme ve hikâye anlatma yöntemini kullanarak uzun süreli belleği çalıştırma yoluyla deyim öğretimini gözlemlemek ve değerlendirerek sonuçlara varmaktır. Bu amaç kapsamında; deyimler doğal yönden nasıl öğrenilir, resim ya da hikâye kullanımının deyim öğrenmeye etkisi nedir, doğal yolla öğrenme mi yoksa yöntemli öğrenme mi daha yararlıdır vb. sorularına yanıt aranmıştır. Elde edilen bulgular incelendiğinde resim ve hikâyelerle öğretilen deyimlerin uzun süreli belleğe yerleştirilebildiği, doğal yolla öğrenme ile yöntemli öğrenme arasında anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır. Araştırma sonunda resim ve hikâyelerle desteklenen deyim öğretim şeklinin sadece anlamı verilerek cümle içerisinde kullandırmaya dayanan geleneksel öğretim şekline göre daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sezen (2020) tarafından hazırlanan *Yabancılara Türkçe Öğretiminde TV Dizisi Kullanmanın Atasözü ve Deyim Öğretimdeki Etkisi (Aslan Ailem TV Dizisi Örneği)* adlı araştırmanın amacı; yabancılara Türkçe öğretiminde dizi film kullanımının günlük hayatın vazgeçilmezi olan atasözü ve deyimlerin öğretilmesine katkısının olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma sonucunda yabancılara Türkçe atasözü ve deyim öğretiminde TV dizisi kullanımı etkili olmuş, son test değerlendirme sonuçlarında olumlu yönde anlamlı bir farklılık görülmüştür.

Soylu (2020) tarafından hazırlanan *Deyim Öğretiminde Kavram Karikatürü Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarı ve Tutumlarına Etkisi (Toondoo Uygulaması Örneği)* adlı çalışma, mobil öğrenme ortamında deyim öğretiminde kavram karikatürü kullanımının öğrencilerin akademik başarı ve tutumlarına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmadan elde edilen bu sonuçlar gösteriyor ki kavram karikatürleriyle mobil öğrenme ortamında işlenen dersler öğrencilerin; derse yönelik

ilgilerini artırmakta, görsellerle kalıcı öğrenmelerine destek olmakta, kolay yoldan öğrenmelerini sağlamakta, eğlenerek öğrenmelerine imkân tanımakta ve konuları daha iyi kavramalarına yardımcı olmaktadır.

Şahin (2018) tarafından hazırlanan *Hikâyesi Olan Deyimlerin Drama Yöntemiyle Öğretilmesi* adlı çalışmada, drama yönteminin deyimleri öğrenciyle buluşturmada etkili olacağını göstermek amaçlanmıştır. Çalışma neticesinde, deyimlerin hikâyelerini kullanarak drama yöntemiyle öğrenciye aktarılmasıyla daha etkili ve kalıcı bir öğrenme gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Şenol (2011) tarafından hazırlanan *Deyimlerin Yaratıcı Drama Yöntemiyle Öğretimi* adlı çalışmada, 7. sınıf Türkçe dersinde deyimlerin öğretiminde yaratıcı drama yönteminin geleneksel yöntemden daha etkili olduğunu ve daha kalıcı öğrenmeyi gerçekleştireceği hipotezinin doğruluğunu sorgulamak amaçlanmıştır. Araştırma neticesinde deyimlerin hikâyelerini kullanarak yaratıcı drama yöntemiyle daha etkili ve kalıcı öğrenmenin sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Yapılan çalışmanın; hipotezleri, modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgiler bu bölümde verilmiştir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak bütüncül (holistik) rubrik yöntem kullanılmıştır. Diğer adı dereceli puanlama anahtarı olan rubrik, öğrenci performanslarının önceden belirlenmiş ölçütlere göre objektif değerlendirilmesi esasına dayanır. İki rubrik türünden biri olan bütüncül (holistik) rubrik “Genel öğrenme düzeyini tespit etmek amacıyla yapılan ölçmelerde kullanılır” (Kutlu vd., 2014). Öğrencilere önce deyimlerle ilgili bir başarı testi yapılmış, ardından yazılı anlatım uygulaması yaptırılmıştır.

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden gerçek deneysel bir yöntem olan ön test-son test kontrol gruplu desen kullanılmış. Ekiz (2003: 99)’e göre deneysel araştırma yöntemi bir çalışmada herhangi bir nesne, kişi, olay ve bu olayın gerçekleşmesine yol açan etkenleri inceleyerek değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkilerini belirlemek ve neticeleri kıyaslayarak ölçmek amacıyla yapılan araştırmadır. Bu sebeple bir araştırma durumu ya da çoklukla yapay olan bir araştırma ortamı oluşturulur. Bu yöntemde duyulan gereksinimin temel nedeni, merak edilen herhangi bir şeyin etkili olma durumunu ölçmek ve ölçüm neticesi olumlu ise, bundan faydalanılarak önerilerde bulunmaktır.

Ön test-son test kontrol gruplu modelde, seçkisiz atama yöntemi ile iki grup oluşturulur. Bu grupların biri deney grubu diğeri de kontrol grubudur. Karasar (1999: 97)’a göre ölçüm iki grupta da deneyden hem önce hem sonra alınır. Deney grubuna deyimlerin hikâyesini anlatan bir deyim kitabı okutulurken kontrol grubunda herhangi bir işlem yapılmamıştır. Araştırmada kullanılacak deyim kitabı literatür taramasından sonra seçilmiş, diğer deyim kitapları tarafından en çok atıf alan eserin öğrencilere okutulmasına karar verilmiştir. Gruplar arasında deney öncesi ve sonrası ölçümler yapılarak bağımsız değişkenin etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Büyüköztürk (2001: 21), ön test-son test kontrol gruplu desenin ilişkili bir desen olduğunu bildirir. Çünkü aynı kişiler bağımlı değişken üzerinde iki kez ölçülürler. Bununla birlikte, farklı

deneklerden oluşan deney ve kontrol gruplarının ölçümlerinin karşılaştırılması nedeniyle de bu desen, ilişkisizdir.

Kullanılan veri analizleri çalışmanın modeline uygun seçilmiştir. Araştırma modeli şu şekilde tablolandırılmıştır:

Tablo 1. Araştırma Modeli

Gruplar	Ön Test	Uygulama	Son Test
Deney Grubu	Ön Test 1 Yazı 1 Yazı 2 Yazı 3 Yazı 4	<i>İki Dirhem Bir Çekirdek</i> adlı kitap okutulmuştur.	Son Test 1 Yazı 1 Yazı 2 Yazı 3 Yazı 4
Kontrol Grubu	Ön Test 1 Yazı 1 Yazı 2 Yazı 3 Yazı 4	Herhangi bir işlem yapılmamıştır.	Son Test 1 Yazı 1 Yazı 2 Yazı 3 Yazı 4

2. ÇALIŞMA GRUBU

Çalışmada, seçilen model gereği, iki farklı grup oluşturulmuştur. Deneysel yöntemde bu gruplar deney ve kontrol grupları olarak adlandırılmaktadır. Ekiz (2003: 98), kontrol grubunu deneysel araştırmalarda işleme tabi tutulmayan, deney grubundaki değişmeyi ortaya koymak amacıyla karşılaştırma yapmaya yarayan katılımcıların oluşturduğu grup olarak açıklarken; deney grubunu ise işleme tabi tutulan, üzerinde deneyin yapıldığı (yeni bir uygulama, yeni bir ürün vb.) katılımcıların oluşturduğu grup olarak tanımlar.

Örneklem oluşturmada yapılması gereken önemli işlemlerden biri iç geçerlilik ve dış geçerliliği tehdit eden faktörlerin en aza indirilmesidir. Bunlar arasında iç geçerliliği tehdit eden *deneklerin geçmişi* faktöründe “deneysel koşullar dışında araştırma çerçevesinde oluşan tüm olayların, tüm denekler için benzer şekilde gerçekleşmiş olması denek geçmişinin sonuca etkisini ortadan kaldırır. Araştırmacılar deneklerin geçmiş etkilerinden sakınmak için, deneysel manipülasyon dışında aynı deneyimlere sahip denek grupları seçerler” (Büyüköztürk, 2001: 7). Çalışmada grupların benzer geçmişe sahip öğrencilerden oluşturulmasına dikkat edilmiş ve aynı Türkçe öğretmeninden ders alan iki sınıf belirlenmiştir. Grupların ön test ve son testlerinden elde edilen puanlar arasındaki farkın anlamlılığının güvenilir olması için belirlenen iki grubun birbirinden bağımsız olmasına dikkat edilmiştir. Gruplar arası etkileşimin en aza indirilmesi ve grupların benzer geçmişe sahip olmasından dolayı

belirlenen iki sınıf, deney ve kontrol grubu olarak araştırmaya dâhil edilmiştir. Yansız atanmış okulun sınıf mevcudu kırkar öğrenci ile sınırlandırılmış olması nedeniyle araştırma kırk kontrol, kırk deney olmak üzere seksen katılımcı ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırma için belirlenen örneklemlerin büyüklüğü istatistik seçimini etkilemektedir. Normal dağılıma yakın bir dağılım gösterdikleri kabul edilen büyük gruplardan elde edilen verilerin analizi için parametrik istatistikler seçilebilir. “Dağılımın normal dağılımdan aşırı sapma göstermediği şeklinde bir varsayımı ileri sürmek için öngörülen örneklem büyüklüğü genellikle 30 ve daha büyük olarak gösterilmektedir. Ancak sosyal bilimlerde pek çok araştırma, özellikle de deneysel araştırmalar, daha küçük gruplar üzerinde yapılmaktadır. Literatürde, alt grupların her birinin büyüklüklerinin 15 ve daha yüksek olması durumunda parametrik bir istatistiğin kullanılmasının, analizde hesaplanacak ‘p’ anlamlılık düzeyinde önemli bir sapmaya yol açmadığına ilişkin incelemelere rastlanmaktadır” (Büyüköztürk, 2011: 8). Araştırmaya katılan seksen kişi yeterli örneklem büyüklüğünü oluşturmaktadır.

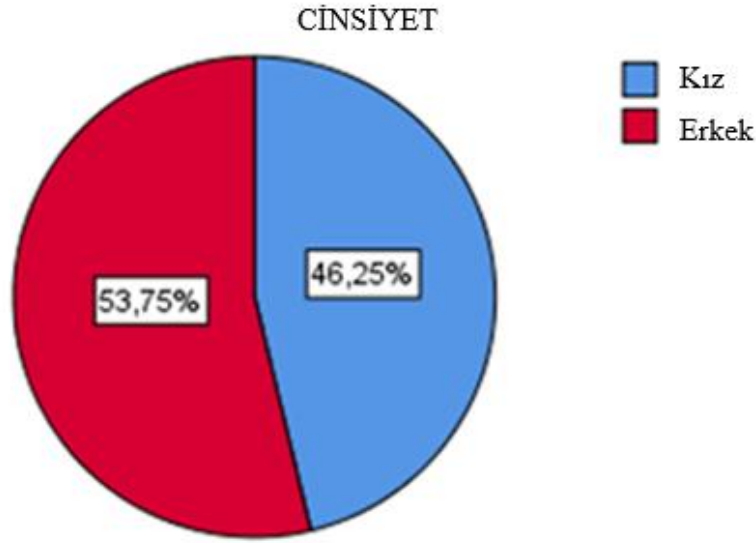
Bir araştırmanın deneysel olmasının temel koşulu, grupların deneysel işlem koşullarının yansız (seçkisiz, random) atanmış olmasıdır. Araştırmanın alışma grubunu 2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı’nda, Konya merkez Prof. Dr. Fuat Sezgin Ortaokulu 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın uygulanacağı okul; seçilen örneklemin evreni daha iyi yansıtması için Konya merkezde bulunan, öğrenci sayısı bin beş yüz üzerinde olan ortaokullar arasında kura ile belirlenmiştir. Deneysel desen temel koşulunu sağlamak adına çalışma grubu seçimi yapılırken deney ve kontrol grupları olarak okulda rast gele iki 7. sınıf araştırmaya dâhil edilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Kişilerin Demografik Özellikleri

	Frekans	Yüzde (%)
Kız	37	46,3
Erkek	43	53,8
Toplam	80	100

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin demografik özelliklerinin dağılımını incelendiğinde, % 46,3’ünün kız, % 53,8’inin erkek olduğu belirlenmiştir.

Şekil 2. Araştırmaya Katılan Kişilerin Demografik Özelliklerini Gösteren Dilimli Diyagram

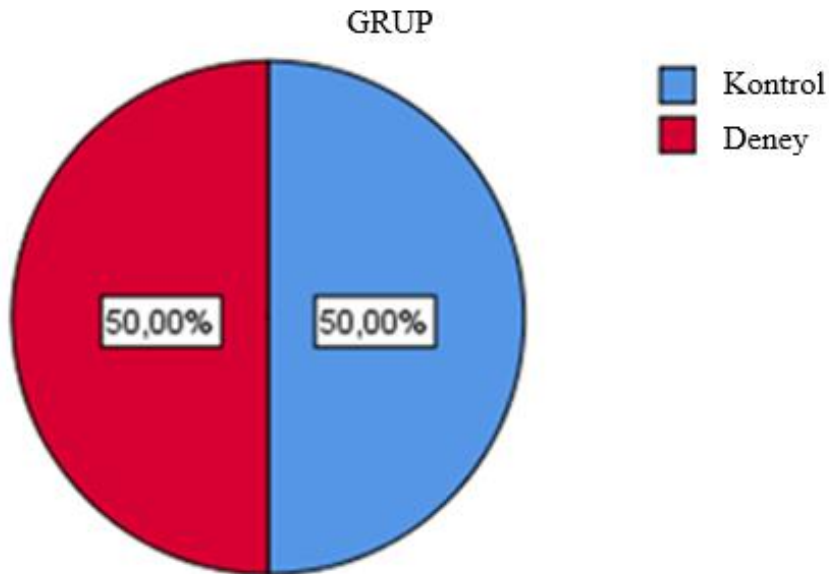

Tablo 3. Araştırma İçin Belirlenen Grupların Özellikleri

Grup	Frekans	Yüzde (%)
Kontrol	40	50
Deney	40	50
Toplam	80	100

Tablo 3 incelendiğinde, kontrol grubunda 40, deney grubunda 40 olmak üzere toplam 80 katılımcı olduğu görülmektedir. Bu sayılar katılımcılardan toplanan ve analiz edilebilecek yeterlilikteki öğrenci sayısıdır.

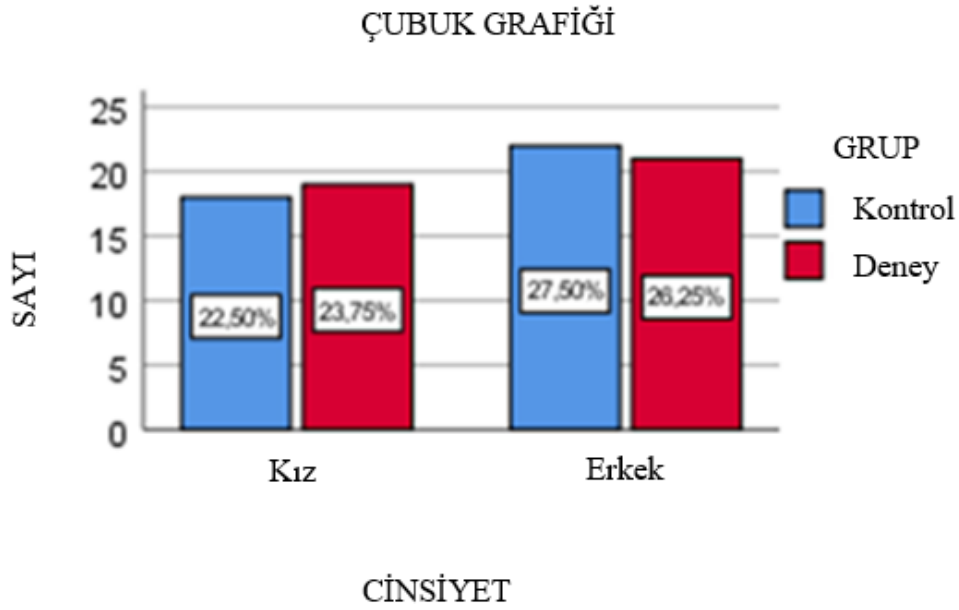
Şekil 3. Araştırma İçin Belirlenen Grupların Özelliklerini Gösteren Dilimli Diyagram

Tablo 4. Araştırma İçin Belirlenen Gruplardaki Kız ve Erkek Öğrencilerin Dağılımı

		Grup		Toplam
		Kontrol	Deney	
Cinsiyet	Kız	18	19	37
	Erkek	22	21	43
Toplam		40	40	80

Şekil 4. Araştırma İçin Belirlenen Gruplardaki Kız ve Erkek Öğrencilerin Dağılım Grafiği

3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Yapılan araştırmada veri toplamak için başarı testi kullanılmıştır. Maksimum performans testleri grubuna dâhil olan başarı testleri, okul ortamında verilen akademik programın ardından öğrencilerde görülen değişimi saptama amacı ile kullanılan testlerdir. Bu testler kişinin programdan ne derecede yararlandığının göstergesidir. Teorideki bilginin uygulamadaki yansımalarını ölçmek için ayrıca dört farklı konuda yazılı anlatım uygulaması yaptırılmıştır. Akademik başarı testi; on beş çoktan seçmeli, otuz boşluk doldurma ve dört açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Sorular araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

4. UYGULAMA

Araştırmada bütüncül (holistik) rubrik yöntem kullanılmış, öğrencilere önce deyimlerle ilgili bir başarı testi uygulanmış, sonra veri toplama aracı olarak yazılı anlatım uygulaması yaptırılmıştır. Yazılı anlatım uygulaması aşamasında öğrencilerden

İskender Pala'nın *İki Dirhem Bir Çekirdek* adlı eserinden tespit edilen bağlamlar doğrultusunda dört konu belirlenerek ön test yazılı anlatım uygulaması yaptırılmıştır. Daha sonra deney grubuna çalışmanın başında söz konusu eserde tespit ettiğimiz deyimler ve bu deyimlerin hikâyeleri okutulmuştur. Okuma işlemi tamamlandıktan sonra uzaktan eğitim ile her iki gruba önce başarı testi uygulanmış, ardından en başta belirlenen dört konuyla ilgili yazılı anlatım uygulaması ile son test uygulanmıştır.

Ön test ve son testten elde edilen başarı testi sonuçları ve öğrencilerin yazılı anlatımları değerlendirilmiştir. Sonuçlar önce deney grubunda, grup içerisinde ilerleme olup olmadığına daha sonra bu ilerlemenin/etkisizliğin kontrol grubunda da var olup olmadığına bakılarak veri analizleri yapılmış ve bulgulara ulaşılmıştır.

5. VERİLERİN TOPLANMASI

Bağımsız değişken durumundaki etkisi araştırılan deyim öğretim yönteminin uygulanmasından önce ve sonra deney ve kontrol gruplarına ön test ve son test uygulanmıştır. Ön test ve son test bir başarı testinden ve dört yazılı kompozisyon uygulamasından oluşmaktadır. Kompozisyon terimi *Türkçe Sözlük*'te "*Fr. Composition*. 1. isim Ayrı ayrı parçaları bir araya getirerek bir bütün oluşturma biçimi ve işi. 2. isim Öğrencilere duygu ve düşüncelerini etkili ve düzgün bir biçimde anlatmaları için yaptırılan yazılı veya sözlü çalışma, tahrir, kitabet" (TDK, 2011). Başarı testi ile öğrencilerin deyimler hakkında teorik bilgileri ölçülmüştür. Yazılı kompozisyon uygulamasındaki amaç ise deyimler hakkındaki bu teorik bilgilerin yazılı anlatım kapsamında pratikte kullanabilme becerilerini araştırmaktır.

6. VERİLERİN ANALİZİ

Çalışmada elde edilen bütün verilerin istatistiksel analizleri IBM SPSS 25.0 programı ile yapılmıştır. Araştırmada ilk olarak veri toplama araçlarının normal dağılım hipotezine uyup uymadığı saptanmıştır. Bu saptama sırasında çarpıklık ve basıklık katsayılarına bakılmıştır. "Normal dağılım eğrisi ortalama, mod ve ortanca gibi değerlerin birbirine eşit olduğu bir dağılımı temsil etmektedir" (Salkind, 2015: 142).

"Veriler her zaman normal dağılıma uygun olmayabilir. Gözlenen her veri kümesi için normal dağılıma uygun olduğunu varsayarak istediğimiz istatistiksel sonuçları elde etmeye çalışırsak uygulamada yanıltıcı ve çelişkili durumlarla karşılaşılır. Bu amaçla hata yapmamak ve bilinçli olmak için bir veri kümesinin hangi dağılıma uygun olduğunu bilmek gerekir" (Çelik, 2006: 11).

Verilerin normal dağılım hipotezine uygunluğunun saptanmasının ardından aykırı değerler veri kümelerinden çıkarılmış ve parametrik test yöntemleri seçilmiştir (Tablo 5). Daha sonra veri toplama araçlarının güvenilirliği sorgulanmış ve ardından tanımlayıcı istatistikler verilmiştir. Araştırmanın sonunda varsayımların değerlendirilmesi yapılmıştır.

Değerlendirme sürecinde üç yöntem tercih edilmiştir. Bunlar;

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin ön test, son test, ön test deyim ve son test deyim düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılık olup olmadığı tespit edilmiş, normal dağılım şartını sağladığı için “bağımsız örneklem t testi” kullanılmıştır.

2. Araştırmaya katılan öğrencilerin ön test, son test, ön test deyim ve son test deyim düzeylerinin kontrol ve deney grubuna göre farklılık olup olmadığı belirlemede normal dağılım şartını sağladığı için “bağımsız örneklem t testi” kullanılmıştır. Bağımsız örneklem için t testi Büyüköztürk vd. (2014: 159)’ne göre iki bağımsız örneklem grubundan ölçümler sonucu ulaşılan ortalamalar arasındaki farkın anlamlılığı kıyaslamak amacıyla kullanılan parametrik bir işlemler bütünüdür. Deney ve kontrol gruplarının kıyaslanmasında bu tekniğin kullanılması uygun olur.

3. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin ön test-son test ve ön test deyim-son test deyim arasında farklılık olup olmadığının belirlenmesinde normal dağılım varsayımını sağladığı için “bağımlı örneklem t testi” ile değerlendirilmiştir. Bağımlı örneklem için t testi Büyüköztürk vd. (2014: 165)’ne göre iki bağımlı örneklem grubundan ölçümler sonucu ulaşılan iki ortalama arasındaki farkın anlamlılığı kıyaslanmak amacıyla kullanılan parametrik bir işlemler bütünüdür. Bir örnekleme bulunan her puan, diğer örnekleme her puanla eşleştirildiğinde iki örneklem ilişkilidir. Bir grup kişinin ön test ve son testlerinden elde edilen puanlarının kıyaslanması tipik bir örneğidir.

4. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin ön test-son test ve ön test deyim-son test deyim arasında bir ilişki görülüp görülmediğinin belirlenmesinde normal dağılım varsayımını sağladığı için *pearson korelasyon analizi* kullanılmıştır.

Ulaşılan neticeler istatistikî anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

Bir hipotez test edilirken *anlamlılık düzeyi*, diğer bir adıyla I tip hata yapma düzeyi dikkat çeker. Salkind (2015: 163-171), bu terimi manidarlık düzeyi kavramından yola çıkarak şu şekilde açıklar: İki grup arasındaki farklılığın şans faktörüne değil de

sistematik bir etkiye bağlı olarak ortaya çıkması *manidarlıktır. İstatistiksel manidarlık* ise bir sıfır hipotezini reddederken almaya hazır olduğunuz risk derecesidir. İstatistiksel olarak manidar olan bir farklılığın göz ardı edilebilirliği ise anlamlılık kavramı ile ifade edilir. Bir makale ya da araştırmada elde edilen bulgular .05 manidarlık düzeyinde (ya da $p < .05$) olması gözlenen farklılığın beklenen nedenden değil de şans gibi başka nedenlerden kaynaklanma olasılığının % 5 olduğudur. Raporlarda istatistiksel manidarlık $p < .05$ olarak gösterilir. “Uygulamalarda genellikle anlamlılık düzeyi $\alpha = 0.01$ $\alpha = 0.05$ olarak seçilir. Yani kabul edilmesi gereken sıfır hipotezinin reddedilmesi olasılıkları sırasıyla % 1 ve % 5, testin güven düzeyi ise yine sırasıyla % 99 ve % 95’tir. Anlamlılık düzeyinin belirlenmesi ile reddedilecek alanın büyüklüğü de belirlenmiş olur” (İşbilen Yücel, 2019: 203-204).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde çalışma grubuna uygulanan ölçme araçları sonucu elde edilen bulgulara ve bunlara ait yorumlara yer verilmiştir.

1. VERİ TOPLAMA ARAÇLARINDAN ELDE EDİLEN SONUÇLARA DAİR BULGULAR

Öğrencilerin veri toplama araçlarından aldıkları en düşük, en yüksek, ortalama puanlar ve standart sapma değerleri tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5. Veri Toplama Aracından Elde Edilen Sonuçlar

	N	Min	Max	Ortalama	Std.Sapma
Ön Test	80	9	62	32,66	10,946
Son Test	80	2	91	36,83	16,47
Ön Test Deyim	80	0	15	4,99	3,22
Son Test Deyim	80	0	10	4,36	2,377

Veri toplama araçlarından elde edilen verilerin adlandırılması ve açıklamaları şu şekildedir:

- *Ön Test*: Ön test başarı testinden alınan puanları ifade etmektedir.
- *Son Test*: Son test başarı testinden alınan puanları ifade etmektedir.
- *Ön Test Deyim*: Ön test yazılı anlatım uygulamalarında kullanılan deyim sayısını ifade etmektedir.
- *Son Test Deyim*: Son test yazılı anlatım uygulamalarında kullanılan deyim sayısını ifade etmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin akademik başarı testi ön test ortalaması 32.66 ± 10.95 , en az 9 en fazla 62 puan tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin akademik başarı testi son test ortalaması 36.83 ± 16.47 , en az 2 en fazla 91 puan tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin yazılı anlatımda kullanılan ön test deyim ortalaması 4.99 ± 3.22 , en az 0 ve en fazla 15 puan olarak belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin yazılı anlatımda kullanılan son test deyim ortalaması 4.36 ± 2.38 , en az 0 en fazla 10 puan olarak belirlenmiştir.

2. VERİLERİN DAĞILIMINA AİT NORMALLİK TESTLERİ SONUÇLARINA DAİR BULGULAR

Tablo 6. Verilerin Dağılımına Ait Normallik Testleri Sonucu

Değişkenler	İstatistik	sd	p	Ortalama	Medyan	Çarpıklık	Basıklık
Ön Test	0,051	80	0,200	32,66	32	0,211	0,129
Son Test	0,120	80	0,006	36,83	34,50	0,330	-0,039
Ön Test Deyim	0,106	80	0,025	4,99	5	0,751	0,584
Son Test Deyim	0,186	80	0,000	4,36	4	0,587	-0,197

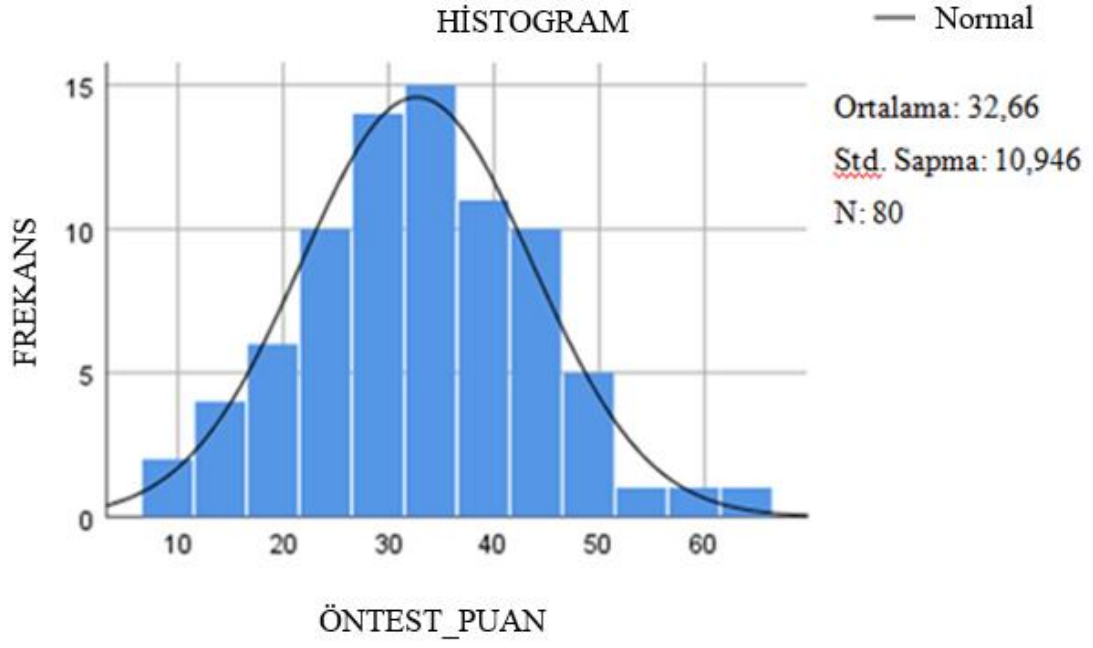
George ve Mallery (2010), normal dağılım analizi neticesinde ortalama ve ortancanın birbirine yakın olması; basıklık ile çarpıklığın ± 2 arasında değer alması gerektiğini bildirir. Değişkenlere göre araştırma sonucunda elde edilen değerlerin de normal dağılıma uyduğu belirlenmiştir. Böylelikle çalışma için normal dağılım analizlerinin uygulanması kararlaştırılmıştır.

Abbott (2011) ve Kirk (2008), veri dağılımlarının istatistikler üzerinden incelenmesi betimsel yöntemler olarak adlandırır. Söz konusu bu istatistikler; aritmetik ortalama, tepe değer, ortanca, çarpıklık ve basıklık vb. katsayılarıdır. Bu bakımdan bir veri kümesinin normal dağılımda olduğunu söyleyebilmemiz için birkaç şartı sağlaması gerekir. Bunlar:

- Aritmetik ortalama, tepe değer ve ortancanın eşit ya da yakın olması
- Çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 2 sınırları arasında 0'a yakın bir değer alması
- Standart sapma ile ortalamanın oranını yüzde olarak ifade eden bağıl değişkenlik katsayısının 20 ile 25 aralığında olması (Tabachnick ve Fidell, 2013; Wilcox, 2012; Howitt ve Cramer, 2011; Lind, vd., 2006).

Abbott (2011) ve Gnanadesikan (1997)'a göre normallik varsayımına yönelik yapılan araştırmalarda betimsel yöntemlerin beraberinde diğer yöntemlerin kullanılması ve neticelerin beraber değerlendirilmesi önerilmektedir.

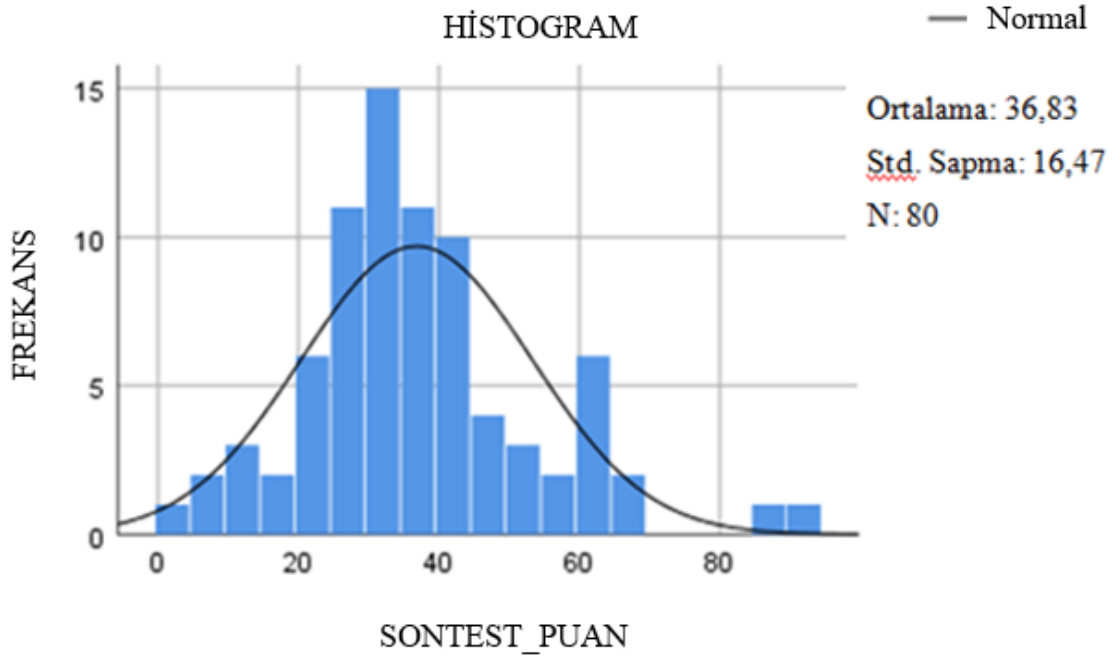
Şekil 5. Ön Test Puan Dağılım Histogramı

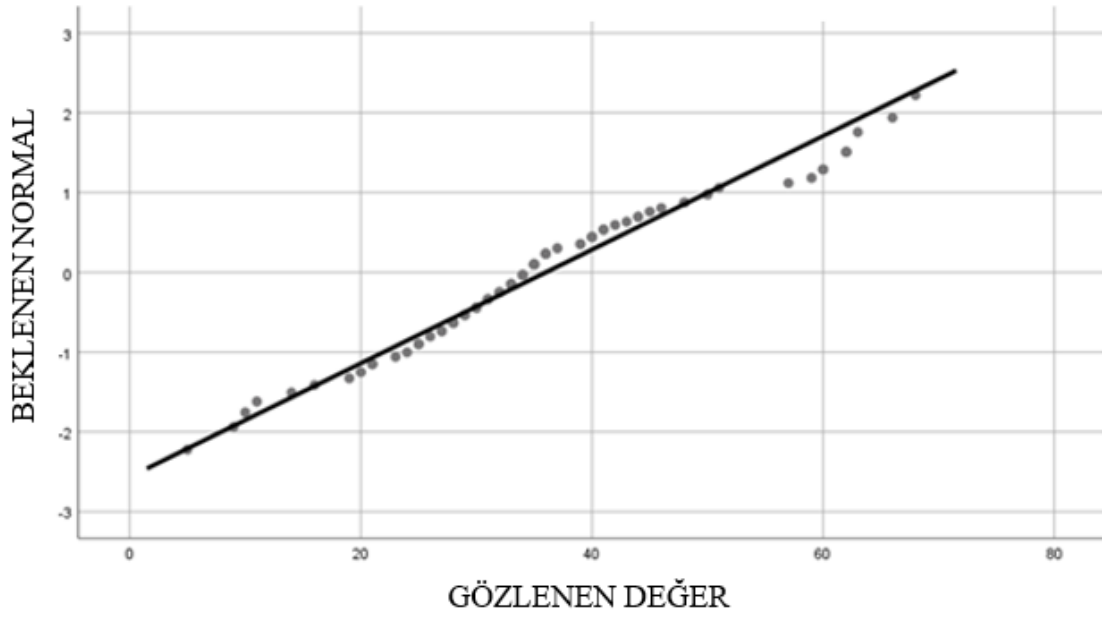
Şekil 6. Ön Test Puan Dağılım Grafiği

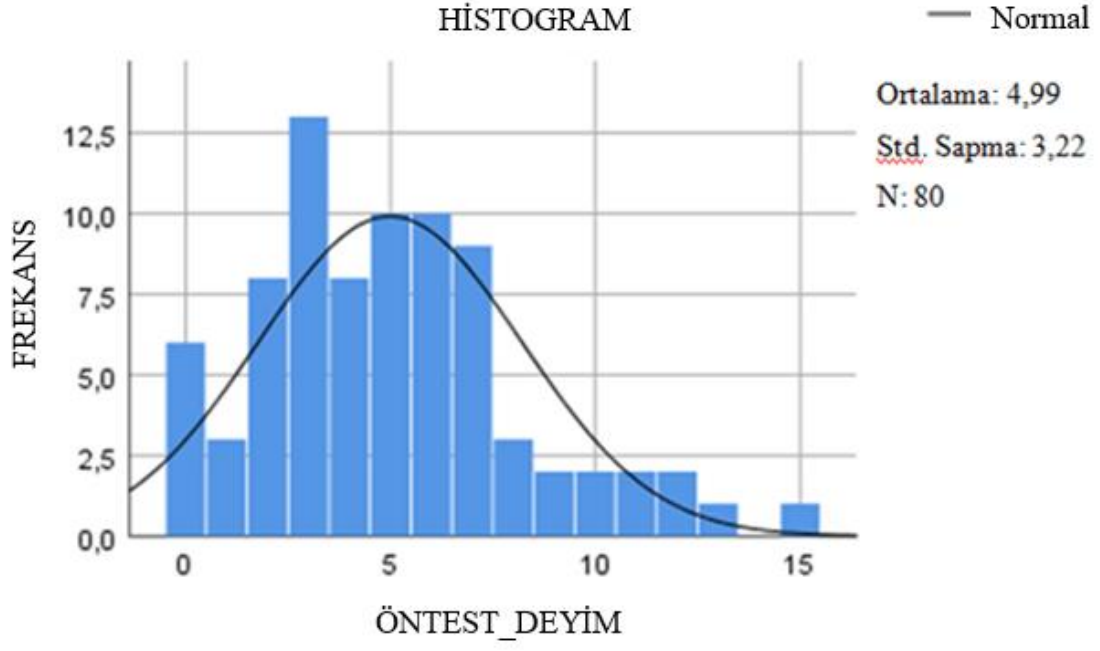
Şekil 7. Son Test Puan Dağılım Histogramu

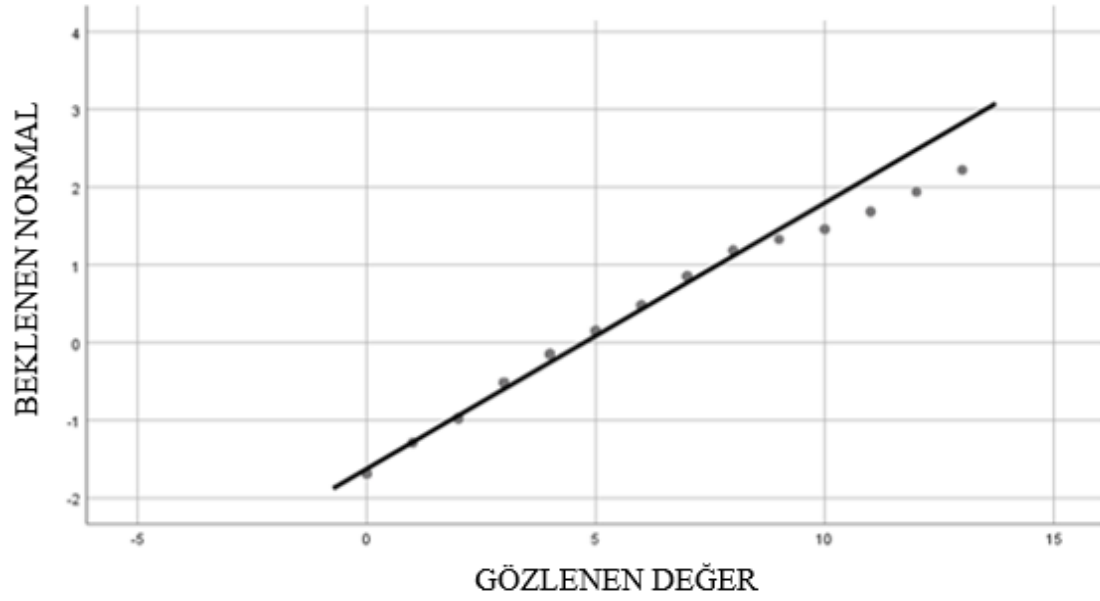
Şekil 8. Son Test Puan Dağılım Grafiği

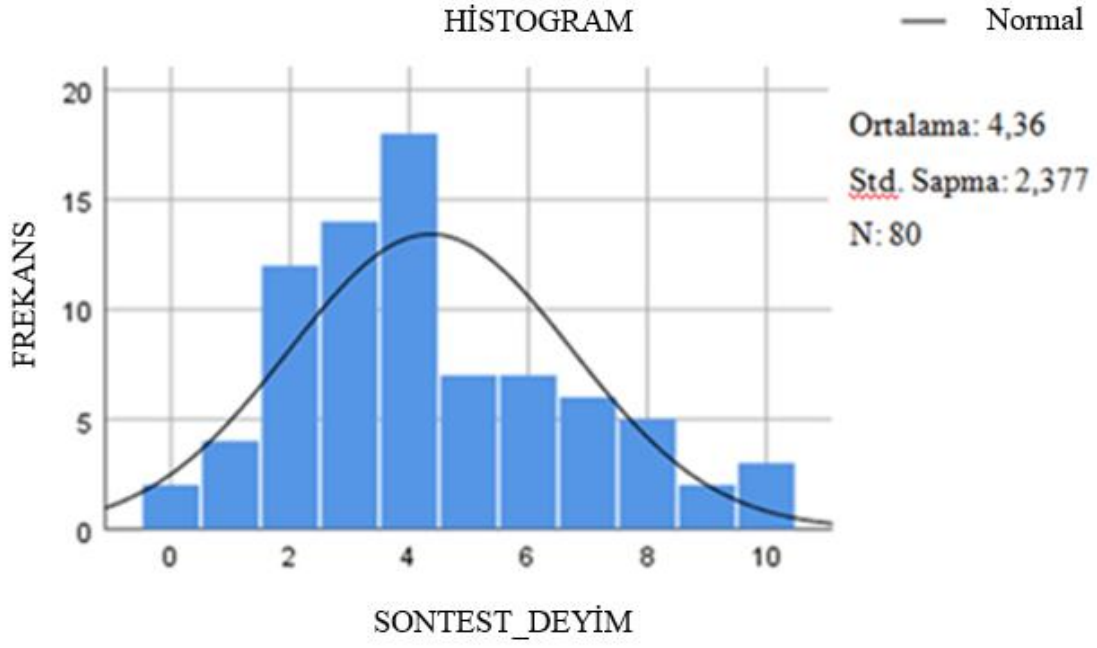
Şekil 9. Ön Test Deyim Dağılım Histogramı
HİSTOGRAM

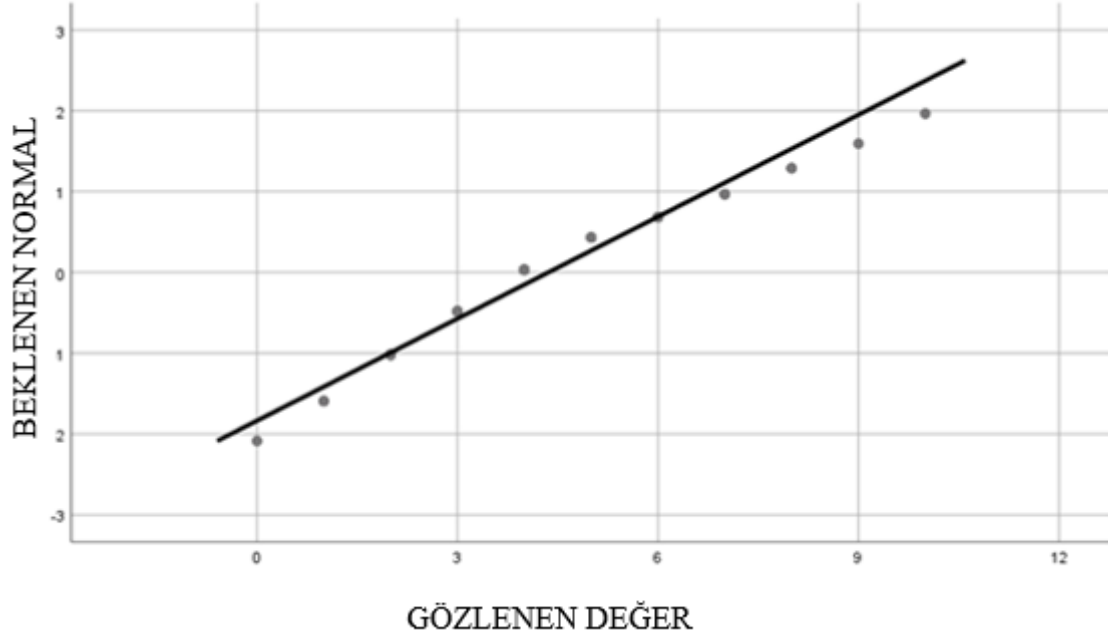
Şekil 10. Ön Test Deyim Dağılım Grafiği

Şekil 11. Son Test Deyim Dağılım Histogramı

Şekil 12. Son Test Deyim Dağılım Grafiği

3. KATILIMCI TEST PUANLARININ CİNSİYETLER ARASI FARKLILIĞINA AİT ANALİZ SONUÇLARINA DAİR BULGULAR

Tablo 7. Katılımcıların Test Puanlarının Cinsiyetlerine Göre Farklılıklarına Ait Analiz Sonuçları

	Cinsiyet	N	Ort.	Std.Sapma	t	sd	p
Ön Test	Kız	37	35,84	11,413	2,484	78	*0,015
	Erkek	43	29,93	9,859			
Son Test	Kız	37	37,27	16,336	0,223	78	0,824
	Erkek	43	36,44	16,768			
Ön Test Deyim	Kız	37	5,73	3,548	1,946	78	0,055
	Erkek	43	4,35	2,794			
Son Test Deyim	Kız	37	5,14	2,79	2,812	78	*0,009
	Erkek	43	3,7	1,726			

*p < 0.05

Öğrencilerin test puanlarının cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır.

Kız öğrencilerin ön test puanlarının (ort = 35.84), erkek öğrencilerinin ön test puanlarından (ort = 29.93) yüksek olduğu görülmektedir.

Kız öğrencilerin son test deyim puanlarının (ort = 5.14), erkek öğrencilerinin son test deyim puanlarından (ort = 3.7) yüksek olduğu görülmektedir.

4. KATILIMCI TEST PUANLARININ GRUPLAR ARASI FARKLILIĞINA AİT ANALİZ SONUÇLARINA DAİR BULGULAR

Tablo 8. Katılımcıların Test Puanlarının Gruplara Göre Farklılıklarına Ait Analiz Sonuçları

	Grup	N	Ort.	Std.Sapma	t	sd	p
Ön Test	Kontrol	40	30,18	9,497	-2,075	78	*0,041
	Deney	40	35,15	11,825			
Son Test	Kontrol	40	36,28	16,683	-0,297	78	0,767
	Deney	40	37,38	16,448			
Ön Test Deyim	Kontrol	40	5,9	3,334	2,628	78	*0,01
	Deney	40	4,08	2,859			
Son Test Deyim	Kontrol	40	4,68	2,314	1,179	78	0,242
	Deney	40	4,05	2,428			

*p < 0.05

Öğrencilerin test puanlarının gruba göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır.

Deney grubu ön test puanlarının (ort = 35.15), kontrol grubu ön test puanlarından (ort = 30.18) yüksek olduğu görülmektedir.

Kontrol grubu ön test deyim puanlarının (ort = 5.9), deney grubu ön test deyim puanlarından (ort = 4.08) yüksek olduğu görülmektedir.

5. KATILIMCI ÖN TEST-SON TEST PUANLARI ARASINDAKİ FARKLILIĞA AİT ANALİZ SONUÇLARINA DAİR BULGULAR

Tablo 9. Katılımcıların Ön Test ve Son Test Puanları Arasındaki Farklılıklarına Ait Analiz Sonuçları

		N	Ort.	Std.Sapma	t	sd	p
Çift 1	Ön Test	80	32,66	10,946	-2,321	79	*0,023
	Son Test	80	36,83	16,47			
Çift 2	Ön Test Deyim	80	4,99	3,22	1,762	79	0,082
	Son Test Deyim	80	4,36	2,377			

*p < 0.05

Öğrencilerin ön test ve son test puanları arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için bağımlı örneklem t-testi yapılmıştır.

Öğrencilerin ön test puanlarının (ort = 32.66), son test puanlarından (ort = 36.83) düşük olduğu görülmektedir.

6. KATILIMCI ÖN TEST-SON TEST PUANLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYE AİT KORELASYON SONUÇLARINA DAİR BULGULAR

Tablo 10. Katılımcıların Ön Test Puanları ile Son Test Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

		Son Test
Ön Test	r	,371**
	p	0,000
	N	80

**p < 0.01

Öğrencilerin ön test puanları ile son test puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için pearson korelasyon katsayısı incelenmiştir.

7. KATILIMCI ÖN TEST DEYİM PUANLARI-SON TEST DEYİM PUANLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYE AİT KORELASYON SONUÇLARINA DAİR BULGULAR

Tablo 11. Katılımcıların Ön Test Deyim Puanları ile Son Test Deyim Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

		Son Test Deyim
Ön Test Deyim	r	,389**
	p	0,000
	N	80

**p < 0.01

Öğrencilerin ön test deyim puanları ile son test deyim puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için pearson korelasyon katsayısı incelenmiştir.

8. KATILIMCI ÖN TEST-ÖN TEST DEYİM PUANLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYE AİT KORELASYON SONUÇLARINA DAİR BULGULAR

Tablo 12. Katılımcıların Ön Test ile Ön Test Deyim Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

		Ön Test Deyim
Ön Test	r	0,19
	p	0,092
	N	80

Öğrencilerin ön test puanları ile ön test deyim puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını saptamak için pearson korelasyon katsayısı incelenmiştir.

9. KATILIMCI SON TEST-SON TEST DEYİM PUANI ARASINDAKİ İLİŞKİYE AİT KORELASYON SONUÇLARINA DAİR BULGULAR

Tablo 13. Katılımcıların Son Test ile Son Test Deyim Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

		Son Test Deyim
Son Test	PearsonKorelasyon	0,19
	Sig. (2-tailed)	0,091
	N	80

Öğrencilerin son test puanları ile son test deyim puanları arasında anlamlı bir ilişki görülüp görülmediğini saptamak için pearson korelasyon katsayısı incelenmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde bulguların yorumlanması ile elde edilen araştırma sonuçları ve konuyla ilgili öneriler yer almaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmanın yapılma sebebi Türkçe dersi deyim öğretiminde deyim hikâyesini ve gerçekte neyi ifade ettiklerini bilmenin yazılı anlatımdaki etkisini tespit etmektir. Uygun yöntemler ve geliştirilen başarı testleriyle ulaşılan bulgular yorumlanarak ulaşılan sonuçlar şu şekildedir:

- Araştırmaya katılan seksen öğrenciden ön test ve son test toplam altı yüz kırk yazılı kompozisyon örneği alınmıştır. Bu anlatımlarda toplam dokuz yüz altı deyim kullanıldığı tespit edilmiştir. Yazılı anlatımlarda kullanılan deyim sayılarında öğrenciler arasında farklılık gösterdiği saptanmıştır. Örneğin kontrol grubu öğrencilerinden K5 kodlu öğrenci ön test yazılı anlatımlarında toplam 3 deyim kullanırken K38 kodlu öğrenci toplam 5 deyim kullanmıştır.

- Ön test yazılı anlatımlarında kontrol grubundan bir öğrencinin (K37 kodlu öğrenci) yazılı anlatımlarında hiç deyim kullanmadığı görülmüştür.

- Ön test yazılı anlatımlarında deney grubundan iki öğrencinin yazılı anlatımında hiç deyim kullanmadığı saptanmıştır.

- Son test yazılı anlatımlarında kontrol grubundan bir öğrencinin (K37 kodlu öğrenci) yazılı anlatımlarında hiç deyim kullanmadığı görülmüştür.

- Son test yazılı anlatımlarında deney grubundaki her öğrencinin yazılı anlatımlarında en az bir deyim kullandığı tespit edilmiştir.

Yapılan araştırma neticesinde, kontrol grubuna oranla deney grubunda deyim öğrenimi ve kullanımı açısından artış görülmüştür. Böylece kullanılacak farklı yöntemlerin ve çeşitli etkinliklerin deyim öğretimindeki başarıyı artırabileceği ortaya çıkmıştır. Çalışma kitaplarındaki deyim öğretimi etkinliklerinin öğrencilerde anlamlı bir öğrenme oluşturup oluşturmadığını tespit etmek amaçlayan Demirel İşbulan, veriler doğrultusunda “Yapılan analizlerde deney grubuna uygulanan deyim öğretimi etkinliklerinin kontrol grubuna uygulanan deyim öğretim etkinliklerine göre daha anlamlı öğrenmeler sağladığı görülmüştür. Buradan araştırmacı tarafından farklı öğretim tekniklerinden yararlanarak hazırlanan deyim öğretimi etkinliklerinin çalışma

kitaplarında yer alan deyim öğretimi etkinliklerine göre anlamlı olarak daha etkili olduğu söylenebilir” (2010: 59-60) sonucuna ulaşmıştır.

- Yapılan bağımsız örneklem t-testi sonucuna göre öğrencilerin ön test puanlarının cinsiyetlerine göre farklılığının istatistiksel olarak % 95 güven düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır ($t = 2.484, p = .015, p < .05$).

- Öğrencilerin son test puanlarının cinsiyetlerine göre farklılığı istatistiksel olarak % 95 güven düzeyinde anlamlı olmadığı saptanmıştır ($t = .223, p = .824, p < .05$).

- Öğrencilerin ön test deyim puanlarının cinsiyetlerine göre farklılığı istatistiksel olarak % 95 güven düzeyinde anlamlı olmadığı saptanmıştır ($t = 1.946, p = .055, p < .05$).

- Öğrencilerin son test deyim puanlarının cinsiyetlerine göre farklılığı istatistiksel olarak % 95 güven düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır ($t = 2.812, p = .009, p < .05$).

Deyimin hikâyesini ve gerçek anlamını bilmenin cinsiyete göre etkileri incelendiğinde; kız öğrencilerin ön test puanlarının erkek öğrencilerinin ön test puanlarından yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ancak öğrencilerin son test puanlarında cinsiyetlere göre farklılığın anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Buna karşın öğrencilerin ön test deyim puanlarındaki cinsiyetine göre farklılığın anlamlı olmadığı, ancak öğrencilerin son test deyim puanları incelendiğinde cinsiyetlerine göre farklılığın anlamlı hâle geldiği gözlenmiştir. Kız öğrencilerin son test deyim puanlarının, erkek öğrencilerinin son test deyim puanlarından yüksek olduğu görülmektedir. Bu veriler neticesinde *uygulanan yöntem erkek öğrencileri başarı testlerinde olumlu etkilerken kız öğrencileri de yazılı anlatımda deyim kullanımı açısından olumlu yönde geliştirmiştir.*

Şahin (2018)'in yaptığı araştırmada, araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyeti ile hikâyesi olan deyimlerin drama yöntemi ile öğretilmesi başarı puanlarına ait ön test sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($U = 36.000; p > .05$). Söz konusu araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet ile hikâyesi olan deyimlerin drama yöntemi ile öğretilmesi başarı puanlarına ait son test sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($U = 44.000; p > .05$). Araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin cinsiyeti ile hikâyesi olan deyimlerin drama yöntemi ile öğretilmesi başarı puanlarına ait kalıcılık test sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($U = 36.000; p > .05$).

• Yapılan bağımsız örneklem t-testi sonucuna göre öğrencilerin ön test puanlarının gruplara göre farklılığı istatistiksel olarak % 95 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t = -2.075, p = .041, p < .05$).

• Öğrencilerin son test puanlarının gruplara göre farklılığı istatistiksel olarak % 95 güven düzeyinde anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($t = -.297, p = .767, p < .05$).

• Öğrencilerin ön test deyim puanlarının gruplara göre farklılığı istatistiksel olarak % 95 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t = 2.628, p = .01, p < .05$).

• Öğrencilerin son test deyim puanlarının gruplara göre farklılığı istatistiksel olarak % 95 güven düzeyinde anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($t = 1.179, p = .242, p < .05$).

• Yapılan bağımlı örneklem t-testi sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin ön test puanları ile son test puanları arasındaki farklılığı istatistiksel olarak % 95 güven düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($t = -2.321, p = .023, p < .05$).

Öğrencilerin ön test sonuçları ile son test sonuçları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte ön test deyim puanları ile son test deyim puanları arasında da pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Öğrencilerin ön test puanlarının, son test puanlarından düşük olması ve son test yazılı anlatımlarında kullanılan deyim sayısının ön test yazılı anlatımlarında kullanılan deyim sayısından fazla olması *deyimin hikâyesini ve gerçek anlamını bilmenin yazılı anlatım becerisi üzerinde etkisi olduğunu ve verilen eğitimin öğrenciler üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.*

Literatür deyim öğretimi ile ilgili yapılan bazı çalışmalar araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. Şenol, çalışmasında “Türkçe Öğretim Programında yer alan söz varlığını zenginleştirme amaç ve kazanımları içinde bulunan mecazi anlatım unsuru olan deyimlerimizi, hikâyelerini kullanarak yaratıcı drama yöntemiyle öğrenciye aktardığımızda daha etkili ve kalıcı bir öğrenme gerçekleştirmiş oluruz” (2011: 84) sonucuna ulaşmıştır. Şahin (2018)’in yaptığı çalışmada, çalışmaya katılan öğrencilerin deney sonrası ölçülen son test hikâyesi olan deyimlerin drama yöntemi ile öğretilmesi başarı puanlarının deney öncesi ölçülen ön test hikâyesi olan deyimlerin drama yöntemi ile öğretilmesi başarı puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Çalışmada, çalışmaya katılan öğrencilerin hikâyesi olan deyimlerin drama yöntemi ile öğretilmesi başarı puanlarının ön test–son test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($Z = 3.970; p < ,01$). Şahin, elde ettiği bulgular

neticesinde hikâyesi olan deyimlerin drama yöntemi ile öğretilmesi uygulamasının deyimleri daha kolay öğrenmede önemli bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

- Öğrencilerin ön test deyim puanları ile son test deyim puanları arasındaki farklılığı istatistiksel olarak % 95 güven düzeyinde anlamlı olmadığı saptanmıştır ($t = 1.762, p = .082, p < .05$).

- Yapılan korelasyon analizi neticesine göre ön test puanları ile son test puanları arasında istatistiksel olarak % 95 güven düzeyinde, pozitif yönlü düşük kuvvette anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r = .371, p = .000, p < .01$).

- Korelasyon analizi neticesine göre ön test deyim puanları ile son test deyim puanları arasında istatistiksel olarak % 95 güven düzeyinde, pozitif yönlü düşük kuvvette anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r = .389, p = .000, p < .01$).

- Korelasyon analizi neticesine göre ön test puanları ile ön test deyim puanları arasında istatistiksel olarak % 95 güven düzeyinde, anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. ($r = .19, p = .092, p < .01$)

- Korelasyon analizi neticesine göre son test puanları ile son test deyim puanları arasında istatistiksel olarak % 95 güven düzeyinde, anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir ($r = .19, p = .091, p < .01$).

- Ön test yazılı anlatımlarında kontrol grubunda toplam üç deyim bağlama uygun kullanılmadığı belirlenmiştir.

- Ön test yazılı anlatımlarında deney grubunda toplam iki deyim bağlama uygun kullanılmadığı tespit edilmiştir.

- Son test yazılı anlatımlarında kontrol grubunda toplam dört deyim bağlama uygun kullanılmadığı belirlenmiştir.

- Son test yazılı anlatımlarında deney grubunda toplam bir deyim bağlama uygun kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Bir sözcüğün ya da sözcük grubunun anlamının kavranabilmesi için sözcüğün kullanıldığı bir metin bağlamına ihtiyaç duyulmaktadır. Deyimlerin hikâyeleri ile birlikte verilmesi aynı zamanda deyim bağlamı ile birlikte verilmesi anlamına gelmektedir. Bu araştırmada verilen eğitimin öğrenciler üzerinde etkili olması, bağlamın sözcük ve sözcük grupları öğrenmede etkili bir yöntem olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde bu konuda yapılan çalışmalara bakıldığında ise Deyimlerin öğretiminde metinsel bağlamın etkisini sorgulayan Balaban, “Deyim bakımından söz

varlığı edinme sürecinde kitap okumanın etkisi dikkate değer düzeydedir. Öğrencilere kitap bağlamında birinci, ikinci ve üçüncü düzey deyimler sunulabilir ve bu deyimleri özgün tümcede kullanmaları sağlanabilmektedir. Kitap bağlamının sunulmaması durumunda ise, deyimlerin bir tümce bağlamında sunulması gerekmektedir. Bağlam olmaksızın deyim öğretiminde başarı, istenen düzeyde olamamaktadır” (2019: 62) sonucuna ulaşmıştır. Gülcan ise, deyim öğretiminde kullanılan gösteri tekniğinin etkililiğini sorgulamıştır. Deyimin kullanıldığı bağlamı resim ya da karikatür ile yansıtan araştırmacı elde ettiği veriler neticesinde; “Gösteri Tekniği’nin uygulandığı deney grubu ile geleneksel öğrenme yaklaşımlarının uygulandığı kontrol grubu arasında, öğrencilerin akademik başarı (son test) puanları arasında % 1 önem seviyesine göre deney grubu lehine anlamlı bir farklılık vardır. Ön testte her iki grubunda not ortalamaları 41 civarında iken son testler sonucunda kontrol grubunun ortalaması 72’ye, deney grubunun ortalaması ise 87’ye çıkmıştır. Bu sonuca göre, deney grubu öğrencileri kontrol grubu öğrencilerine göre son test puanları açısından daha yüksek bir başarı elde etmiştir. Bu sonuca bağlı olarak Gösteri Tekniği ile gerçekleştirilen deyim öğretiminin, geleneksel öğretim yöntemi ile gerçekleştirilen deyim öğretimine göre daha etkili olduğu” (2010: 67) sonucuna ulaşmıştır. Deyimlerin öğretiminde aktif öğrenme tekniklerinin, ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin deyimleri öğrenmeleri üzerine etkisini araştıran Özbay ve Akdağ, “Deyimlerin gülmeceli bir Keloğlan masalı içerisinde sunulması ve buna dayalı olarak yapılan çalışmalar bunların öğrencilerin zihninde daha kalıcı olmasını sağlamıştır” (2013: 53) sonucuna ulaşmışlardır. İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin söz varlığını atasözü ve deyimlerle zenginleştirirken dramatizasyon yönteminin ne derece etkili olduğunu sorgulayan Kazıcı’nın araştırmasında, “Dramatizasyon yönteminin uygulandığı deney grubunun deyim başarı testi ön test puan ortalamaları 7.25, son test puan ortalamaları ise 10.08 olarak gözlenmiştir. Ön test ve son test puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına ilişkin hesaplanan -10.885 t değeri 0.05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Deney grubunun atasözleri başarı testi ön test puan ortalamaları 8.09, son test puan ortalamaları ise 10.09 olarak gözlenmiştir. Puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına ilişkin hesaplanan -6.331 t değeri 0.05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Deney grubunun son test puan ortalamaları ön test puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Dramatizasyon yöntemi deney grubunun deyim ve atasözlerini öğrenmesinde anlamlı düzeyde etkilidir (p < 0.05)” (2008: 61) sonucuna ulaşmıştır.

Öneriler

1. Araştırma süreci boyunca yapılan gözlemler neticesinde öğrencilerin deyim farkındalık düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Öğrencilerde deyim farkındalığını artıracak etkinliklere ve bu yönde araştırmalara ağırlık verilmelidir.

2. Deyimler mecazlı ve soyut söz varlıklarıdır. Deyim öğretiminde öğretmen deyimleri bağlamlarıyla birlikte kullanmaya özen göstermelidir. Bu amaçla alanda yapılan çalışmalar takip edilmedir.

3. Türkçenin en önemli zenginliklerinden biri olan deyimlerin öğrencilere kazandırılmasında Süleyman Bulut'un 101 Deyim 101 Öykü, İskender Pala'nın İki Dirhem Bir Çekirdek vb. eserlerin öğrenciye sunulması önerilmektedir.

4. Öğrencilere deyimlerin yerli yerinde kullanıldığı edebî eserlerin okutulması deyim kullanımının ve ifade gücünün gelişmesi açısından faydalı olacaktır.

5. Çalışma deyim öğretimiyle sınırlandırılmıştır. Söz varlığını oluşturan atasözleri ve kalıplaşmış sözler için benzer bir araştırma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abbott, M. L. (2011). *Understanding Educational Statistics Using Microsoft Excel And SPSS*. United States: John Wiley & Sons, Inc.
- Adalı, O. (2016). *Anlamak ve Anlatmak*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Adıgüzel, H. (2016). *Açıklamalı-Örnekli Türkçe Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Aksan, D. (1993). *Türkçenin Gücü Türk Dilinin Zenginliklerine Tanıklar* (3. basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2006a). *Anadilimizin Söz Denizinde* (2. basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2006b). *Türkçenin Sözvarlığı* (4. basım). Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2008). *Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü Temel Kavramlar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2015). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2016). *Anlambilim*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1993). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Akyalçın, N. (2012). *Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri Deyimlerimiz*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Albayrak Sak, V. (2012). *Masallarla Deyimlerimiz*. İstanbul: Ferfir Eğitim ve Yayıncılık.
- Albayrak, N. (2009). *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Altay, H. E. (2019). *Deyimlerin İlginç Hikâyeleri*. İstanbul: Uğur Böceği Yayınları.
- Arvas, S. Y. (2016). *Deyimler ve Hikâyeleri*. (5. baskı). İstanbul: Carpe Diem Kitap.
- Asal, Y. (2018). *Çılgın Deyimler*. İstanbul: Genç Nesil Yayınları
- Aydemir, N. (2019). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Deyim ve Atasözlerinin Bağlamdan Anlamaya Dönük Video Destekli Öğretimi: Bir Eylem Araştırması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Aytaş, G. ve Çeçen, M. A. (2010). Ana Dili Eğitiminde Dil Bilgisi Öğretiminin Yeri ve Önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, XXVII (27), 77- 89.
- Balaban, M. (2019). *Ortaokul Türkçe Derslerinde Deyimlerin Öğretiminde Metinsel Bağlamın Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Banguoğlu, T. (1979). *Ana Hatlarıyla Türk Grameri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Baş, B. (2006). *1985-2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Batur, S. (2006). *Öyküleriyle Türkçede Deyimler*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Bektaş, H. (2016). *Öykülerle Deyimler Uzun Lafın Kısası*. İzmir: Tudem Yayınevi.
- Bilgin, M. (2002). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bulut, S. (2013). *101 Atasözü 101 Öykü* (7. basım). İzmir: Tudem Yayınevi.
- Bulut, S. (2021). *101 Deyim 101 Öykü* (20. basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2001). *DeneySEL Desenler*. Ankara: Öncü Basımevi.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (14. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Köklü, N. (2014). *Sosyal Bilimler İçin İstatistik* (15. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Celep, Ö. (2013). *Dillerden Düşmeyen Deyimler ve Öyküleri*. İstanbul: Akis Kitap.

- Çalışkan, N. (2009). *Kavramsal Anahtar Modeliyle İki Dilli Çocuklara Metafor ve Deyim Öğretimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, Ş. (2006). *Normal Dağılım ve Normal Dağılımla İlgili Çıkarımlar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çolak, İ. (2007). *Türkçe'de Deyimler*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Çotuksöken, Y. (1988). *Deyimlerimiz*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Çotuksöken, Y. (2000). *Konularına Göre Özlü Değişler Sözlüğü*. İstanbul: Bu Yayınevi.
- Çotuksöken, Y. (2004). *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Dalak, H. D. (2017). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde İletişimsel Yaklaşımın Deyim Öğretimindeki Başarıya Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara.
- Demir, C. ve Yapıcı, M. (2007). Ana Dili Olarak Türkçenin Öğretimi ve Sorunları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, IX(9), 177–192.
- Demirel, Ö. ve Şahinel, M. (2006). *Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin Türkçe Öğretimi* (7. baskı), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğan, A. (1992). *Açıklamaları ve Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Doğan, Y. (Ed.). (2016). *Deyim Yerindeyse*. Ankara: Pegem Akademi.
- Düzenli, F. (2011). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Türkçe Deyimleri Bilme, Anlama ve Yorumlama Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma (Afyonkarahisar İl Merkezi Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Eken, N. T. (2015). *Anlatı Metinlerinde Sözcük Birliktelikleri: Türkçe Üzerine Eğitim Öğretim Ortamları Hedefli Gözlemler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Elçin, Ş. (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: KB Yayınları
- Emir, S. (1974). *Örnekleriyle Açıklamalı Deyimler Sözlüğü* (3. baskı). İstanbul: Emir Yayınları.
- Ergin, M. (1972). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- George, D & Mallery, M. (2010). *SPSS For Windows Step By Step: A Simple Study Guide And Reference, 17.0 Update* (10rd ed.). Boston: MA: Allyn & Bacon.
- Gnanadesikan, R. (1997). *Methods For Statistical Data Analysis Of Multivariate Observations* (2rd ed.). United States: John Wiley & Sons, Inc.
- Göçer, A. (2010). Türkçe Eğitiminde Yazma Eğitimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 179.
- Gökalp, Z. (2015). *Türkçülüğün Esasları*. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Gülcan, F. (2010). *Deyim Öğretiminde Gösteri Tekniğinin Etkililiği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Günay, D. (2007). *Sözcükbilimine Giriş*. İstanbul: Multilingual.
- Gündüz, O. ve Şimşek, T. (2016). *Anlatma Teknikleri- 2 Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı* (3. basım). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Gündüzalp, S. (2009). *Deyimler ve Öyküleri*. İstanbul: Zafer Yayınları
- Gürel, A. (2020). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Deyimlerin Metinleştirilerek Öğretimi: C1 Seviyesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uşak.

- Hengirmen, M. (2011a). *Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınları.
- Hengirmen, M. (2011b). *Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınları.
- Howitt, D. & Cramer D. (2011). *Introduction To SPSS Statistics In Psychology: For Version 19 And Earlier* (5rd ed.). London: Pearson Education Limited.
- İşbilen, L. (2019). *İstatistik*. istanbul.edu.tr (Erişim Tarihi: 16.09.2021).
- İşbulan, Z. (2010). *7. Sınıf Türkçe Çalışma Kitaplarındaki Deyimlerin Öğretiminde Kullanılan Etkinliklerin Etkililiği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kalender, H. (2009). *Atasözleri ve Öyküleri*. İstanbul: Uğur Böceği Yayınları.
- Kantemir, E. (1997). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kavas, Y. (1991). *Açıklamalı-Örnekli Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: Ötüken Yayınları.
- Kavas, Y. (2016). *Deyimlerin Hikâyeleri Maymun Gözünü Açtı*. İstanbul: Mum Yayınları.
- Kaya, B. (2013). Yaratıcı Yazma Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik Yapılan Çalışmalardan Bir Derleme. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 1(2), 89-101.
- Kazımcı, E. (2008). *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Derslerinde Deyim ve Atasözlerinin Öğretiminde Dramatizasyon Yönteminin Etkililik Düzeyi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kirk, R. E. (2008). *Statistics An Introduction* (5rd ed.). United States: Thomson Higher Education.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınevi.
- Korkmaz, Z. (2018). Türkçenin Anlatım Gücünde Deyimlerin Yeri. *Türk Dili*, 68(801), 16-22.
- Korkmaz, Z., Ercilasun, A., Akalın, M., Gülensoy, T., Zülfikar, H. Parlatır, İ. ve Birinci, N. (1995). *Yüksek Öğretim Öğrencileri İçin Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri* (4. baskı). Ankara: YÖK
- Kutlu, Ö., Doğan, D. ve Karakaya, İ. (2014). *Ölçme ve Değerlendirme: Performansa ve Portfolyoya Dayalı Durum Belirleme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Lind, D. A., Marchal W.G. & Wathen, S. A. (2006). *Basic Statistics For Business And Economics* (5rd ed.). United States: Mcgraw-Hill Companies.
- Malinowski, B. (1990). *İnsan ve Kültür* (Çev: F. Gümüş). Ankara: Verso Yayıncılık.
- Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlköğretim 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. Sınıflar)*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Örge, F. (2003). *İlköğretim I. Kademe Beşinci Sınıfta Deyimlerin Öğretimine İlişkin Kullanılabilecek Aktivitelere Yönelik Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Özbay, M. (2013). *Türkçe Öğretimi Üzerine Araştırma ve İncelemeler*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özbay, M. (2016). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri* (9. baskı). Ankara: Öncü Kitap.
- Özbay, M. ve Akdağ, E. (2013). Deyimlerin Öğretiminde Aktif Öğrenmenin Etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(2), 46-54.
- Pala, İ. (2018). *İki Dirhem Bir Çekirdek*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Salkind, N. (2015). *İstatistikten Nefret Edenler İçin İstatistik* (Çev: A. Çuhadaroğlu). Ankara: Pegem Akademi.
- Sezen, Y. (2020). *Yabancılara Türkçe Öğretiminde Tv Dizisi Kullanmanın Atasözü ve Deyim Öğretmedeki Etkisi (Aslan Ailem Tv Dizisi Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uşak.

- Sinan, A. T. (2015). *Türkçenin Deyim Varlığı*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Sinan, A. T. (2016). *Deyimlerin Kısa Hikâyeleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Soylu, S. (2020). *Deyim Öğretiminde Kavram Karikatürü Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarı ve Tutumlarına Etkisi (Toondoo Uygulaması Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- Sülükçü, Y. (2011). *Yabancılara Türkçe Öğretiminde (Temel Seviye A1) Bilgisayar Destekli Materyal Geliştirme ve Bunun Öğrenci Başarısına Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Şahin, T. G. (2018). *Hikâyesi Olan Deyimlerin Drama Yöntemiyle Öğretilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Şenol, Z. (2011). *Deyimlerin Yaratıcı Drama Yöntemiyle Öğretimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L.S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (6rd ed.). Boston: Pearson Education.
- Temizkan, M. ve Yalçinkaya, M. (2013). İlköğretim 6. 7. 8. Sınıf Türkçe Öğretmenlerinin Yaratıcı Yazma Etkilerini Uygulama Durumları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 70-91.
- Tülbentçi, F. F. (1977). *Türk Atasözleri ve Deyimleri*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük* (11. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uluçay, M. (2016). *Etkinlik Temelli Kelime Öğretiminin Ortaokul Öğrencilerinin Söz Varlığını Geliştirme Sürecine Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Ünalın, Ş. (2010). *Dil ve Kültür* (4. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Wilcox, R. R. (2012). *Modern Statistics For The Social And Behavioral Sciences: A Practical Introduction*. United States: Chapman & Hall/CRC Press.
- Yağmur, A. S. (2014). *Deyimler ve Öyküleri*. İstanbul: AZ Kitap.
- Yakıcı, A., Yücel, M., Doğan, M. ve Yelok, S. (2017). *Üniversiteler İçin Türkçe-1 Yazılı Anlatım*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Yalçın, A. (2018). *Son Bilimsel Gelişmeler Işığında Türkçenin Öğretimi Yöntemleri* (4. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yavuz, N. (2017). *Deyimlerin Hikâyeleri*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yıldız, C. (Ed). (2013). *Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi* (4. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Yılmaz, İ. (2014). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme Yöntemlerinin Deyim Öğretiminde Kullanılmasına Yönelik Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

EKLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Ek 1. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Kararı.....	64
Ek 2. Afyon Kocatepe Üniversitesi Öğrenci İleri Daire Başkanlığı 59082798-044-Sayılı Araştırma İzni	66
Ek 3. Konya Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü 83688308-605.99-E.1648510 Sayılı Araştırma İzni	67
Ek 4. Onaylanmış Veri Toplama Aracı.....	68
Ek 5. Uygulama Örnekleri	72

Ek 1: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 25/12/2019-E.45941

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu
Başkanlığı

Sayı : 82281205-050.01.04-
Konu : Etik Kurul Kararı (Sos/08)

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 11.12.2019 tarihinde yapmış olduğu toplantıda biriminiz ile ilgili alınan kararlar ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi arz ederim.

e-İmzalıdır
Prof.Dr. İsa SAĞBAŞ
Kurul Başkanı

Ek: Etik Kurul Kararı

Dağıtım:
İşletme Anabilim Dalı Başkanlığına
Psikoloji Bölüm Başkanlığına
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Başkanlığına
Spor Bilimleri Fakültesi Dekanlığına
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Başkanlığına
Sanat ve Tasarım Anabilim Dalı Başkanlığına
Temel Eğitim Anabilim Dalı Başkanlığına
İktisat Anabilim Dalı Başkanlığına
Sosyoloji Anabilim Dalı Başkanlığına
Coğrafya Anabilim Dalı Başkanlığına
Afyon Meslek Yüksekokulu Müdürlüğüne
Uluslararası İlişkiler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğüne
Temel Eğitim Bölüm Başkanlığına
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Başkanlığına

Evrakın Doğrulamak İçin : <https://bysy.aku.edu.tr/in/Visyon/Doğrula/KRBAU78>

Bilgi için: İsa Aydın
Uludağ Bilgisayar İşlemcisi
Tel No: 02722181073

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLERİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARARLARI

TOPLANTI SAYISI:08

KARAR TARİHİ:11.12.2019

KARAR 2019/124

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans öğrencisi Selda TEK'in "Türkçe Deyim Öğretiminde Deyimin Hikâyesini ve Gerçek Anlamını Bilmemenin Yazılı Anlatımdaki Yansımaların İncelenmesi" başlıklı Yüksek Lisans Tezi kapsamında kullanacağı veri toplama araçlarının, etik açıdan sakıncalı olmadığına, katılanların oy birliği ile karar verildi.

Sosyal ve Beşeri Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Başkanı

	ADI SOYADI	İMZA	NO	ADI SOYADI	İMZA
1	Prof. Dr. İsa SAGBAŞ		5	Prof. Dr. Uğur TÜRKMEN	
2	Prof. Dr. H. Hüseyin BAYRAKLI		6	Prof. Dr. İsmail AYDOĞUŞ	
3	Prof. Dr. Mustafa GÜLER		7	Prof. Dr. Nasret KOCA *	
4	Prof. Dr. Celal DEMİR				

**Ek 2: Afyon Kocatepe Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı 59082798-044-
Sayılı Araştırma İzni**

Evrak Tarih ve Sayısı: 28/01/2020-E.3771

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 59082798-044-
Konu : Araştırma İzni

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 07/01/2020 tarihli ve E.720 yazınız.
b) 23/01/2020 tarih ve 1648510 sayılı yazı.

Enstitünüz Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Selda TEK'in "Türkçe Deyim Öğretiminde Deyimin Hikayesini ve Gerçek Anlamına Bilmenin Yazılı Anlatımdaki Yansımalarının İncelenmesi" konulu tez çalışmasında araştırma yapmasının uygun görüldüğüne ilişkin Konya Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün ilgi (b) sayılı yazısının bir sureti ilişikte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof.Dr. Yılmaz YALÇIN
Rektör a.
Rektör Yardımcısı V.

Ek: İlgi (b) sayılı yazı eki (7 sayfa)

Evrak Doğrulama İşit : Doğrulma NNBC21A

Adres: Afyon Kocatepe Üniversitesi Ahmet Nispet Sazır Kampüsü Rektörlük Binası B
Blok Kat:1 Afyon
Telefon:0272 2281124 Faks:0272 2281181
e-Posta:genel@aku.edu.tr

Bilgi için: Mevân Söğüt
Ünvanı: Memur

**Ek 3: Konya Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü 83688308-605.99-E.1648510 Sayılı
Araştırma İzni**

**T.C.
KONYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü**

Sayı : 83688308-605.99-E.1648510
Konu: Araştırma İzni (Selda TEK)

22.01.2020

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)**

İlgi : a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 22.08.2017 tarihli ve 2017/25 sayılı Genelgesi.
b) 09/01/2020 tarihli ve 59082798-044-E.205 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Selda TEK'in "Türkçe Deyim Öğretiminde Deyimin Hikayesini ve Gerçek Anlamını Bilmenin Yazılı Anlatımdaki Yansımalarının İncelenmesi" konulu araştırmasını uygulama talebi incelenmiştir.

Araştırmanın, Karatay Prof. Dr. Fuat Sezgin Ortaokulunda eğitim gören öğrencilere eğitim öğretimi aksatmamak ve ilgi (a) Genelgede belirtilen açıklamalara uyulması kaydıyla uygulanmasında sakınca görülmemektedir. Müdürlüğümüze bağlı eğitim kurumlarındaki çalışmaların 2019-2020 eğitim öğretim yılı içerisinde tamamlanması zorunludur. Araştırma kapsamında yürütülecek çalışmaların 2019-2020 eğitim öğretim yılında tamamlanmaması durumunda Müdürlüğümüzden tekrar izin alınması gerekmektedir.

Araştırmada Müdürlüğümüz tarafından onaylanarak gönderilen veri toplama araçlarının kullanılması, elde edilecek kişisel verilerin gizliliği hususuna dikkat edilmesi ve araştırma sonucunun CD ortamında iki nüsha olarak Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve adı geçene tebliğini arz ederim.

**Seyit Ali BÜYÜK
İl Millî Eğitim Müdürü**

Ek:
1-Genelge (2 Sayfa)
2-Soru Formu (4 Sayfa)

Akçoşme Msh Garaj Cad. No: 4 Karatay/KONYA
Elektronik Ağ: <http://konya.meb.gov.tr>
e-posta: iletisim@konya.meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için : Abdurrahman KAYNAK - Şef
Ali Naci İŞİK VHKİ-1210
Tel: (0 332) 353 30 50 - Faks : (0 332) 351 59 40

Bu belge güvenli elektronik imza ile onaylanmıştır. <https://www.konya.meb.gov.tr> adresinden d156-7a13-3c70-9d64-47a0 kodu ile teyit edilebilir.

Ek 4: Onaylanmış Veri Toplama Aracı

EK 3

Açıklama:

Sevgili Öğrenciler;

Bu çalışma deyimlerin öğretimi konusunda en ideal yöntemi belirlemek için yapılan bir araştırmadır. Araştırma süresince isimleriniz ve sorulara verdiğiniz cevaplar araştırmacı tarafından **gizli tutulacaktır**. Bu çalışmanın sonuçları Türkçe dersini etkilemeyecek olup tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır.

Çalışmada on beş çoktan seçmeli, üç boşluk doldurma grubu ve dört açık uçlu soru bulunmaktadır. Cevaplama da optik kullanılmayacak olup cevaplar direkt kağıt üzerine yazılacaktır/şartlenecektir. Süreniz kırk beş dakkadır. Katılımınız için teşekkür ederim.

Selda TEK

Öğrencinin Adı Soyadı:

Sınıfı/Şubesi:

A) ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR (Her soru 2 puan)

1- "Söylediklerinin yalan olduğu anlaşılınca sırta kadem bastı." *

Bu cümledeki altı çizili deyim anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Ortaktan yok olmak
- b) Pınlı davranmak
- c) Telaşa çare aramak
- d) Tutum değiştirmek

2- Aşağıdaki cümlelerin hangisinde deyim yanlış kullanılmıştır?

- a) Kaba sözler söyleyip ağzını bozmamalıydın.
- b) Son günlerde çenesi düşmüş, susmak nedir bilmiyordu.
- c) Kendini çok beğenmiş, alçak gönüllü bir gençti.
- d) Yazıdan yüksek not alınca öğretmenin gözüne girdi.

3- "Yok devenin başı!" deyiminin açıklaması aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Terk edilmiş bir evi tanımlamak için kullanılan
- b) Çok abartılı bir söz karşısında kullanılan alay ifadesidir
- c) Dikkatsiz ve dalgın bulunanlar için kullanılan ifadedir
- d) Sözü edilen bir varlığın gerçekte var olmadığını anlatır

4- "Türlü olaylar yaşadığı için bilgi ve deneyim sahibi olarak benzer veya daha basit olaylar karşısında alıngın olmamak."

Açıklamaya uygun deyim aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Dibine darı ekmek
- b) Kös dinlemek
- c) Azı poğa saymak
- d) Kösteği kırmak

5- "Eşref Saati" deyiminin açıklaması aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Kişinin çevresindekilere kızgın davranışlarda bulunduğu anlar
- b) "Aradan uzun zaman geçtikten sonra" anlamında kullanılan bir söz

- c) İş görece kimsenin ters davranmayarak uysalık gösterdiği anlar
- d) "Belirsiz fakat çok zamandan beri" anlamında kullanılan bir söz

6- Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "göz" sözcüğü, bir deyim içinde yer almamıştır?

- a) Elimdeki kaleme göz koyduğu belliydi.
- b) Hastalığını da göz önünde tutmak gerekir.
- c) Göz ağrısı için bu ilacı kullanması gerekirdi.
- d) Annesi geldiğinden bari gözlerinin içi gülüyor.

7- "Kuşak çatışması, yaşadığımız yüzyılın temel sorunlarından biridir. En kaba terifle bu sorun; eskilerle yenilerin yani gençlerle onlara nazaran ihtiyar olanların dünya görüşleri, değer yargıları gibi olguların örtüşmemesi sorunudur. Yegâne çözüm ise hayat şartlarının değiştiğini ve gelişimin sürekliliğini kabul etmektir. Kabul edelim; devir değişti, koşullar değişti..."

Bu parçanın devamında aşağıdaki deyimlerden hangisi kullanılmalıdır?

- a) Hoşafın yağı kesildi.
- b) Eski çamlar bardak oldu.
- c) Foyasını belli etti.
- d) Göz gözü görmedi.

8- bir işte gereğinden fazla telaş gösterenler, çok asaleci davrananlar için kullanılan bir deyimdir.

Yukarıda boş bırakılan yere aşağıda verilen deyimlerin hangisi getirilebilir?

- a) Her aşın kaşığı olmak
- b) Etrafında dört dönmek
- c) Bulguru/ya gelin gitmek
- d) Saman altından su yürütmek

9- "Birinin en çok kızacağı şeyi yapmak veya sözü söylemek."

Açıklamaya uygun deyim aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Kazı koz anlamak
- b) Kırp geçirmek

af m sl

c) Barn teine basmak d) Elini etoğini çekmek

10- "Ahfeğ'in keçisi gibi başını sallamak" deyiminin anlamı hangi seçenekte verilmiştir?

- Çok kangık, sıkıcı bir işle uğraşmak
- Anlaşamayan kişileri uzlaştırmak
- Söylenen sözü anlamadan onaylamak
- İnatçı birini ikna etmeye çalışmak

11- Aşağıdaki deyimlerden hangisi pot kırmak deyimine ile aynı anlamdadır?

- Hora geçmek
- Dokuz yorgan eskütmek
- Çam devirmek
- Dolap çevirmek

12- Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili kısım deyim değildir?

- Yollar ıssızdı, el ayak çekmişti, sokaklarda evin yolunu şaşırdım.
- Memnun oldu, koşukları kabardı, sevinçle gözlerimin içine baktı.
- Adamak kolay, ödemek zor, tutamayacağın sözü vermemeliydin.
- Ablam belediyeden birkaç gün izin kopararak onları ziyaret edecekti.

13- Aşağıdaki deyimlerden hangisi "İfrit olmak" deyimini ile aynı anlamda kullanılamaz?

- Tepesi atmak
- Fihri olmak
- Derdine yanmak
- Burnundan solumak

14- "Okunmadığı romanın sadece ismine bakarak fikir yürütmesi, çizmeyi aşmaktır."

Bu cümledeki altı çizili deyim anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

- Bilmediği, aktırın ve yetkisi dışındaki bir işe karışmak
- Der bir çevrede hiç değişmeyen yoruca bir işi yapmak
- Kimsenin sezemeyeceği şekilde gizli iş çevirmek
- Kotu ve can sıkıcı bir durumun ağırlığını belirtmek

15- "Yalan söylemek, yalan söyleyerek oyalamak "

Açıklamaya uygun deyim aşağıdakilerden hangisidir?

- İş çevirmek
- Ağız değiştirmek
- Maval okumak
- Çelme takmak

B) BOŞLUK DOLDURMA SORULARI (Her soru 10 puan.)

Soru 1) Aşağıdaki boşluğa sınırlı, kızgın birini tanımlamak için kullanılabilecek on deyim yazınız.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.

Soru 2) Aşağıdaki boşluğa içinde "kulak" kelimesi geçen on deyim yazınız.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.

af ul

- 9.
- 10.

Soru 3) Aşağıdaki boşluğa mutlu bir kimseyi tanımlamak için kullanılabilecek on deyim yazınız.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.

C) AÇIK UÇLU SORULAR (Her soru 10 puan.)

Soru 1) "Cemaziyülevvelini bilmek" deyiminin anlamını yazınız.

Soru 2) "Elma da alma da demesini biliriz." deyiminin anlamını yazınız.

Soru 3) "Altı kaval üstü geşhane" deyiminin anlamını yazınız.

Soru 4) "Halep oradaysa arşın burada" deyiminin anlamını yazınız.

ARAŞTIRMA SÜRECİNDE YAZILACAK KOMPOZİSYON KONU BAŞLIKLARI

1. Selahattin BATU'nun "Biz kollarımızı açabildiğimiz kadar insansız." sözünü açıklayan bir kompozisyon yazınız.
2. Mutluluk ve mutlu olmak konulu bir kompozisyon yazınız.
3. Nâzım Hikmet RAN şiirinde geçen "Yaşmak bir ağaç gibi tek ve hür/ ve bir orman gibi kardeşesiz..." dizelerini açıklayan bir kompozisyon yazınız.
4. Kalp kırmak konulu bir kompozisyon yazınız.

af msl

Ek 5: Uygulama Örnekleri

Ek 3
Açıklama: Öntest - Kontrol 50

Sevgili Öğrenciler,

Bu çalışma deyimlerin öğretimi konusunda en ideal yöntemi belirlemek için yapılan bir araştırmadır. Araştırma süresince isimleriniz ve sorulara verdiğiniz cevaplar araştırmacı tarafından **gizli tutulacaktır**. Bu çalışmanın sonuçları Türkçe dersini **etkilemeyecek** olup tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır.

Çalışmada on beş çoktan seçmeli, üç boşluk doldurma grubu ve dört açık uçlu soru bulunmaktadır. Cevaplamada optik **kullanılmayacak** olup cevaplar direkt kâğıt üzerine yazılacak/ışaretlenecektir. Süreniz kırk beş dakikadır. Katılımınız için teşekkür ederim

Selda TEK

Öğrencinin Adı Soyadı: Öğrenci 1 Sınıfı/Şubesi:

A) ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR (Her soru 2 puan)

1- "Soylediklerinin yalan olduğu anlaşılınca sırta kadem bastı." Bu cümledeki altı çizili deyim anlamı aşağıdakilerden hangisidir?
a) Ortalıktan yok olmak
b) Planlı davranmak
c) Telaşla çare aramak
d) Tutum değiştirmek

2- Aşağıdaki cümlelerin hangisinde deyim yanlış kullanılmıştır?
a) Kaba sözler söyleyip ağzını bozmamalıydın.
b) Son günlerde çenesi düşmüş, susmak nedir bilmiyordu.
c) Kendini çok beğenmiş alçak gönüllü bir gençti.
d) Yazılıdan yüksek not alınca öğretmenin gözüne girdi.

3- "Yok devenin başı!" deyiminin açıklaması aşağıdakilerden hangisidir?
a) Terk edilmiş bir evi tanımlamak için kullanılır
b) Çok abartılı bir söz karşısında kullanılan alay ifadesidir
c) Dikkatsiz ve dalgın bulunanlar için kullanılan ifadedir
d) Sözü edilen bir varlığın gerçekte var olmadığını anlatır

4- "Türlü olaylar yaşadığı için bilgi ve deneyim sahibi olarak benzer veya daha basit olaylar karşısında aldırış etmemek." Açıklamaya uygun deyim aşağıdakilerden hangisidir?
a) Dibine darı ekmek
b) Kos dinlemek
c) Azı çoğa saymak
d) Kösteği kırmak

5- "Eşref Saat" deyiminin açıklaması aşağıdakilerden hangisidir?
a) Kişinin çevresindekilere kızgın davranışlarda bulunduğu anlar
b) "Aradan uzun zaman geçtikten sonra" anlamında kullanılan bir söz

c) İş görece kimsenin ters davranmayarak uysallık gösterdiği anlar
d) Belirsiz fakat çok zamandan beri anlamında kullanılan bir söz

6- Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "göz" sözcüğü, bir deyim içinde yer almamıştır?
a) Elimdeki kaleme göz koyduğu belliydi.
b) Hastalığını da göz önünde tutmak gerekir.
c) Göz ağrısı için bu ilacı kullanması gerekirdi.
d) Annesi geldiğinden beri gözlerinin içi gultüyor.

7- "Kuşak çatışması, yaşadığımız yüzyılın temel sorunlarından biridir. En kaba tarifile bu sorun; eskilerle yenilerin yani gençlerle onlara nazaran ihtiyaç olanların dünya görüşleri, değer yargıları gibi olguların örtüşmemesi sorunudur. Yegâne çözüm ise hayat şartlarının değiştiğini ve gelişimin sürekliliğini kabul etmektir. Kabul edelim, devir değişti, koşullar değişti." Bu parçanın devamında aşağıdaki deyimlerden hangisi kullanılmalıdır?
a) Hoşafın yağı kesildi.
b) Eski çamlar bardak oldu.
c) Foyasını belli etti.
d) Göz gozu görmedi

8- bir işte gereğinden fazla telaş gösterenler, çok aceleci davrananlar için kullanılan bir deyimdir. Yukarıda boş bırakılan yere aşağıda verilen deyimlerin hangisi getirilebilir?
a) Her aşın kaşığı olmak
b) Etrafında dört dönmek
c) Bulgurlu'ya gelin gitmek
d) Saman altından su yürütmek

9- "Birinin en çok kızacağı şeyi yapmak veya sözü söylemek." Açıklamaya uygun deyim aşağıdakilerden hangisidir?
a) Kazı koz anlamak
b) Kırıp geçirmek

2 farklı deyim / boşluk bütünü / kelp

Ön test - Kontrol

Öğrenci

- c) Bana teline basmak d) Elini eteğini çekmek

10. "Ahşes'in keçisi gibi başını sallamak" deyiminin anlamı hangi seçenekte verilmiştir?
a) Çok karışık, sıkıcı bir işle uğraşmak
b) Anlaşamayan kişileri uzlaştırmak
c) Söylenen sözü anlamadan onaylamak
d) İnatçı birini ikna etmeye çalışmak

11. Aşağıdaki deyimlerden hangisi pot kırmak deyimini ile aynı anlamdadır?
a) Hora geçmek b) Dokuz yorgan eskitmek
c) Çam devirmek d) Dolap çevirmek

12. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili kısım deyim değildir?
a) Yollar ıssızdı, el ayak çekilmişti, sokaklarda evin yolunu şaşardım.
b) Memnun oldu, koltukları kabardı, sevinçle gözlerimin içine baktı.
c) Adamak kolay, ödemek zor, tutamayacağın sözü vermemeliydin.
d) Ablam belediyeden birkaç gün izin kopararak onları ziyaret edecekti

13. Aşağıdaki deyimlerden hangisi "ifrit olmak" deyimini ile aynı anlamda kullanılamaz?

- a) Tepesi atmak b) Fıtıl olmak
c) Durdurmak d) Burnundan solmak

14. "Okumadığı romanın sadece ismine bakarak fikir yürütmesi, çizmeyi aşmaktı."

- Bu cümledeki altı çizili deyim anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Bilmediği, aktının ve yetkisi dışındaki bir işe karışmak
b) Dar bir çevrede hiç değişmeyen yorucu bir iş yapmak
c) Kimsenin sezemeyeceği şekilde gizli iş çevirmek
d) Kötü ve can sıkıcı bir durumun ağırlığını belirtmek

15. "Yalan söylemek, yalan söyleyerek oyalamak" Açıklamaya uygun deyim aşağıdakilerden hangisidir?

- a) İş çevirmek b) Ağzı değiştirmek
c) Maval okumak d) Çelme takmak

B) BOŞLUK DOLDURMA SORULARI (Her soru 10 puan.)

Soru 1) Aşağıdaki boşluğa *sinirli*, *kızgın* birini tanımlamak için kullanılabilecek on deyim yazınız.

1. tepesi atmak
2. bama teline basmak
3. kırıp çevirmek
4. fıtıl olmak
5. kulelere binmek
6. burnundan solmak
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.

Soru 2) Aşağıdaki boşluğa içinde "kulak" kelimesi geçen on deyim yazınız

1. kulak kabartmak
2. kulak vermek
3. kulak asmak
4. kulak asmamak
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.

Öntest - Kontrol

Öğrenci →

9.

10.

Soru 3) Aşağıdaki boşluğa mutlu bir kimseyi tanımlamak için kullanılabilecek on deyim yazınız

1. Ağı kulaklarına varmak

2. Habırlara uymak

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

C) AÇIK UÇLU SORULAR (Her soru 10 puan.)

Soru 1) "Cemaziyülevvelini bilmek" deyiminin anlamını yazınız.

Bilinmeyenleri bilmek

Soru 2) "Elma da alma da demesini biliriz." deyiminin anlamını yazınız

Nasıl konuşacağına bilmek

Soru 3) "Altı kaval üstü şeshane" deyiminin anlamını yazınız.

Uyumsuz olmak, farklı giyinmek

Soru 4) "Halep oradaysa arşın burada" deyiminin anlamını yazınız

af 2/1

9

Öbür Dünyalık Ahiret

Biz kollarımızı açca bildiğimiz kadar insanız. =>

Dünyada insanların ümitsiz davranması insanların davranışlarına bağlı; mesele özüm özümeye baka baka kerem lefi basma bulması iyi insanın yanında olmak iyi olur. Kötü insanın yanında olmak ise kötü olur yeni demek istediğim bu dünya tek yok öbür dünyada var o yüzden birbirimize iyi davranmalıyız.

S.A.v. Peygamber efendimizin bir lefi ve "konusu acı olan lefleten bizden değildir." Bir insan kendine güzel bir hayet kurarsa Allah (c.c.)'de ona Ahiretde ona güzel bir hayet vadeder.

Amir ykk

Öntest - Kontrol

Öğrenci +

Eski Zamanlar

Bir zamanlar çok mutluydum. Çünkü çünkü insanlar hep yardımlaşır ve dosthane bir ortam oluşurdu. Hep kahvede toplanıp konuşurduk tavla vb. oyunlar oynardık. Çok mutluydum.

Şimdiki zamanlar telefonlar, tabletler vb. teknolojik aletler yüzünden eski zamanlara çok özleyorum. Oğlum babama "bir bardak su getirebilir misin?" dedim. Baba git kendin ale ben telefon dan oyun oynuyordum dedim. Bir gün iki genç yolda yürükend gördüm çok mutluydular. Konusu eğleniyorlardı.

Aslında şimdiki zamanda da mutluyum çünkü hala konuşacak arkadaşlarım var.

deyimin yok

Öntest - Kontrol

Öğrenci -

İyi Gün

Bir gün kuzenimin evine gittim. Kuzenim, abisi ve babası, babası evi boyuyordu. Onlarda yardım ediyordular.

Kuzenimin babası ve abisi dinlenmeye gittiler. Kendisi orda kaldı. Babası ve abisi gelene kadar, yanlışlıkla küçük boyya fırçasını kirdi. Babası ona çok kızdı. Kuzenimin kalbi kırıldı, üzülür hem de çok üzülür.

Ama neyseki sonra babası ondan özür diledi. Barıştılar birbirlerine sıkıca sarıldılar. Çok mutlu oldu kuzenim. Sonra evi boyayıp bitirdiler. Sonra evime gittim.

1 deyim
demi bop kete

Öğrenci Kontrol

Öğrenci

ANLATILAN ÖNEMLİDİR

Nasım Hikmet'in şiirinde geçen bir cümle vardır, "Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür /ve bir orman gibi kardeşesine bu cümleler iyi cümlelerdir."

Aslında anlatılmak istenen özgürlük, doğa gibi anımlara gelir Doğa, doğa bizim yaşamımız değere iyi bakmak iyi korumak bizim görevimizdir. Özgürlük, özgürlük çok önemli yani hep mutlusun tabii utıldun zamanlarda olur ama özgürlük mutlu de alsan üzgün de alsan çok güzel bir şeydir.

Bu cümleler çok iyi bir cümle burada anlatılmak istenen şeyler bizim için önemli ve hep önemli olacaktır.

1 deyim
deyim baş / deyim köp

Öntest - Kontrol

Öğrenci +

Sınav - Kontrol Öğrencisi

- c) Bam teline basmak d) Elini eteğini çekmek

10- "Ahfeş'in keçisi gibi başını sallamak" deyiminin anlamı hangi seçenekte verilmiştir?

- a) Çok karışık, sıkıcı bir işle uğraşmak
b) Anlaşamayan kişileri uzlaştırmak
c) Söylenen sözü anlamadan onaylamak
d) İnatçı birini ikna etmeye çalışmak

11- Aşağıdaki deyimlerden hangisi pot kırmak deyimini ile aynı anlamdadır?

- a) Hora geçmek b) Dokuz yorgan eskitmek +
c) Çam devirmek d) Dolap çevirmek

12- Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili kısım deyim değildir?

- a) Yollar ıssızdı, el ayak çekilmişti, sokaklarda evin yolunu şaşırdım.
b) Memnun oldu, koltukları kabardı, sevinçle gözlerimin içine baktı.
c) Adamak kolay, odemek zor, tutamayacağın sözü vermemeliydin.
d) Ablam belediyeden birkaç gün izin kopararak onları ziyaret edecekti

13- Aşağıdaki deyimlerden hangisi "İrrit olmak" deyimini ile aynı anlamda kullanılamaz?

- a) Tepesi atmak + b) Fıtlı olmak +
c) Durdurmak + d) Burnundan solunak +

14- "Okumadığı romanın sadece ismine bakarak fikir yürütmesi, çizmeyi aşmaktır."

Bu cümledeki altı çizili deyim anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Bilmediği, aklının ve yetkisi dışındaki bir işe karışmak +
b) Dar bir çevrede hiç değişmeyen yorucu bir iş yapmak -
c) Kimsenin sezemeyeceği şekilde gizli iş çevirmek -
d) Kotu ve can sıkıcı bir durumun ağırlığını belirtmek -

15- "Yalan söylemek, yalan söyleyerek oyalamak"

Açıklamaya uygun deyim aşağıdakilerden hangisidir?

- a) İş çevirmek b) Ağzı değiştirmek
c) Maval okumak d) Çelme takmak

B) BOŞLUK DOLDURMA SORULARI (Her soru 10 puan.)

Soru 1) Aşağıdaki boşluğa sinirli, kızgın birini tanımlamak için kullanılabilecek on deyim yazınız.

1. küploe binmek
2. tepesi atmak
3. bam teline basmak
4. burnundan solunak
5. tepesi / otmak
6. fitil olmak
7. kır geçirmek
8.
9.
10.

Soru 2) Aşağıdaki boşluğa içinde "kulak" kelimesi geçen on deyim yazınız

1. göze kulak olmak
2. kulak vermek
3. kulak kobanmak
4. kulağı kesik olmak bağlam güzel / kalıp hatası var.
5. kulak aşmak "kulagını au-"
6. bir kulağında girip diğinden çıkmak
7. kulak osmamak
8. kulak almak → göze kulak olmak

"Eski kulagı kesiklerden olmak"

Sınav - Kontrol
Görevi ↓

9.
10.

Soru 3) Aşağıdaki boşluğa mutlu bir kimseyi tanımlamak için kullanılabilecek on deyim yazınız.

+ 1. Ağız kulaklara vermek
+ 2. havalara uçmak

3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

C) AÇIK UÇLU SORULAR (Her soru 10 puan.)

Soru 1) "Cemaziyülevvelini bilmek" deyiminin anlamını yazınız.

10 Bir kişinin kimsenin bilmediği
sırlarını bilmek.

Soru 2) "Elma da alma da demesini biliriz." deyiminin anlamını yazınız.

10 Yeme göre nasıl konuşulacağını
bilmek.

Soru 3) "Altı kaval üstü şeşhane" deyiminin anlamını yazınız.

7 Birbirinden başimsiz olmak.
uyumsuz

Soru 4) "Halep oradaysa arşın burada" deyiminin anlamını yazınız.

— Bir kişi
doğduğu yer
kadar çok-
tışıl yere de
başlı olmalıdır.

İNSANLIK

Sevgi ve saygı insan için çok önemlidir. Merhamet, iyilik, hoşgörü de en az bunlar kadar önemlidirler.

Bu konular hakkında birçok söz söylemiştir. S.BATU'nun "Biz kollarımızı açabildiğimiz kadar insanız." sözü de bize bu konuyu açıklayan örneklerden birisidir. Bu sözün anlamı da: Bir insan yardıma muhtaç kişilere ne kadar merhamet ve iyilik ederse, ne kadar hoşgörü gösterirse, ne kadar sevgi ve saygı gösterirse insanlık derecesi ona göre belirlenir. Bir toplumda ne kadar yardımlaşma olursa o kadar insanlık seviyesi yükselir. Örneğin şu an Suriye'de savaş var. Oradaki masum insanlar da hayatlarını kaybediyorlar. Biz de bu insanlara ne kadar yardım ederseniz o kadar can kaybını en aza indiririz. Onlara hoşgörü göstersek, iyilik yaparsak insanlar bizi daha çok sever. İyilik ve hoşgörü olmayan milletlerin ayakta durması mümkün değildir.

Sonuç olarak şunu diyebiliriz ki bir toplumda sevgi, saygı, merhamet, iyilik ve hoşgörü varsa o toplum her yönden gelişmiş sayılır.

2 deyim
1 kalıp yazı
doku baştan

Sınav - Kontrol
Öğrenci ↓

İsmail TEKTAŞ
7-B 325

MUTLULUK NEDİR?

Mutluluk bir insanın sahip olduğu en güzel değerlerden birisidir. Bir insana iyi bir şeyler yaptığımızda onu mutlu etmiş oluruz.

Örneğin bir kişiye doğum günü hediyesi aldığımızda onu mutlu etmiş oluruz. Ayrıca onu mutlu ettiğimiz için kendimiz de mutlu oluruz. Aynı şekilde, savaşın olduğu bir ülkedeki insanlara yardım edince onları mutlu etmiş oluruz. Sınavdan yüksek not aldığımızda hem kendimiz mutlu oluruz hem de anne babamızı mutlu etmiş oluruz... Bu örneklerden daha milyonlarca var. Ayrıca mutlu olmak ve mutluluk hakkında birçok deyim, atasözü, özdeyiş söylenmiştir.

Para bir insanı mutlu edemez. Hoşgörü, sevgi, saygı, iyilik, sağlık gibi manevi değerler bir insanı mutlu eder. Spor yapmak, insanlarla ilişkilerimizin iyi olması da bizi mutlu eden şeylerdendir.

Sonuç olarak maddi şeyler değil, manevi şeyler bir insanı mutlu edebilir. Mutluluk insanların arasında karşılıklıdır.

└ deyim
doğru bağlam
" kalıp

Sınav - Kontrol

Öğrenci └

İsmail Tektaş

7-B 325

KARDEŞLİK

Kardeşlik, insanlar için çok önemlidir. Kardeşlik insanların birbirlerine sevgi ve saygı göstermesidir.

Bir toplumun ayakta kalabilmesi için kardeşçe yaşamak çok önemlidir. Kardeşlik ile ilgili birçok deyim, atasözü ve özdeyiş söylenmiştir. Bize bu konuyu anlatan en güzel örneklerden birisi de şudur: Yaşamak bir ayağ gibi tek ve hür/ve bir orman gibi kardeşçesine... Bu sözün anlamı ise, insanlar özgür olmalıdır. Ve birçok insan da toplum olarak kardeşçe yaşamalıdır. İnsanlar ne kadar kardeşçe yaşarlarsa o toplum o kadar gelişir. Böyle toplumlarda da saygı, sevgi, hoşgörü, maharet gibi unsurlar gelişmiştir. Eğer biz de böyle toplumlar gibi olmak istiyorsak öncelikle kardeşlik duygusu gelişmelidir.

Sonuç olarak bir toplumun ayakta kalabilmesi için o toplumda kardeşlik duygusunun gelişmesi gerekir. Ayrıca o toplumdaki insanların da özgür olması gerekir.

2 deyim
başta kalıp
" baştan

Sartest - Kontrol

Çıracı ↓

İsmail Tektas
7/6 3/5

KALP KIRMAK NEDİR?

Kalp kırmak, bir insana kötü davranıp onu üzmedir. Kalp kıran insanlar, toplumda geci kalmış insanlardır.

Örneğin eve geldiğimizde kardeşimizi, annemizi veya babamızı üzdüğümüzde onların kalbini kırarız. Bir arkadaşımıza yüksek sesle bağırdığımızda onun kalbini kırarız. Sınırdan düşük not aldığımızda öğretmenimizin kalbini kırarız. Çünkü öğretmenlerin bizlerde çok emekleri vardır. Düşük aldığımızda sanki öğretmenimiz de sıı iyi anlatmadığını sanır. Bu yüzden insanların kalbini kırmamalıyız. Yanlışlıkla kırıysak bile onların gönüllerini almaya çalışmalıyız. İnsanların birbirinin kalbini kırması bir toplum düşünün. Bu toplumun gelişmesi ne kadar da imkansızdır. Çünkü böyle bir toplumda insanlara sevgi, saygı, hoşgörü göstermezler.

Sonuç olarak hiçbir zaman insanların kalplerini kırmamalıyız. Kırılsak bile onların gönüllerini almalıyız. Aksi takdirde gelişemeyiz.

3 deyim
doğru bağlan
li kalp

Sentest - Kontrol

Çıracı +

İEmail - Teklas

76 325

FK 3

Açıklama:

Sevgili Öğrenciler;

Bu çalışma deyimlerin öğretimi konusunda en ideal yöntemi belirlemek için yapılan bir araştırmadır. Araştırma süresince isimlerimiz ve sorulara verdiğiniz cevaplar araştırmacı tarafından **gizli tutulacaktır**. Bu çalışmanın sonuçları Türkçe dersini **etkilemeyecek** olup tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır.

Çalışmada on beş çoktan seçmeli, üç boşluk doldurma grubu ve dört açık uçlu soru bulunmaktadır. Cevaplama optik **kullanılmayacak** olup cevaplar direkt kâğıt üzerine yazılacaktır. Sureniz kırk beş dakikadır. Katılımınız için teşekkür ederim

Selda TEK

Öğrencinin Adı Soyadı: Öğrenci 2

Sınıfı/Şubesi: 7/C 360

A) ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR (Her soru 2 puan)

1- "Söylediklerinin yalan olduğu anlaşılınca sırta kadem bastı."

Bu cümledeki altı çizili deyim anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Ortaktan yok olmak
b) Planlı davranmak
c) Telaşla çare aramak
d) Tutum değiştirmek

2- Aşağıdaki cümlelerin hangisinde deyim yanlış kullanılmıştır?

- a) Kaba sözler söyleyip ağızını bozmamalıydın ✓
b) Son günlerde çenesi düşmüş, susmak nedir bilmiyordu ✓
c) Kendini çok beğenmiş, alçak gönüllü bir gençti.
d) Yazılıdan yüksek not alınca öğretmenin gözüne girdi.

3- "Yok deyin bası!" deyiminin açıklaması aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Terk edilmiş bir evi tanımlamak için kullanılır
b) Çok abartılı bir söz karşısında kullanılan alay ifadesidir
c) Dikkatsiz ve dalgın bulunanlar için kullanılan ifadedir
d) Sözü edilen bir varlığın gerçekte var olmadığını anlatır

4- "Türlü olaylar yaşadığı için bilgi ve deneyim sahibi olarak benzer veya daha basit olaylar karşısında aldırış etmemek."

Açıklamaya uygun deyim aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Dibine darı ekmek
b) Kos dılemek
c) Azı çoğa saymak
d) Kosteği kırmak

5- "Esref Saati" deyiminin açıklaması aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Kişinin çevresindekilere kızgın davranışlarda bulunduğu anlar
b) "Aradan uzun zaman geçtikten sonra" anlamında kullanılan bir söz

- c) İş görece kimsenin ters davranmayarak uysallık gösterdiği anlar
d) "Belirsiz fakat çok zamandan beri" anlamında kullanılan bir söz

6- Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "göz" sözcüğü, bir deyim içinde yer almamıştır?

- a) Elimdeki kaleme göz koyduğu belliydi
b) Hastalığını da göz önünde tutmak gerekir.
c) Göz ağrısı için bu ilacı kullanması gerekirdi.
d) Annesi geldiğinden beri gözlerinin içi gulluydu.

7- "Kuşak çalışması yaşadığımız yüzyılın temel sorunlarından biridir. En kaba tarifle bu sorun, eskilerle yenilerin yani gençlerle onlara nazaran ihtiyar olanların dünya görüşleri, değer yargıları gibi olguların örtüşmemesi sorunudur. Yegâne çözüm ise hayat şartlarının değiştiğini ve gelişimin sürekliliğini kabul etmektir. Kabul edelim deyim değişti, koşullar değişti."

Bu parçanın devamında aşağıdaki deyimlerden hangisi kullanılmalıdır?

- a) Hoşafın yağı kesildi.
b) Eski çamla bardak oldu.
c) Foyasını belli etti.
d) Göz gözü görmedi

8- "..... bir işte gereğinden fazla telaş gösterenler, çok aceleci davranışlar için kullanılan bir deyimdir."

Yukarıda boş bırakılan yere aşağıda verilen deyimlerin hangisi getirilebilir?

- a) Her aşın kaşığı olmak
b) Etrafında dori dönmek
c) Bulgurlu ya gelin gitmek
d) Saman altından su yürütmek

9- "Birinin en çok kızacağı şeyi yapmak veya sözü söylemek."

Açıklamaya uygun deyim aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Kazı koz anlamak
b) Kırıp geçirmek

6 farklı deyim / deyim / deyim / deyim / deyim / deyim

Öntest - Devey
Gereci 2.

c) Barn teline basmak d) Elini eteğini çekmek

10- "Ahfeş'in keçisi gibi başını sallamak" deyiminin anlamı hangi seçenekte verilmiştir?

- a) Çok karışık, sıkıcı bir işle uğraşmak
b) Anlaşamayan kişileri uzlaştırmak
c) Söylenen sözü anlamadan onaylamak
d) İnatçı birini ikna etmeye çalışmak

11- Aşağıdaki deyimlerden hangisi pot kırmak deyimini ile aynı anlamdadır?

- a) Hora geçmek b) Dokuz yorgan eskitmek
c) Çam devirmek d) Dolap çevirmek

12- Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili kısım deyim değildir?

- a) Yollar ıssızdı, el ayak çekilmisti sokaklarda evin yolunu şaşırđım.
b) Memnun oldu, koltukları kabardı, sevinçle gözlerinin içine baktı.
c) Adamak kolay, ödemek zor, tutamayacağıın sözü vermemeliydin.
d) Abıam belediyeden birkaç gün izin kopararak onları ziyaret edecekti.

13- Aşağıdaki deyimlerden hangisi "İfrit olmak" deyimini ile aynı anlamda kullanılamaz?

- a) Tepesi atmak b) Fıtlı olmak
c) Durdine yarmak d) Butnundan solumak

14- "Okumadığı romanın sadece ismine bakarak fikir yürütmesi çizmeyi aşmaktı."

Bu cümledeki altı çizili deyim anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Bilmediği aklının ve yetkisi dışındaki bir işe karışmak
b) Dar bir çevrede hiç değişmeyen yorucu bir işi yapmak
c) Kimsenin sezemeyeceği şekilde gizli iş çevirmek
d) Kötü ve can sıkıcı bir durumun ağırlığını belirtmek

15- "Yalan söylemek, yalan söyleyerek oyalamak"

Açıklamaya uygun deyim aşağıdakilerden hangisidir?

- a) İş çevirmek b) Ağzı değiştirmek
c) Maval okumak d) Çelme takmak

B) BOŞLUK DOLDURMA SORULARI (Her soru 10 puan.)

Soru 1) Aşağıdaki boşluğa sinirli, kızgın birini tanımlamak için kullanılabilecek on deyim yazınız.

1. Genelde ani hareketler yapıyorlar
2. Ve isteneyerek yapıyorlar gibi sözcüküyor
3. Genelde kolları sakık olur.
4. Daşınıyorlar
5. Genelde gülmüyorlar somurtuyorlar
6. İnsanlar tarafından sevilmiyorlar.
7. Daha sert davranıyorlar
8. Küçük şeylerden mutlu oluyorlar.
9. Pireyi genelde deve yapıyorlar
- 10.

Soru 2) Aşağıdaki boşluğa içinde "kulak" kelimesi geçen on deyim yazınız

1. Kulbağa hez geliyor
2. Kulak kabotmak
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.

Öntese - Derye Çözümleri 2

9.
10.

Soru 3) Aşağıdaki boşluğa mutlu bir kimseyi tanımlamak için kullanılabilecek on deyim yazınız

- + 1. ağız kulaklarına varmak
- + 2. etekleri sil çalmak
- + 3. havaları vama

4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

3

C) AÇIK UÇLU SORULAR (Her soru 10 puan.)

Soru 1) "Cemaziyülevvelini bilmek" deyiminin anlamını yazınız.

Düştür sültesini bilmek

Soru 2) "Elma da alma da demesini biliriz." deyiminin anlamını yazınız.

Yeni bence her şeyi deneme haklarının aldıklarını anlatıyor.
Mesela bir haber yayınladın. O haberin tam tersini de diyebilirdin bence

Soru 3) "Altı kaval üstü çeşhane" deyiminin anlamını yazınız.

altının yeni bence sönününce güzel ona üstünün güzel sönünmediği ve ye tam tersi bilmeyorum.

Soru 4) "Halep oradaysa arşın burada" deyiminin anlamını yazınız

Halep'e kadar neden gidiyoruz, zaten ülkemiz burada demek

İstemiz bence

KALP KIRMAK

Kalp kırmak tabii insanın kalbini alıp kırmak değildir. Kalp kırmak o kişiyi önememek demektir. Kalp kırmak bir sözcükle bile olabilir. O kadar basit ve kötü bir davranıştır. Bu durum iyi bir insan olarak kötü bir insan olarakta yine de gerçekleşebilir. Birisine ya sırtından sırtlaya gıda belli ederek kalbini kırığınızı belli edebilirsiniz. Herkesin başına geldiği gibi benimde başıma geldi bu tür bir olay. Sımdı size onu anlatacağım.

Ben yıllardır basketbol kursuna sîden bir kızım. Ve arkadaşım olmayan. Arkadaşım olmadığmdan dolayı genelde yalnız gezirdim. Ve oyun oynayan kızlara bakardım. Sıkıcı gelirdi genelde. Çünkü biliyordum orası basketbol kursu. Hoşlayıp, izlenen oyun oynanıyor. İki arkadaşım vardı. Ama onunda arkadaşları vardı beni önemsemedi. Neşe konuyu çok vaatçesim. Bir gün kursa yeni bir kız geldi. Onunda yeni geldiğinden dolayı hiç arkadaş yoktu. Yanına geldi "arkadaş olalım mı?" diye sordu. Bende safim "olur!" dedim. Sonra onla gezinmeye başladık. Araya 3. bir arkadaş daha geldi. Genelde 3 arkadaşlar her şeyi bozuyor. Arkanda dedi ki "gemi alar. Terbiyesiz fela denizler. Tabii insan bunu duyar ve üzülür. Benim yerinden defligim kutmuştu. Ve affetmişim onları özür bile dilenmede. Sonra herkeşin ortaynda "Sevin ÖPEK hakkında gibi!" dedi. Sonra 3. arkadaş "Hau hau kucu kucu" fela dedi. Sonra bütün grup güldü. Kalbim çok kırılmıştı Orada kaldım. Eve oğluyandı geldim. Annem ne oldu dedi. Neşe ben bir daha onlarla konuşmadım. Arkadaşızda idare edebirim.

✓ Sonra orada onlar üstüleri birbirlerine bence Jiwoo ile çok yakın arkadaş oldum. Hepsi sımdı benle arkadaş olmak istiyor. Ama siz siz olun kimsekin kalbini kırmayın. Arkadaş olmak zordur ama onu bir kelimele kalbini kırma kolaydır.

2 dayım
okp bap.
" kalıp

Öntest - Devey

Öğrenci 2

"Biz kollarımızı açabildiğimiz kadar insanız"

Biz kollarımızı açabildiğimiz kadar insanız denken ben de Sevgi dolu bir insan olmanız gerektiğini söylüyor. Ne kadar diğer insanlara sevgimizi gösterirsek o kadar insan olunuz gibi bir anlamı var. Çünkü bir insan bizim onu sevdiğimizi bildiğinde eğer gerçekten kötü bir insan değilse o da bizi sever.

Mesela benim ilkokulumda İsmail diye bir çocuk vardı. Ben o zaman okulun 1. sınıfıydım. İyi birer etkinliklerde felan ben başlıyordum. Neyse hocca adından tembel sınıf yapıyorlardı. Benim yanıma İsmail oturdu. Gerçekten biraz ön yargılı davranıyordum. Neyse her bir tenefüste o önceki dersin özeti yazıp ona okuttuğum. Beni dinlemiyordu. Bende biraz zorla davranmış olabilirim. Ama o da benim davranışlarıma basıyordu. Neyse bir gün hocca yeniden sıraları değiştirmiyordu. Ve beni İsmail'den aynı bir sınıfa oturtmadı. Tabii ben de daha sınırlandım. Çünkü dersimi dinlememe izin vermiyordu. Ben bunu anneme söyledim. Annemde bana sabret, iyi davran o da sen de iyi davranacaktın dedi. Sonra ben her kötü bir şey yaptığımda onu nazikçe uyurdum. Yemesimi paylaştım. O da bana iyi davranıyordu. Sonra bir gün toplantı oldu. Ueli toplantısı. Çocuk sonunluymuş. Adını hatırlamadığım bir hastalığı varmış. İsmail'in annesi hocaya teşekkür etmiş. Hocada bunun yanında benim yaptığımı söylemiş. Kadın bana çok teşekkür etti. Gerçekten çok güzeldi. Hayır niye baya söylenmişti ki, bence değer geçmeyecekmiş.

Ben ona zorla davranmış günler okuluma geldi. Gerçekten kendimi o kadar insan niyetine koymuştum. Ama sonuç iyiydi ya. O yüzden sonunlu olsada olmasada insanlara iyi sevgi dolu davranmışız. Sonuç güzel oluyor.

3 deyim
dop. bağ.
" kalıp

Öntest - Derya
Öğrenci 2

Mutluluk

Gün içerisinde bençe ile bir insan mutlu olur. Yani mutlu olduğu şey küçük olsa büyük te olsa bençe duyguları aynı. Mutlu olmanın bir zorluğu yoktur bençe.

Bizim okulumuzda nöbetçi olduğum bir günde hoca beni yanına çağırmıştı. Önünde engelli çocuklar vardı. Bana masada oturan otizmli çocukla ilgilenmemi ve 5 dk'ya geleceklemini söyledi. Oraz o kadar neşeliydi. Oton çok hızlı. Hepsinin yüzünde bir gülümseme vardı. Her birisi somurtmuyordu. Her halde o saat resim saatiydi. Hepsini oturdular resim çizmeye. Hoca benede kağıt verdi. Bende oturdum resim çizmeye yanına otuz geldi "Abla bana çiçek çizebilir misin?" dedi. Bende "Tabii olur" dedim. Sadece basit bir çiçek çizdim. Ama kızın yüzündeki gülümseme o mutluluğu unuttum. Herkese anlattım. O abla bana çiçek çizdi o abla bana çiçek çizdi. Herkes yanına geldi. buldılar benede çizen misin diye. Yani sadece bir çiçek. Ama o mutluluk. Görmeğe çok layıktı. Kesinlikle onlarda normal insanlar. Şimdide yani bugün nöbetçiyim. Beni her gördüğünde "a çiçek çizen abla" diye. Bende çok mutlu oluyorum. Oda. Yani o kız bana gerçekten küçük şeylerle mutlu olması basandı.

Gerçekten bu dünyada bir tutarak yaşamak çok zor. Bence yüzümüzde somurtarak ölmek yoksa mutlu ölmek mi. Bence kimse somurtarak ölmek istemez. Her insana hangi ırkta hangi millette hangi bedende olursa olsun gülmek yakışıyor.

"Öntest - Ders
Öğrenci 2

ÖZGÜRLÜK

"Özgürlük bir başkasının özgürlüğünü kısıtlamadan özgürlüktür. Ne olursa olsun yine de bir insanın özgürlüğüne engel olmamız doğru bir davranış değildir. Zaten bu anayasamızda böyle konumlandırılmıştır. Konuuyor da."

Bence başkasının özgürlüğünü kısıtlayan insanlar kendini o insanlardan daha üstün görüyorlar. Halbuki herkesin özgürlüğü aynı. Zenginlerin de aynı fakirlerin de aynı. Engellilerde aynı normal bir insanda aynı. Zaten başkasının özgürlüğünü kısıtlamak dinimizde de yasaktır. Ve kimse için diğerlerinden bir üstünlüğü yoktur. Bir zengin tutup bir fakirin yezene hakkını elinden almaz.

Bu konunun tarafında doğru kabul edilmez. Zaten doğru da değil. Yani birisi yüksek sesle şikâyet ediyor diyelim. Ama herkesin olduğu bir ortamdasınız. Yani rahatsız olmaz mıyız. Oluruz herhalde. O zaman bizde yüksek sesle şikâyet edenlerin empati kurup diğer insanların bunda hastalıklarının bilmemiz gerekiyor. Mesela genelde rastlarız. Böyle ortada yüksek sesle şikâyet eden sayısını bilmeyen kişiler. Allah ekim kim hastaların bu tür şeyler.

Yanlış olarak; kimse başkasının özgürlüğüne (eğer adaletten kaçarsa seyahat özgürlüğü vb kısıtlanabilir) kısıtlamaz. Ve bizde empati kurup onların ne düşündüğünü düşünüp ona göre hareket etmeliyiz.

I deyim
dop. bap.
" kalp

"Öntest - Derece

Öğrenci 2

EK 3

Açıklama:

Sevgili Öğrenciler,

Bu çalışma deyimlerin öğretimi konusunda en ideal yöntemi belirlemek için yapılan bir araştırmadır. Araştırma süresince isimleriniz ve sorulara verdiğiniz cevaplar araştırmacı tarafından **gizli tutulacaktır**. Bu çalışmanın sonuçları Türkçe dersini **etkilemeyecek** olup tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır.

Çalışmada on beş çoktan seçmeli, üç boşluk doldurma grubu ve dört açık uçlu soru bulunmaktadır. Cevaplama optik **kullanılmayacak** olup cevaplar direkt kağıt üzerine yazılacaktır. Süreniz kırk beş dakikadır. Katılımınız için teşekkür ederim.

Selda TEK

Öğrencinin Adı Soyadı: Çiğdem 2

Sınıfı/Şubesi: 71C 350

A) ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR (Her soru 2 puan)

1- "Söylediklerinin yalan olduğu anlaşılınca sırta kadem bastı."

Bu cümledeki altı çizili deyim anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Ortalıktan yok olmak
 b) Planlı davranmak
 c) Telaşa çare aramak
 d) Tutum değiştirmek

2- Aşağıdaki cümlelerin hangisinde deyim **yanlış** kullanılmıştır?

- a) Kaba sözler söyleyip ağzını bozmamalıydın.
 b) Son günlerde çenesi düşmüş, susmak nedir bilmiyordu.
 c) Kendini çok beğenmiş, alçak gönüllü bir gençti.
 d) Yazılıdan yüksek not alınca öğretmen in gözüne girdi.

3- "Yok devenin başı!" deyimini açıklaması aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Terk edilmiş bir evi tanımlamak için kullanılır
 b) Çok abartılı bir söz karşısında kullanılan alay ifadesidir
 c) Dikkatsiz ve dalgın bulunanlar için kullanılan ifadedir
 d) Sözü edilen bir varlığın gerçekte var olmadığını anlatır

4- "Türlü olaylar yaşadığı için bilgi ve deneyim sahibi olarak benzer veya daha basit olaylar karşısında aldırış etmemek."

Açıklamaya uygun deyim aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Dibine darı ekmek
 b) Kös dinlemek
 c) Azı çoğa saymak
 d) Kösteği kırmak

5- "Eşref Saati" deyimini açıklaması aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Kişinin çevresindekilere kızgın davranışlarda bulunduğu anlar
 b) Aradan uzun zaman geçtikten sonra anlamında kullanılan bir söz

- c) İş görece kimsenin ters davranmayarak uysalık gösterdiği anlar
d) "Belirsiz fakat çok zamandan beri" anlamında kullanılan bir söz

6- Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "göz" sözcüğü, bir deyim içinde yer almamıştır?

- a) Elimdeki kaleme göz koyduğu belliydi.
 b) Hastalığını da göz önünde tutmak gerekir.
 c) Göz ağrısı için bu ilaç kullanması gerekirdi.
 d) Annesi geldiğinden beri gözlerinin içi güllüyor.

7- "Kuşak çalışması, yaşadığımız yüzyılın temel sorunlarından biridir. En kaba tarife bu sorun; eskilerle yenilerin yani gençlerle onlara nazaran ihtiyar olanların dünya görüşleri, değer yargıları gibi olguların örtüşmemesi sorunudur. Yegâne çözüm ise hayat şartlarının değiştiğini ve gelişimin sürekliliğini kabul etmektir. Kabul edelim; devir değişti, koşullar değişti..."

Bu parçanın devamında aşağıdaki deyimlerden hangisi kullanılmalıdır?

- a) Hoşafın yağı kesildi.
 b) Eski çamlar bardak oldu.
 c) Foyasını belli etti.
 d) Göz gözü görmeydi.

8- bir işte gereğinden fazla telaş gösterenler, çok aceleci davranışlar için kullanılan bir deyimdir.

Yukarıda boş bırakılan yere aşağıda verilen deyimlerin hangisi getirilebilir?

- a) Her aşın kaşığı olmak
 b) Etrafında dört dönmek
 c) Bulgurlu'ya gelin gitmek
 d) Saman altından su yürütmek

9- "Birinin en çok kızacağı şeyi yapmak veya sözü söylemek."

Açıklamaya uygun deyim aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Kazı koz anlamak
b) Kırp geçirmek

7 farklı deyim d-b-k

Sorular - Deyim
Öğrenci 2

c) Sam teline basmak d) Elini eteğini çekmek

10- "Ahfeş'in keçisi gibi başını sallamak" deyiminin anlamı hangi seçenekte verilmiştir?
a) Çok kaşık-sıkıcı bir işle uğraşmak
b) Anlaşamayan kişileri uzlaştırmak
c) Böylenen sözü anlamadan onaylamak
d) İnatçı birini ikna etmeye çalışmak

11- Aşağıdaki deyimlerden hangisi pot kırmak deyimini ile aynı anlamdadır?

a) Hora geçmek b) Dokuz yorgan eskitmek
c) Sam devirmek d) Dolap çevirmek

12- Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili kısım deyim değildir?

a) Yollar ıssızdı, el ayak çekilmişti, sokaklarda evin yolunu şaşardım.
b) Memnun oldu, koltukları kabardı, sevinçle gözlerimin içine baktı.
c) Adamak kolay, ödemek zor, tutamayacağın sözü vermemeliydin.
d) Ablam belediyeden birkaç gün izin kopararak ontarı ziyaret edecekti

13- Aşağıdaki deyimlerden hangisi "ifrit olmak" deyimini ile aynı anlamda kullanılamaz?

a) Tepesi atmak b) Fıtlı olmak
c) Derdine yanmak d) Burnundan solumak

14- "Okumadığı romanın sadece ismine bakarak fikir yürütmesi, çizmeyi aşmaktır."

Bu cümledeki altı çizili deyim anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

a) İnmediği, aklının ve yetkisi dışındaki bir işe karışmak
b) Dar bir çevrede hiç değişmeyen yorucu bir işi yapmak
c) Kimsenin sezemeyeceği şekilde gizli iş çevirmek
d) Kötü ve can sıkıcı bir durumun ağırlığını belirtmek

15- "Yalan söylemek, yalan söyleyerek oyalamak"

Açıklamaya uygun deyim aşağıdakilerden hangisidir?

a) İş çevirmek b) Ağzı değiştirmek
c) Maval okumak d) Çelme takmak

B) BOŞLUK DOLDURMA SORULARI (Her soru 10 puan.)

Soru 1) Aşağıdaki boşluğa sinirli, kızgın birini tanımlamak için kullanılabilecek on deyim yazınız.

1. Ateş püskürtmek
2. Kafesi otuzmak
3. Eğesi olmak
4. İtililmek
5. Burnundan solmak
6. İfrit olmak
7. Kıptıra kıptirmek
8. Sarı dönmek
- 9.
- 10.

Soru 2) Aşağıdaki boşluğa içinde "kulak" kelimesi geçen on deyim yazınız.

1. Kube osnemek
2. Kulak mıkafı olmak
3. Kubek uymek
4. Kulafı uynatmak
5. Kulapra kipe talma
6. Kulafını uymek
- 7.
- 8.

Sırttest - Ders
Öğrenci: 2

9.

10.

Soru 3) Aşağıdaki boşluğa mutlu bir kimseyi tanımlamak için kullanılabilecek on deyim yazınız.

1. havvora unekt
2. zil takip gırtı
3. etekleri zil uyardı
4. gözlerinin ipeği gırtı
5. "gırtı" gılmek
6. ağız kulübüne gırtı
7. keyfi yerinde gırtı
- 8.
- 9.
- 10.

C) AÇIK UÇLU SORULAR (Her soru 10 puan.)

Soru 1) "Cemaziyülevvelini bilmek" deyimini anlamını yazınız.

10 Gemindeki tüm sıralarını bilmek.

Soru 2) "Elma da alma da demesini biliriz." deyimini anlamını yazınız.

7 Herkese ne söyleyeceğimizi biliriz.

Soru 3) "Altı kaval üstü şeshane" deyimini anlamını yazınız.

5 uyumsuz, sauma

Soru 4) "Halep oradaysa arşın burada" deyimini anlamını yazınız.

arşın

Mutluluk

Mutluluk bence çok basit bir konu. Mesela ben şu an bu kompozisyonu yazdığım için mutluyum. Ne kadar basit bir konu. Sadece bir kağıda yazı yazmak dır. Ama olsun bu kaleni tutmak benim için bir mutluluk. Okuma yazma bilmen benim için bir mutluluk. Annem ve babamın beni okula götürmesi bir mutluluk Bak düşündüğümüz zaman mutluluğun ne kadar basit olduğunu anlarız.

Ama bence günümüzde mutluluk kavramı değişti. Tabii bütün insanlar için değil. Bir çocuğun mutluluk seğün almakla olmaz. Parayla mutluluk satın alınmaz. Mesela seğün bir ailenin çocuğudur. Ama onlar seni okula götürmüyor. Sen evde boş boş oturuyorsun. Hayatta hiç şey alınmıyor. Tabii Hayır. Mesela benim kuzenim Ameriğin müzemi gelmesini isteyen biri. Ona bir kalem alınırsa daha fazlasını istiyor. Ona verilen bir şeyle yetinmiyor. Mutlu oluyorum bu yüzden. İkiz almanıza rağmen hayalimiz hiç aktmemiş bence. Çünkü ben her mendire çıktığımda ilk Allah'a şükür ederim. Sonra kikir kikir gülemişim. Çünkü ilkokulda engelli bir arkadaşım vardı ve o mendire çıkıyordu. Oda onun kedi sınavını ona ben onun gibi almadığım için her mendire çıktığımda ne kadar zorlandığını bildiğimde dolayı sadece bir bakarak almama rağmen mutlu olurdum. O kadar alırdım ki hab mutlu oluyordum. Özetle; Mutlu olmak çok kolay ama zorlaştıran bizleriz

2 deyim
d b tk

Sonuç - Derece

Öğrenci 2

Yardımlı Edebildüğümüz Kadar İnsanızdır

"Biz kalbimizi acıdırdığımız kadar insanızdır" demek bençe aynı ifade ediyor;

Bizde diğerkilerinden farklı bir insansınız. Ve hepimizin birbirimize ihtiyacı var. Bir doktorun başka bir doktora bir tenezin başka bir teneze..... Ama biz eğer hiç kimseye yardımcı etmesek ve sadece kendi çıkarımıza için uğrasarsak bu dünya yaşanmaz hale gelir. Bu yüzden

"Biz kalbimizi acıdırdığımız kadar" demek bençe başka insanlara yardımcı edebildiğimiz kadar insanızdır demek istenmektedir. Mesala sen oturmuş restorante yemek yiyeceksin. Ve yanından çok acıkmış ona yemek için parayı almış birisi geçiyor. Senin yanında onada yemek alabileceğin kadar paran var.

Göz önünde edersen yakış yardımcı mı? Veya hepimiz orta sınıfta olsak. Yani zenginler paranın bir kısmını yakışlara bağışlasa olmaz mı? Bu sadece insan ve diğer insan değil. Hayvanlar ve insanlar arasında da olur. Mesala bir insan başka bir hayvana eziyet ettiğinde hepimizde insanlık ölmüş diye söylenir.

Özetle; başka insanlara yardımcı edebildiğimiz kadar insanızdır.

I deyim
d btk

Sentez - Deyim

DAS ANIŞMA

Yasamda bir ağac sibi tek ve hür/ve bir anma sibi kadescesine dediğimizde benim faklıma yardımlama ve özgürlük getiriyor.

Yardımlama olarak;

Mesela biz bir öğretmeniz. Ve öğrencilere eğitim veriyoruz. Eskiden bizimde bir öğretmenimiz vardı o da bize yeni bilgiler öğretirdi. Eskiden aruunda bir öğretmen vardı. O öğretmeninde bir öğretmen... Yani hepimizin birbirlerimize bir yararılığı bulunmuş.

Evet biz o öğrencilere tek bizim eğitim veriyoruz ama yine de hepimizin eneği geçiyor. O aavgu dula gönderen annenin babanın eneği, o ane babanın aalızığı aiktette alalain eneği anlain aalamosma kızı para veren devletin eneği. Yani bir kişi için bütün herkes uğraşiyor.

Saua olarak; biz bu dünyada tek değiliz. Hepimiz birbirlerimiz için yaratılmışız. Birbirlerimize yardım etmeliyiz. Birlik ve beraber delu olmalıyız bütün insaniyete. 17 Temmuz günü olduğumuz sibi.

2 deim
d btk

Sınav - Ders

Öğrenci 2

KALP KIRMAK

Kalp kırmak kolaydır. Ama seni o kalpi tanım etmek zordur.

Mesala senin kalbini birisi kırdı. Ona güvenin azalır değil? Veya güvenmeniz tenkinli yaklaşırın. Ben bunu ceydanlık örneğinde açıklıyacağım. Benim küçüken bir amıgın Ceydanlıkta herde.

Ben bi ona ceydanlıkta gınyordum. Ceydanlık üstümedil- küldü. yordim. Hastaneye kaldirdim. ve iz koldi. Ben oyüden ceydanlıklara korei cek dikkatliyimdir. Onlara hep güvenmemişimdir. Ceydanlıkta onı ona ceydanlık almışın yani kalp kırmağa bunun gibi bir şey. Senin kalbini kırın bir insana korei digen insana senin için di: O önde boston. Sadece bir sözcük bile okiğinin hayatını değıstirebilir. Okuduğum kitaptı bir engelli kız vardı. Onla arkadaşları da bir kız daha vardı. Arkadaşı ona "İğretsin" demiydi. Kızda kendini eve kilitle- miydi. yani saka bile oha gerecten koreideki kişi gelmiyorsa ve onunla alakalya gerecten kalbi kırılmıtır.

Sonuc dedi: kimseın kalbini kırmyolam.

2 deney
d btk

Sartest - Deroy

Çerenci 2